

VARGA RUDOLF

A VILÁG KÖZEPE

avagy

az északi tájak poros dűlőútjain

- R I P O R T O K -

TARTALOM

MIVEL ÉL AZ EMBER?

PÁRBESZÉD, FÉLHOMÁLYBAN

A SZÍV ALAKÚ VÖLGYBEN
ALACSKA, IV-ES AKNA
A BOKSA GAZDÁJA ÓBIS JÁNOS
FEHÉR LÓ - FEKETE KONFLIS
HATVAN KARÁTOS GYÉMÁNT
PÁRBESZÉD, FÉLHOMÁLYBAN

KIS FALU A NAGYVÁROSBAN

JÓ ESTÉT, REGGEL!
AZ ÉJSZAKA EMBEREI KÖZÖTT
KIS FALU A NAGYVÁROSBAN
HOGYAN ÉLNEK FELSZŐZSOLCÁN?

GYERMEKLÁNCFŰ

MOTOREGEREK
ÁLL A BÁL
KARNEVÁL ÉS UTCABÁL
GÓBÉVAL MISKOLC FÖLÖTT
GYERMEKLÁNCFŰ

TANULMÁNYI SÉTA AZ ŐSZI TERMÉSZET MEGFIGYELÉSÉRE

„A PÁRBAJ NEM ÉRT VÉGET...”
UGRÓDESZKA-E AZ ISKOLA?
EGY ESTE A VARGAHEGYI KLUBBAN
EGY ESTE A PADLÁSKLUBBAN
EGY ESTE A VÖRÖSMARTY-BAN
EGY ESTE A RADNÓTI KLUBBAN
EGY ESTE A MEM-KLUBBAN

TANULMÁNYI SÉTA AZ ŐSZI TERMÉSZET MEGFIGYELÉSÉRE

TANMESE A KURTAFARKÚ MALACOKRÓL ÉS EGY ISKOLÁRÓL

ALKU A PIACON
KAPÓS, MINT NYÁRON A KÖCE
ALKOHOLÓGIÁBAN VIDÁM AZ ÉLET?
A GICCSPATAK PARTJÁN
TANMESE A KURTAFARKÚ MALACOKRÓL ÉS EGY ISKOLÁRÓL

VALLOMÁS

„ÁGAKRA, RÉSZEKRE SZAKADUNK” (?)
VALLOMÁS
A MOZI AZ ÉLETE
TANKOLÁS, HOSSZÚ MŰSZAKBAN
ÚJSÁGOT ÁRULOK
SÁRGULÓ KÉPEK EGY ÉRETTSÉGI TABLÓRÓL
ÚJ ÉVÜNK, ÚJ ÉLETÜNK

MIVEL ÉL AZ EMBER?

Aratnak az egész országban. Ellepik a földeket a gépek. Az utak mellett mindenütt arató embereket és aratógépeket látni. Szép termést takarítanak be az idén is. Ha egy-egy gép gyomra megtelik friss búzával, int a gépkezelő és már jön is a mezsgye szélén álló teherautó. Oda kanyarodik szorosan a gép mellé. A hosszú csövön ömlik, zúdul az autó platójára a mag. Messziről olyan, mintha gólya etetné a fiát.

Gépek mindenfelé. A természettel való kapcsolat helyére a gépekkel való kapcsolat került. A falu életrendje is átalakult. A modern élet elszakítja a parasztembert a földtől. Az ősöktől örökölt törvények valahol, belül mégis tovább élnek.

A határban találkozom Czilli Jánossal. Nadrágszíjára akasztva a fémtok. Tarisznyája odébb, a fűben. A lemenő Nap fénye minden suhintásnál megvillan a kasza élén. Látszik János bácsin, nem szívesen hagyja abba a munkát. Eleinte szűkszavú, zárkózott. Néhány mondat után melegszik csak bele a beszélgetésbe. Aztán már kérdezni sem kell, mondja magától:

- Hetvenegy éves vagyok. Itt születtem, a domb másik oldalán. Ma is ott élek, hat testvéremmel együtt.

- Heten vannak testvérek?

- Nem. Tízen. Hét fiú, három lány, illetve asszony. Én vagyok a hetedik fiú a sorban.

- Élnek mind a tízen?

- Élünk, egészségesen. Három testvérem behúzódtott a városba. A gyerekek is. Két fiam, egy lányom van. A legnagyobb fiam, István, huszonöt éves. Cipész lett. A középső, Magdika a bútorgyárban dolgozik. A kisebb fiú örökölte a nevemet, ő is János. Tizenöt éves. Ipari tanuló.

- Akkor már csak rá dolgozik - mondom.

János bácsi elmosolyodik, mintha vidámat szóltam volna:

- Nehogy azt higgye! A munkáért dolgozom. Nem lehet azt elpusztítani, akárhogy vágja az ember. Mindig több lesz... Mert, nézze csak, - mivel él az ember?... Kenyérrel. Az persze szalonna is, tej is, kalács is, bor is. Ez ad erőt, hogy tovább dolgozhassunk. Ezt pedig a földből hozzuk elő. De a föld nem adja ám olcsón. Munkával kell kikényszeríteni belőle. No, meg a földnek se mindegy, mit terem; dudvát, tövist, vagy búzát, életet. Az igazán jó föld engedelmes. Az erősebbnek adja meg magát. Márpedig az ember erősebb. Az ember a legerősebb. Ezért kell dolgoznia. Ásóval, kapával, kaszával, géppel, vagy a tíz körmünkkel, mindegy. Meg kell művelni a földet. Dolgozni kell. A földből élünk. Ha a Holdra megyünk, oda is csak innen kell kenyeret, szalonnát vinni...

- Az apja mivel foglalkozott?

- Ezerötszáz négyszögöl földje volt apámnak, meg tizenegy éhes szája, a magáén kívül. Értette a munkát. Nem szerette a mozdulatlanságot. Segíteni nem tudott nekünk. Mind a tízen saját erőnkől építettünk házat magunknak. Az én házam azon a földön van, ahol kölyökkoromban játszottam. Akkor libaúszató volt. Csupa nád, meg mocsár. Ki gondolta volna, hogy valamikor oda építkezek majd.

Lábához leeresztve a kasza, de nem ereszt el János bácsi. Egy gólya közelít meg minket.

- Egész nap itt van körülöttem - mondja az idős ember.

- Nem gondolt még soha rá, hogy abbahagyja, megpihen?

Tagadóan rázza fejét. Látszik mozdulataiban, reflexeiben van már az örökös munkálkodás.

- Estére le kell vágni az egészet - mutat előre egy jó darabon. - Kell a jószágnak a takarmány. Van két tehénkém, meg egy kisborjú. Leszerződtem mind a hármat. Én az államnak dolgozom - mondja. - A vasútnál van a szolgálatom.

Látszik, kaszálna már tovább. Elkészönök.

Szelíd, kora esti szél fúj a síkság felől. Itt állok szülőföldemen, az én szubjektív földrajzom szerint a világ közepén. A Köveshegy fölé lassacskán feljön a vacsoracsillag.

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG, 1972. JÚLIUS 23.

PÁRBESZÉD, FÉLHOMÁLYBAN

A SZÍV ALAKÚ VÖLGYBEN

Ki tudja, mióta bámulom már az oszlopnak dőlve a levágott aprólékok fehérre száradt sarkantyúcsontjait. Itt függenek sorban, felfűzve egy zsinagra, mint félbemaradt kérdőjelek. Nincs aki megfogja a végeiket, gondoljon valamire, vagy valakire. Valakire, valamire, ami a jövő titka még, de el fog jönni, be fog következni, ha akarja az ember, ha nem.

Nincs aki behunyja a szemét, háromig számoljon és széttörje Maris nénivel a sarkantyúcsontokat, hogy ebből megtudja, lesz-e, vagy sem, amire titokban gondolt, amitől fél, amit remél. Nincs, aki széttörje ezeket a csontokat, amik a megszorított, hiába váró, hiába izguló vásárnapok emlékei. De talán Maris néni nem is akarja megfogni már reszkető kezével a csontokat. Nem érdekli már a sorsa, hiszen tudja, látja régen. Hol vannak már a régi, „kakasölő” vásárnapok, amikor még hazajártak a gyerekek?

Marika a két unokával, Jóska a fiatal feleséggel, Piroska a menyasszony, Andriska, aki akkor még ipari tanuló volt, sorban mindnyájan. Itt voltak. Vasárnapi ebédnél úgy nézett ki az udvar, mint lakodalmas háznál.

Már el is állt a hirtelenjött zápor, ami bezavart ide, a Maris néni pitvarába. A kapu nyitva, az udvarra épített tűzhelyen néhány kozmás fazék, de Maris néni sehol. A kerten át a szomszédba megyek megkérdezni, hova mehetett ilyen kora délelőtt? A szomszéd Veronka néni kertje az idén nem volt beültetve. A hatalmas gáztól alig látom a portát, ahogy a kert vége felől belépek a nyikorgó léckapun. A ház elhagyott, elhagyatott. Ajtó, ablak zárva. Kutya, macska, aprójószág sehol. Fellepek a repedezett tornácra. Az ajtóra sárgult papír van felrajzszögezve. Rajta elmázolódott, halvány betűk tintaceruzával. Még nagyobb lesz a csend. Eszembe jut, hogy Veronka néni a télen meghalt. Még egyszer elolvasom a reszketős írást, Veronka néni üzenetét: „A mezőn vagyok”.

Mire a temetőhöz érek, már újra teljes erővel üzemel a Nap. A bejáráthoz lépek, de abban a pillanatban mintha földbe gyökerezne a lábam. Egy lépést sem tudok tovább menni. Nem vagyok eléggé felkészülve a „találkozásra”. Pár percig ácsorgok, aztán elkanyarodom jobbra, a tanya felé vezető Mélyúton. Fölballagok a Zábrácki dombra. Az akácsonál ledőlök a bokrok közé. Jól lelátni innen a Forrásvölgyre. Odébb a Nagypart, a Kistag, azon túl a Szőlők alja, a Fényeskereszti dűlő, a Nyírjes. Látom a templomtornyot is, meg a felvég házait. A Perecsi pataknál megfordul a lankás hegy, a krasznoki domb, a Vendégi-erdő, a Legelődomb, a Spitz-erdő, a Mántapataknál a Sűrők-alja és a Szászfi-dombok kerítik körbe a szív alakú völgyet.

Ez itt mind nyirokföld. Agyagos, de jól termő. Gazdagok ezek a dombok is. Az emberek mégis a lehetőségeik alatt élnek. Nehezen barátkoznak, nehezen mozgó, étellel küszködők. Összel, ha esik az eső, akkor nagyon esik, télen meg, ha hull a hó, akkor év végi hajrában, úgy, hogy méteresre is megnő.

Fekszem a csillogó fűvön. Balra tőlem vadonnövő körtefa. Alatta hullott, férges körték, mint apró békák. Jobbra egy virágzó tányérú napraforgó. Valami madár ejthette ki a szájából magját. Az ősz majd kiveri arcából a szemeket, s lesz itt egész kis napraforgótábla jövőre. Könnyen születik - gondolom.

Fekszem a fénylő fűvön, mintha a Nap hasán feküdnék. Ömlik rám a tiszta sugár. Tiszta létezés, lélegzés körülöttem minden. Lábamnál a temetőoldal tele csontokkal. Átdöfik a csontok a földet. Elhordja a domboldalról leömlő víz az agyagot.

Szöszke hajú, hétéves forma kislány közeledik felém. Haján vakítóan ragyog a napfény. Engem nem láthat a bokroktól. Nem is pillant fölfelé. A virágokat nézi. Egyik kezén kesztyű van, a másikban kis fűzfakosarat lóbál, közben énekel: „Nyílt az ablak csendben, szólt a kislány menjen!...” - az utolsó szót megnyomja. Szépen, tisztán, énekel: „Párizsban szép a nyár...” Kesztyűs kezével színészkedő mozdulatot tesz és teli torokból elkiáltja magát: „Ó, ó, ó tiensáán...!” Meghajol a képzeletbeli közönség előtt. Kedvem lenne megtapsolni, de várom, hátha nincs vége még a produkciónak. A kislány most éppen mellettem halad el pár lépésre. Lehajol. Letép egy margarétát. A keze megáll egy percre. Háttal áll nekem, de érzi, hogy nincs egyedül. Megfordul. A tekintetünk egy kis, virágos gally alatt találkozik.

- Szia! - szólalok meg.

- Szia! - mondja ő, teljes természetességgel.

- Szépen énekelsz - mondom - kitől tanultál?

A kislány nem válaszol, csak mosolyog. Megvonja a vállát.

- Hová mégy? - folytatnám a beszélgetést. Hunyorognom kell, mert a Nap pontosan a szemembe süt.

- Megyek csalánért a kiskacsáknak...

- Elkísérhetlek? - kérdezem, közben felállok.

- Gyere! - mondja a kislány. Lóbálja a kosarat.

- Hogy hívnak téged?

- Jutkának.

- Szép a neved. Hány éves vagy?

- Hat.

- Most mész iskolába?

- Ühüm - bólint a kislány.

- Meg tudnád mondani, rajtad kívül hányan mennek még első osztályba?

A kislány összeráncolja homlokát. Bólint.

- Igen.

- No, hányan?

- Négyen a felvégből - mutatja az ujján is, hogy hányan.

- Te nagyon okos kislány vagy.

Jutka bólint.

- Én erre megyek. Szia! - mondja és ugrándozva eltűnik a magas fűben.

- Szia! - kiáltom utána és ott maradok még egy percig. Arra gondolok, hogy igazában csak az erdők apró vadjai láthatják olyannak az erdőt, amilyen az a valóságban. Elindulok az Akácos felé, az egyre meredekebben kapaszkodó domboldalon. Ekkor veszem észre, a fák közül világos folt bontakozik ki. Hiszen ez Erzsike! Nagyot dobban a szívem, amikor közel érünk

egymáshoz. Egy perc alatt átvillan agyamon az egész gyerekkor. Megtalálom benne Erzsikét. Rövidnadrágos voltam még, de a többi kislánytól sokkal jobban kedveltem őt. Ezért, egyik este tóklámpával majdnem halálra ijesztettem szegényt, amikor hazafelé ment a tejsarnokból.

Már ő is felismert engem, de nem hisz a szemének. Több mint tíz éve nem találkoztunk így, szemtől szembe. A városban láttam egyszer-kétszer, de csak futólag.

A megidézett, régi időktől teljesen megmámorosodunk. Egymás szavába vágva beszélünk, soroljuk a közös emlékeket. A babalakodalmat, azt, amikor együtt néztük este a hazafelé ballagó csordát és azon vitatkoztunk, van-e kürt a tehenek torkában? Eszünkbe jut, egy nyáron együtt jártunk az „iskolába”, mármint a faiskolába. A csemetekertben segítettünk dolgozni a felnőtteknek, meg azok a délutánok, amikor együtt fújtuk a szappanbuborékot a tornác szélén ülve. Eszünkbe jut a kaszárnnyából átalakított iskola udvarán a felfordított betonbunker. Minden, minden eszünkbe jut.

Végigérünk a felvégen. Erzsikéék kapuja előtt állunk.

- Gyere, ebédelj velünk! - invitál.

Az udvaron, az öreg szilvafák árnyékában asztal lócával. Fölnézek a fákra, az érett szilvákra. Erzsike édesanyja jön elő a konyhából. Éppen a tésztavágást hagyta abba. Kezében hosszú-pengéjű kés, ruhája elé fehér kötény van kötve. Nem ismer meg. Szokatlan a ruhám, az arcom, meg biztosan nőttem is majd' egy métert amióta utoljára látott. Végül, amikor megérti, hogy ki is vagyok tulajdonképpen, örömmel mondja „Nem is tudom már, hogyan szólítsalak? Nagymamához jöttél? Gyere beljebb, ülj le!” Átmenve a konyhán, egy pillanat alatt látom, itt mindent kicseréltek. Eltűnt a régi szegényszag. A tisztaszobában alszik a gyerek, Erzsike kislfia.

Közben a szalmakazlak felől előballag Erzsike nagyapja. Karcsi bácsi. Neki is elmagyarázzuk, ki vagyok én tulajdonképpen! Közben gyorsan kiszámolom, hogy Karcsi bácsi most körülbelül nyolcvan éves. Szabad idejében fafaragó az öreg. Kérdezem tőle, dolgozik-e még? Mire ő int a szemével: menjek vele! Amíg a csodálatos fafaragásokat mutogatja a forgácscsal feldíszített színben, a faluról faggatom.

- Tudod fiam nagyot változott itt a világ. Szép és jó is minden, de hiszen ez a dolgok rendje. Nézd meg ezt a tuskót! Tavaly hoztam az erdőről. Jó fa, száraz fa. Azt mondanák rá mégis, buta tuskó, tűzre való, pedig ebben minden forma benne van, csak meg kell látni, ki kell faragni. Az emberen múlik, mit tud belőle kihozni. Látod, ez a falu túlélte az első háborút, a másodikat, a sok égést. Közben a királyok királykodtak, mi meg túrtuk a földet. Segítettük a hatalmasokat hatalmon maradni. De mire elmúlt a vész a fejük fölül, elmúlt az emlékezet is. A végén olyan kapósak lettünk, mint nyáron a köce. Látod, eliszkolnak, elszökdösnek innét a fiatalok a városba. Pestre. Azt mondják, csak a pornak való az ilyen szélszáraz hely. A sziklák csak viharban, szélben szeretnek állni. Vénember vagyok, mondhatom azt, a vihar szét is morzsolhatja, porrá is zúzhatja őket. Ha meg pokol kell nekik, járják ki itt, helyben. Én is azt mondom, amit a nóta: „Aki dudás akar lenni, pokolra köll annak menni...” Tudom én a járást, én is voltam fiatal, ha nem is hiszitek nekem. Ide most munkáskezek kellenek. Ember kellene ide. Én még mindig arról álmodok néha, hogy felvirágzik ez a vidék...

Nézem szóltanul Karcsi bácsi cserzett bőrét, szemében a vörös erezetet. Nem tudok mit mondani. Szerencse, hogy már hívnak. Hívnak az ebédhez. Ebéd után elbúcsúzom mindenkitől. Hívom Karcsi bácsit, igyunk meg a kocsmában egy pohár bort, nyomtassuk le az ebédet.

- Minek nekem a bor, mikor az eső utáni levegő is lenyom. Lassan már a széllal futó diófalevél is felemel. Minek már nekem a bor? - dörmögi, és elballag a szín felé.

A kocsma még nem nyitott ki. Megkerülöm a falut és hátul, a kertek alatt elindulok az iskola felé. Odaérve alig ismerek rá, úgy megszépült. Éppen a nyári karbantartás folyik odabent. Mászkálok a kiürült, kongó tantermekben. Egyik osztályban az elhagyott, krétaporos táblán képlet:

$$e = m \cdot c^2$$

Az igazgató tanárral az elsárgult nyilvántartó könyveket böngésszük. A születési statisztika felől érdeklődöm. Elmondja, hogy most már ide a környező falvakból központi iskolába járnak tanulni a gyerekek. A falvak iskolái már teljesen elnéptelenedtek. Iskolás busszal, rásегítő járáttal hordják ide a környező falvak diákjait. A szűlők szívesen küldik gyermekeiket a központi iskolába. Ha kollégiumot építenének a bejáró tanulóknak, akkor máshonnan is ide jöhetnének tanulni. Sokhelyűtt ugyanis csak alsótagozatos osztály működik néhány tanulóval.

A tanerőellátással sem lenne probléma, hiszen jelenleg nyolc felelős szaktanár és három napközis nevelő dolgozik a tantestületben, csak énekszakos tanár hiányzik még.

Nézzük a szomorú statisztikát.

A felső tagozat ebben az évben összesen százötven tanulót számlál. Ebből harmincöt ötödikes, negyvenegy hatodikos, negyven hetedikos, huszonhat nyolcadikos tanuló.

A születési anyakönyvi kivonat szerint kiszámoltuk, hogyan fog csökkenni évenként a felsőtagozatos tanulók száma. A környező falvak iskolái sorra elnéptelenedtek már. Ha nem lenne körzeti iskola, a falu szintén erre a sorsra jutna, pedig az innen kikerűlő, középiskolában tovább tanuló diákok száma évente tíz, tizenöt. A többi gyerek ipari tanulónak megy. Évenként csak három-négy gyerek marad otthon. A középiskolában végzetek közül négyen-ötén főiskolán, egyetemen tanulnak tovább.

Megköszönöm a beszélgetést. Kibotorkálok az öreg fák árnyékában az iskolaudvarról. A kertek alatt körbejárom még egyszer a falut. Vágott orrű kiscipőimben itt futkostam valamikor, ezen az úton. Ismerős erre minden rög.

Alkonyodik. Fűstölűni kezdenek a kis pirostetős házak kéményei. A Kistag oldalából nézem a falut. A szemközti dombról egy öregember bandukol lefelé, át a tarlón. Háta mögűtt éppen lebukni készül a Nap. Az utolsó sugarak fáradtan megvillannak az öreg vállára vetett kaszának az élén. Néhány méterre tőle magányosan lépdel egy vacsorázó gólya. Mintha csodát látnék. Megdörzsölöm hitetlen szemeimet.

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG, 1974. SZEPTEMBER 3-4-5-6.

ALACSKA, IV-ES AKNA

Alacska, IV-es akna. Sajószentpéter és Alacska közt, kintfelejtve a rejtőzkűdű völgyben, a mákföldek virágaival körüllobogózva. A városiasodű közsűgnek ritkán látott vidéki rokon, a falunak mostohatestvűr. Hideg teleken, szikrázű fagyban a „tormás” táblája takarónak elég lenne az egész telepű. Húzná magára a feje aljáiű, a legelű legalsű sarkáiű, az utolsó ház tetejűű. Egy utcája van a telepűnek, az is kifelé vezet. Kutyák fogadják itt az idegent. A kűhűgű porban mezítlábás gyerekek mindenfelé. Kicsi vigyáz kisebbű.

Nyikkan a léckapu, amikor belépek az első ház portájára. Ajtó, ablak zárva, csak a kiskacsák pihegnek riadtan összehúzódva az udvar teknőjében. Felnőt看 sem látni, csak Csízmari-kékat találok otthon. A gazda a ház előtt egy motorbiciklivel babrál. Könyökig olajos. Barátságos kézfogásra a karját nyújtja.

- Hiába, sehogyan sem megy munka nélkül - mondja karjait széttárva. - Harminchárom éves vagyok. A szemem miatt nyugdíjaztak a bányától. - Valóban, az SZTK-keretes szemüveg ott hányódik a szerszámok közt a fűben.

- Csak a cigarettát szívom egész nap, hogy belefájdul a fejem. Ha csak lehet eljárak kapálni napszámba. Ma meg átalakítom ezt a motort munkagéppé. Jó volna vele járnı Sajószent-péterre, a piacra. Kell a pénz. Az asszony szülıesi szabadságon van, és most már öt száj várja minden este a vacsorát. - Egy tépett rongyba törölgeti kezét. Invıtál befelé. Egy különálló nyárikonyha és két egymásba nyíló, picike szoba van a gondosan rendben tartott udvaron.

- Hát így lakunk - mondja. - A kémény már ledől, agyonüti valamelyik gyereket, de nem nyúlhatok hozzá. A tetőtartó is úgy szakadt le vezetékestől. Azt megcsináltam. Fél napig nem volt áram emiatt a telepen. Akkor azt mondták: ne nyúljak semmihez. Azóta így maradt minden.

Az égre nyíló szoba küszöbje jó fél méter magas. Ugyancsak emelni kell a lábat, mikor belépünk a tisztaszobába.

- Itt ömlik keresztül az esővíz az udvaron. El kellett gátolni a szobát. A bútorokat is tíz centire állítjuk a faltól, mert átüt a víz, hiába szigetelem. Kilenc éve adtam be a lakásigénylést. A komám járt a múltkorában a tanácson, azt mondja, ki vagyok írva ötödiknek. Nem tudom, hogyan húzzuk ki a telet, ha jön az idő. - Nézi a gyerekeket. Ingerülten gyűrögeti svájci-sapkáját.

A bekötő út szélén, a Gyors-patak bodzás, bozótos partján találkozunk Lőrincz bácsival, a telep legrégebbi lakójával. Az alapítás óta, 1936-tól lakja félig földbe süllyedt házát. Úgy mutat a híd melletti felforrósodott nagy fehér köre, mintha otthon, a szobájában lennénk: üljünk le! Beszél a régi időről. Szemével hunyorít, mintha élesebben akarná látni a régi történeteket emlékezetében. Felszedelözködünk. Megmutatja a III-as aknát.

- Több mint tizenöt éve zárták be a IV-es aknát. Fent, az akna száját már talán meg se lehet találni, úgy benőt看 a gaz - mutat fel a domb oldalára. - A szanálás után a III-as aknára jártunk dolgozni. Most áprilisban azt is bezárták. Azt beszélnek, hogy a telepet is felszámolják nemsokára. Én már nem megyek el innen. Megvagyok magammal is - mondja, amíg odaérünk a bezárt bányához.

Mindenütt a rablás nyomai. Kószálunk az elhagyott épületek közt. A drótkötélpálya lesze-relve. Nem visz több csillét. A rozsdás drót összetekeredve a zöld gyepen, mint döglött kígyó. Ablakok betörve, mindenütt üvegcserepek. Az egykori lakatosműhelyből surrogva csapódik ki egy verébraj, amikor belépünk. A befalazott akna szájából kihúzott sín pár megcsavarodva mered az ég felé. Elviszi a tekintetet, egész a meddőhányóig. A kazánház falán a rozsdás bányászjelvény elfordulva, elhagyva, mint egy faluszéli bádofeszület. Előbb lecsöndesül beszélgetésünk, aztán már csak némán nézelődünk. Lőrincz bácsi rekedt hangjára rezzenek fel:

- Jó szén volt a gyomrában - mondja.

Visszakísérem az öreget.

Esteledik. Álomba sírják magukat a kismalacok. A meleg kő is kihűlt már a patak partján. A tizenegy ház, mint ákom-bákom betűkből összetákolt mondat. Lőrincz bácsi már fent jár az út végén, talpig feketében, mint mondat végén a pont.

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG, 1972. JÚLIUS 4.

A BOKSA GAZDÁJA ÓBIS JÁNOS

A műútról letérve, Répáshuta felé gyalogoltam. A falutól körülbelül ötszáz méterre, az egyik kanyar után füstszag csapott meg. Közelebből láttam, szénégető boksa. Embert sehol sem találtam, csak a füstölgő, tűzhányóra hasonlító boksa körül szétszórt szerszámok árulkodnak arról, hogy valaki járt itt. - Hahó! - kiáltottam. - Hó, hó, hó - válaszolt a visszhang. Gondoltam, megvárom, amíg megjön a szénégető. Leültem egy fatönkre. Még a szél sem fújt ebben a völgyben. A boksából felcsapódó kékszürke füst, mint elszálló lepke csak fokozta a csöndet. Ez a csönd más. Nem zörejekből ötvöződik, mint a városban a bezárt ablakú szobák csöndje. Ilyen csönd csak itt van. Nagy dörrenés után lehet ilyet hallani, mint közuhatag után látni a fű növést.

*

A füstös, üszkösödő gerendák, a fából faragott szerszámok, mint az őseember szerszámai, az ember munkájának élettelen nyomai. Fagereblye, fabunkó, buzogányra emlékeztető döngölő, hosszú nyelű, fokoshoz hasonló csákány, ledöntött fatörzsek, felborított fűzfakosár szerteszét. Mintha földrengés rázta volna meg a tájat.

Várok.

Hátam mögött száraz gallyak ropogását hallom. Feketekalapos, napszíttá arcú, bajuszos öregember közeledik. Amikor kormos kezét felém nyújtja, már tudom, ő a szénégető.

- Óbis János vagyok - mondja. Leül mellém egy fatönkre, a bádogkulacsból jót kortyol. A közeli Malinai forrás vizét issza. Lassan megindul köztünk a beszélgetés.

- 1899. július 31-én születtem, Erdélyben - mondja. - Éppen mostanában töltöttem be a 70. évet. 1917-ben Egerbe vonultam be a XII. gyalogezredhez. Május 10-én vittek ki Doberdóba, az olasz frontra. 1918-ban jöttem haza. Aztán besoroztak a román hadseregbe, de csak három hónapig szolgáltam ott. Megszöktem. Idejöttem a hegyekbe. Letelepédtem, tót lányt vettem feleségül. Később, mint kocsis dolgoztam, majd mint favágó, szénégető. Az erdőben érzem jól magam. A várost nem szeretem. Városon a cimboraság csak rosszra viszi az ilyen hatlövetű parasztot, mint én vagyok. Ezerkilencszázhatvanban nyugdíjaztak. Segít az erdőgazdaság is. Negyedévenként kiegészítek egy boksát, legyen egy kis pénz. Három gyermekem van. Két lány, egy fiú.

- Milyen fát használ az égetéshez?

- Gyertyánt, bükköt, tölgyet, jávorfát. A fenyő, az már nem jó. Ha lehordtam a fát a hegyről, megrakom a boksát. Körülbelül hatvan köbméter fából állítom össze a fáklyát. Középen van a gyújtós, azt állítgatok körül száraz fával - mondja, s közben mutatja: forgácsokból kis boksát épít. - Alul apró fával megrakom két méter magasra. Tetejére kerül a pap, amit kisebb száraz fákkal körülállítgatok. Az alját cénerkoszorúval kitámasztgatom. Az egészet erdei falevéllal

betakargatom, beföldelem. Délutánra kijön a víz, a cénerfát csak akkor lehet beföldelni, ha már ott is jön a füst. Másnapra behorpad a boksa, akkor fel kell mászni rá, döngölő fával ledöngölni. Tíz, tizenkét napig ég, utána bontom ki. Jaj, hogy fogok én holnap kinézni! Bontom a boksát. Olyan leszek, mint az ördög, csak a fogam, meg a szemem fehérlik. Kár, hogy nem egy nappal később jött. Éjszaka bontom, mert akkor jobban látni, hol a parázs. Szénvonóval leszedem a földet a tetejéről. Ilyenkor két-három napig kint is alszom. A fejem alját kényelmetlenre igazítom nehogy mély álomba merüljek, mert le kell fojtani a füstöt. A már kiégett fát porral kell beszórni.

*

- Bír-e még dolgozni?
- Még bírok, de hamar elfáradok. Néha télen is megrakok egy-egy boksát. Ilyenkor egyezkedem a millével; két pohár bor, ha kijövök, kettő, ha hazamegyek.
- Mi az a mille?
- A bontás előtti boksát hívjuk millének.
- Úgy tudom, sok a vad errefelé. Nem fél éjszaka?
- Nem. A boksa közelébe nem mer jönni a vad, bűdös neki ez a füst. Ha idejön is, egyhamar eltisztul.
- Mások is foglalkoznak errefelé szénégetéssel?
- Hogyne. Most is nyolc boksa füstöl a hegyekben.
- Minden boksa mellett egy ember dolgozik?
- Nem. Ketten dolgoznak. Polgár János és a két Ofertála, meg Erdős Gyuszi csapatban dolgoznak.
- Szokott-e olvasni?
- Igen. Szeretek olvasni. Szemüveggel.

*

- Elhiszi-e, hogy emberek szálltak le a Holdra?
- Én elhiszem, és azt szólok, hogy az lehet. Láttam a tévében, ahogy leszálltak, mint egy futballpályára, olyan helyre. Régen az öregek azt mesélték, hogy Szent Dávid muzsikál ott, ahol azok a foltok vannak. De én már tudom, hogy azok hegyek a Holdon.
- Lehet, hogy János bácsi is feljut a Holdra?
- Igen. Ha majd végzek a földi életemmel; a boksákkal. Vagy álmomban. Ma éjjel is azt álmodtam, hogy szállok. Csak úgy kormányoztam magam - mutatja széttárt karjával, miközben a napfényben fürdő fák csillogó leveleire emeli tekintetét.

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG, 1969. AUGUSZTUS 10.

FEHÉR LÓ - FEKETE KONFLIS

Liget, zenélő szökőkút, a kerthelyiség tarka abroszai. Sándor bácsi mellettem, régi idöket idéz. A fehér ló a fekete konflissal mintha a múlt századból, a meséből jött volna elő. Kicsit féltem, erőltetett beszélgetésre gondoltam, amikor megkértem Kupferstein Sándor bácsit, a hajdani „fiakkerest,” meséljen életéről, a régi idökről. De Sándor bácsi közvetlenségével, derűjével mindent megoldott. Cigarettaival kínáltam.

*

- Köszönöm, nem dohányzom, azért élek ilyen sokáig. Hetvenkilenc éves vagyok, a ló huszonöt. Fiatalabb, mint én, de több esze van, mint nekem. Okos. Az én agyam már kihagy. A kukásautót és a villanyost nem szokta meg. Egyszer Perecesre vittem egy cimbalmot, nem figyeltem, hogy majdnem az út közepén megyek. Jön utánam egy URH kocsi két rendőrrel. Azt mondja az egyik rendőr: „Bácsi hajtsa a lovat ki az útszélre!” A másik: „Hagyjad, jobban tudja a lova a KRESZ-t, mint ő.” Egyszóval okos a Matyi. Hajnalban, ha megyek hozzá az istállóba, már a lépésemet megismeri. Köszön nekem. Tizenhárom éve vettem. Jobban szeretem, mint a feleségemet. Tetszik tudni az asszony beteg szegény. Kérőgörcsei vannak. Pénzt kér. Nagyon szeretem a Matyit. Az eredeti, fehér lovamat a háborúban eladtam. Én túljártam a nyilasok, csendörök eszén. Eladtam a lovat, tőlem nem vettek el semmit.

*

- Mindenütt csak gép, gép. Pedig a lovat nem pótolja a gép, mint ahogy a ló sem pótolja a gépet. Ma már taxin utaznak. Nincs utasom. Nem díszíti a konflist már senki. Ki se megyek az állomásra, csak kicsúfolják az embert. Ha én fizetnék, akkor se ülnének fel. Régen ötvennégy fiáker volt Miskolcon. Ez az egy maradt. Ez se hiányozna, ha nem volna. Sajnos... Régen minden fiákeres odament, ahová akart, szabadon jöhetett-mehetett, most a főutca nem is mehetek ki kocsival. A Korona előtt, a Grand előtt álltunk. A grófok, bárók a teraszon ültek. Egyszer két diák este tízre a Színház utcába rendelt. Vége az előadásnak, jönnek a színházból, a két diák se szó, se beszéd, kifogja a lovakat és húzzák a kocsit. Egy új színésznő jött Miskolcra, azt húzták a Kispipába, az Urak utcájába. Alig bírtam utánuk menni, kantáron vezettem a lovakat. Én vittem Herman Ottót Lillafüredre, amikor képviselőnek választották, Neményi Lilit, a színésznőt. Akkor még nyár volt...

*

- Miskolcon születtem, az Alsógordony utca 51-ben. 1912-től mészáros szakmát tanultam. Tizennégyben két évig a fronton, két évig hadifogságban voltam. 1914-ben, mikor kitört a háború, idehoztam fuvart a Népkertbe, épp majális volt, de nem engedtek be, visszafordítottak... Az ipart 44-ben vették el. Davidek Gyula, a trágátelep bérlője vett magához dolgozni, hogy éhen ne haljon a család, kérem tisztelettel. Akkor se vettek el tőlem semmit, mert nem volt semmim. Amim volt, azt megettem, megittam.

- Van két gyermekem, két szép unokám, az egyik vöm pályaórás a Tiszai pályaudvaron, a másik taxisofőr. Nagyon rendes emberek. Ők segítenek. Nyugdíjam nincs. A vendéglátóiparnak kéne, hogy nyugdíjat adjon nekem. Odahordtam mindig a pénzem. Most az ócskapiacra járok, asszonyokat fuvarozok ki a portékájukkal. De ez olyan, mint a kutya vacsorája. SZTK-t is úgy kapok, hogy fizetem a pénzt. Orvosnál még soha nem voltam, fekvőbeteg sem. Köhögtem néha, hasmenésem volt, megkövetem szépen, de semmi más. Pedig Auschwitzban penészes morzsát ettünk a földről. Olyan az én életem, regényt lehetne írni róla, nem újságot.

Éltem sok jót, de sok rosszat is. Esőben, sárban, hidegben, mentem. Menni kellett. Most már öreg vagyok.

Az ajtón kifelé sokáig tessékeli egymást. Sehogyan sem akar előttem kimenni.

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG, 1969. JÚLIUS 20.

HATVAN KARÁTOS GYÉMÁNT

Farkas István nyolcvanesztendős tanító. Több mint hatvan éve tanít. Nem véletlenül írtam jelen idejű állítmányt, mert 1968-ban ugyan nyugdíjba ment - azután is vezette a község könyvtárát -, de 1974-től ismét a katedrára lépett. Jelenleg a község cigánygyermekait oktatja betűvetésre. Farkas Istvánt 1977-ben gyémánt oklevéllel tüntették ki.

- Ezerkilencszázhuszonhárom óta vagyok tanító. Apám, a tanyasi cseléd azt mondta: megmutatom ezeknek a turaiaknak, hogy minden gyereket taníttatni fogom. A budai tanítóképzőben 1917-ben állították ki az elemi népiskolai tanító oklevelemet. Az egyik nyári szünetben a selypi állomásfőnök fiát korrepetáltam. Akkor tudtam meg, hogy van reggeli, tízórai és uzsonna is. De megtanultam azt is, hogy nincs a Földön igazság, és kérem, ez megtanított arra, hogy én nem lehetek más, mint azoknak a támogatója, akik közül származom.

Ezerkilencszáznegyvenötől én lettem a pedagógus-szakszervezet aszódi járási bizottságának az elnöke, vezetője és mindenese. Rám bíztak mindent, ami újszerűsítés volt. Minden községbe el kellett mennem, és minden községben el kellett érnem, hogy ők kérjék az államosítást. Az állami és felekezeti tanítók helyzete között igen nagy anyagi és egyéb különbség volt. Tisztelet a kivételnek, a papok sohasem vették emberszámba a tanítót, mindig éreztették vele, hogy csak beosztott.

Ezerkilencszáznegyvenötben felszólítottak Aszódon, hogy menjek Hatvanba igazgatónak. Azt mondtam, én inkább maradok bagi tanító. Nem mentem és nem is bántam meg, mert azok, akik itt rám voltak bízva, őszintén szerettek, és én különbbé akartam tenni őket, mint most is a cigánygyerekeket.

Sok fiatal nem érti, miért dolgozom még ma is, de hatvan év után, ha megéri, megtudják ők is... Egyelőre nem számít más, mint a jó szándékuk. Mint látom, a legtöbb kezdő még most is képesítés nélküli. Hát ezeknek a szegényeknek megvan a maguk baja. Meg is értem, hogy túlterhelten dolgoznak. Sok bejáró pedagógus van itt nálunk, aki elindul hajnalban, és aztán siet haza este a családjához. Nincs tanítói lakás elegendő, bizony ez sem segíti azt a bizonyos szebbé tevést. De ma már építkezési kölcsönöktől kezdve mindent adnak, így nem létezik, hogy ne lennének olyan fiatalok, akik letelepednének itt Pest közelében. Már óvodánk is van, mellesleg megmondom, az én unokámat nem vették fel, de hát ezt is kibírom. Nem baj. Nem ilyen dolgokon mérem le a megbecsülést. Ha az úton megyek, akkor mindenkinek tudok olyat mondani - sőt, előre kigondolom, mert hiszen mindenkivel kapcsolatom van -, ami egy kicsit felvidítja. Ez az ötvenegynéhány esztendő minden bajban, minden jószágban összekötött bennünket. Az emberektől tanultam meg Bag történetét, amit többszáz évre visszamenőleg megírtam és rendszereztem. Ez az én gyönyörű munkám.

Ezerkilencszázhetvenötben történt, hogy a nyakamba ugrott egy nő és ezt mondta: Pista bácsi, neked köszönhetem, hogy élek. Erre azt mondtam: nem vagyok én a te apád. És ekkor a nő könnyhullatva mesélte, hogy amikor Galgagyörkön beteg volt, vagy harminc évvel ezelőtt, az

orvos igazi vörösbort írt fel receptként a gyógyuláshoz. A nagy szükségben persze sehonnan sem lehetett az orvosságot megszerezni. És akkor én kétszer is vittem neki bort Szücsiből.

Azt mondom én ma is a fiataloknak: csak az menjen pedagógusnak, aki vállalja a nagyobb feladatot, aki önzésből cselekszi a jót, mert a jóval jobb lenni, a jóval kellemesebb élni és azt kell szaporítani.

Ezt önzésből is szabad, sőt kell...

MAGYAR RÁDIÓ, PETŐFI ADÓ 1978. MÁRCIUS 13.
(ISMÉTLÉS: 3. MŰSOR, MÁJUS 14.)
PEDAGÓGUSOK LAPJA, 1978. MÁRCIUS 8.

PÁRBESZÉD, FÉLHOMÁLYBAN

(Beszélgető partneremmel a konyhaasztalnál ülünk egymással szemben. Odakint már sötétedik, bent csak a tűzhely parazsa világít.)

- Milyen iskolai végzettséged van?
- Nyolc általános.
- A melósoknál a köztudatban az a nézet, hogy a művelődéssel meglehetősen hadilábon állnak.
- Talán vannak olyanok, akik nem szeretnek olvasni, vagy nincs rá idejük. De szerintem mindenkiben megvan az igény arra, hogy többet tudjon.
- Te hol dolgozol?
- Traktorvezető vagyok.
- Úgy tudom, rengeteget olvasol.
- Sráckorom óta szeretek olvasni.
- Milyen a viszonyod a falubeli fiatalokkal?
- Van egy pár jó haverom, akikkel el szoktunk járni esténként egymáshoz, vagy elmegyünk együtt a klubba.
- A gondjaidat, gondolataidat a helyi fiatalokkal meg tudod-e osztani? Van-e beszélgető, gondolkodó partnered?
- Többé-kevésbé meg tudom osztani a gondolataimat másokkal, de sajnos csak egy szűk körben.
- Úgy hallottam, régebben estig dolgoztál, azután leültél olvasni, reggel pedig eltetted a könyvet és felszálltál a traktorra.
- Igen, de ezt most már nem tudom csinálni, mert három műszakban járok dolgozni. Tizenkét órát dolgozom, tizenkettőt pihenek.
- Továbbtanulásra nem gondoltál?

- Nem. Annak idején szerettem volna technikus lenni, de nem sikerült. Így hát elmentem traktorosnak. Elkezdtem különféle technikai újításokon törni a fejem, de nem jutalmazták különösképpen. Készítettem például egy szőlővessző-kihúzó a műhelyben, de nem használták ki kellően. Eleinte rossz anyagot adtak hozzá, így amikor beakadt a földbe, rögtön széttört. De amikor rendes anyagból lett elkészítve, akkor primán működött, használják azóta is. Az újítási pénzt természetesen elfelejtették kifizetni.

- Elment a kedved az újítástól?

- Egy ilyen dolog elveheti az ember kedvét, és ha egymás után ismétlődnek az esetek, az életben többet nem csinál hasonló újítást, mivel azt tapasztalja, hogy nem érdemes. Nemcsak pénzben nem honorálják, hanem figyelembe sem veszik, hogy ez az ember akar valamit... Szántáson dolgoztunk, ahol napi negyven hold volt a norma. Én naponta megcsináltam negyvenöt-ötven holdat, nem húztam ki magam a munka alól. Soha senki nem mondta, hogy ez szép volt. Itt inkább mindenki azzal törődik, hogy minél több pénze legyen.

- Nem kerít be téged is ez a gondolkodás?

- Talán igen, talán nem. Én is szeretném, ha jobban élnék.

- Hogyan látod falun az értelmes élet lehetőségét?

- Kevesebbet kellene törődni a kocsmával és többet a klubbal, a művelődési házzal. Ne az legyen egy fiatalnak a célja, hogy elmegy a kocsmába, leül kártyázni vagy inni. Inkább az, hogy az olvasószobában, vagy a kultúrházban töltsse el a szabad idejét.

- Van-e lehetőség a benned rejlő energiák, tervek megvalósításához? Konkrétan arra gondolok, hogy azt mondd: Füle Pál vagyok, ez vagyok, ilyennek építettem magam.

- Ha lehet így fogalmazni, meg vagyok elégedve magammal.

- Jó elégedettnek lenni?

- Elégedettnek lenni jó dolog. Elégedett vagyok anyagi szempontból azzal, hogy lakást építettem, kocsit vettem. Ilyen fiatalon az ember ezzel elégedett lehet. De úgy érzem, hogy nagyon körbe vagyok határolva. Lehet, hogy a kudarcaim, lehet, hogy a meg nem értettség az oka, de végül is a könyveimmel egyedül maradtam. Nagyon kevesen értik meg azt, amit szeretnék. Aki pedig megérti, az másnak, többnek tartja magát, mert olyan a foglalkozása.

- Mire gondolsz?

- Például egy értelmiségire. Nem szívesen jár össze egy fizikai munkással. Ők egy külön csoportot alkotnak.

- És nem lehet áttörni ezeket a társadalmi köröket?

- Nem nagyon.

- Volt erre próbálkozásod?

- Jobb, ha az ember meg sem próbálja.

- Ezt nem hiszem. Ha például fiatal pedagógusokkal próbáltál volna kapcsolatot teremteni...

- Itt nálunk nincsenek pedagógusok. Aki van, az nem idevaló, nem itt lakik. Csak napközben, a tanítási idő alatt vannak itt. Letelik az iskolai idő, és rohannak haza.

- A velük való találkozások során éreztél valami megkülönböztetést?

- Úgy gondolják, hogy az ember nem érti meg azt, amit ők. Lehet, hogy sok dologban nem azonos a műveltségi szintünk, de jóindulattal ezen segíteni lehetne. Lenézik az embert, mert fizikai munkával keresi a kenyerét.
- Ismerik ők a te emberi, szellemi értékeidet?
- Nem tudom. Mivel nem járunk együvé, nem szoktunk egy társaságban lenni, nincs lehetőség rá, hogy megismerjük egymást. Egy-két próbálkozás után az ember abba is hagyja, mert nem látja értelmét annak, hogy valamit közösen megbeszéljünk.
- Te nem szeretnél az értelmiségiek közé tartozni?
- Talán nem. Ez arra vezethető vissza, hogy ha az ember hozzákezd tanulni, akkor itt mindjárt azt mondják: felkapaszkodott.
- De hát a tanulás, az nem kapaszkodás. Nem értem, miért adsz az emberek rossz véleményére. Ha valaki parasztként vagy munkásként született, nem biztos, hogy úgy kell meghalnia.
- Nem biztos, de időben kell elkezdeni a tanulást. Én huszonkilenc éves vagyok, ha most elkezdek tanulni, nem sok mindent tudok értékesíteni, olyan hosszú a felkészülés. Mire az ember kiműveli magát annyira, hogy hatni tud, akkorra annyira előregszik, hogy már szinte nyugdíjba mehet.
- Nem érzel magadban küldetéstudatot? Hogy neked igenis dolgod van ebben a faluban, és azt mindenképpen meg kell csinálni.
- Hiába érzi az ember. Ha egyszer nem fogadják be, akkor nincs értelme, hogy ezt csinálja.
- Fogalmazz egy kicsit világosabban!
- Hiába akarnék olyasmit például, hogy összehozzak egy előadást vagy közös beszélgetést a helybeli fiatalokkal. Negyvenből harminc azt mondja, hogy nem érdekli. Meggyőzni nem lehet őket.
- Ha egyszer nem megy, akkor megpróbálsz még egyszer, vagy harmadszor, negyedszer?
- Hát, talán inkább a lemondás marad. Ami nem megy, ne erőltesse az ember. Ez talán nem bölcs meglátás, de itt hamar megszólják az embert: minek erősködsz, mit akarsz?
- Akkor fogalmazzunk tisztán: ezek az emberek egyszerűen kimaradnak a művelődésből, önképzésből?
- Ki.
- Nem érzed ezt olyan gondnak, amit feltétlenül meg kell oldani?
- Hiába beszél az ember és hiába próbálkozik, még a munkahelyen is annyira szét van szóródva a társaság, hogy nem lehet közösséget alkotni. Jóformán azt lehet mondani, hogy mire végez a melóval az ember, már csak aludni akar. Az is nagy probléma, hogy sokan máshová járnak dolgozni, így jóformán csak estére érnek haza. Sokan pedig haza sem járnak. Itt egy ördögi körről van szó. A munkahelyen, iskolában azt mondják, hogy ezek az emberek kimaradnak a művelődésből, mert ott nem tudnak rájuk számítani, mivel nem ott laknak. A lakóhelyükön pedig azt mondják, hogy ezek eljárnak a faluból, ezért nem számíthatunk rájuk. És itt bezárul a kör.
- Reménytelennek tartod a vidéki fiatalok kulturális, művelődési lehetőségeit?
- Nem tartom reménytelennek. Talán majd a nálunk fiatalabbak...

- Ez egy olyan stafétabot-átadás, amit senki sem gondol át. Magától elhárítja a kérdést és áttestálja egy újabb generációra. Csak hát ez már folyik egy jó ideje...
- Ez mindig így volt, és még sokáig így lesz. Remény csak a gyerekek között van. Ők még fogékonyak.
- Ellentmondást látok abban, hogy lemondással szólsz a falun élő fiatalok lehetőségeiről, ugyanakkor te magad rengeteget olvasol. A könyvtárban a gyerekeknek segítesz könyvet választani. A falu értelmisége ezt a tevékenységet hogyan fogadja?
- Idáig még nem marasztaltak el emiatt, de jó szót sem kaptam.
- Mi nyomja a szívedet?
- Azt szeretném, ha jobban megértenék egymást az emberek. Nem azt néznék, hogy kinek mennyi pénze van, vagy hogy mi a foglalkozása.
- Nincs benned valamiféle kisebbségi érzés?
- Talán van. Aki többet tanult nálam, annak nagyobb a szókincse. Én nem tudom kifejezni magam úgy, ahogyan szeretném. Ez kellemetlen percekot okozott nekem az életben.
- Szerinted hogyan lehetne megszüntetni ezeket a társadalmi különbségeket?
- Olyan találkozási formákat kellene létrehozni, ahol a munkások, parasztfiatalok együtt lehetnének az értelmiségiekkel. Egymás mellett lennének, így az egyik beleszólhatna a másik munkájába. Sokkal jobban össze tudnánk jönni.

*MAGYAR RÁDIÓ, KOSSUTH ADÓ. 1978. MÁJUS 4.
(ISMÉTLÉS: KOSSUTH ADÓ, JÚNIUS 1.)
PALÓCFÖLD, 1980/1.*

KIS FALU A NAGYVÁROSBAN

JÓ ESTÉT, REGGEL!

A pirkadat csöndjét kettéhasítja a gyárduda éles hangja, amikor a dübörgő, fújtató üzem egyszerre kilélegzi hatalmas tüdejéből a fáradt levegőt. Vége az éjszakai műszaknak. Fáradtak ilyenkor az emberek, nehéz a szó - hát nem élnek sok beszéddel.

Éjfél után meghosszabbodnak az árnyak. Ez a legnehezebb időszak. Fejfájás, szédülés, egyensúlyzavar, rövidzárlat van az agyban, de állni kell a sarat, „gyúrni az ipart”, nehogy hiba legyen. Gyözködni, hogy a fáradtság kismiska csak, viccelődni, nehogy lezáródjanak az ólomnehéz szempillák. Rágni az egyik cigarettát a másik után, és arra gondolni ezekben a „nemszeretem órákban”, amikor csetlik-botlik az ember, hogy a kéz és szerszám közt a legfőbb kapocs: a munka. Aztán a gyárduda hangja, az utolsó beidegzett mozdulatok, az öltöző - a kitérdelt nadrág, a kajla kalap a szekrénybe kerül - és jólesik a fürdőben a víz a fáradt izmoknak. - Jó estét, reggel! - köszönnek a gyűröttarcú emberek a napvilágra, amikor kilépnek a gyárkapun. Akkor érkeztek ők, amikor tegnap a városra ráomlott az este.

*

Az álmos buszok, a hajnali villamosok pislogva megindulnak. A tejbolt melletti fűszeres előtt, meg amott a bodegánál, többen ácsorognak.

- Folyik már a kiértékelés a „csillagvizsgálóban” - mosolyog Béres Zoltán műszakvezető, aki harminc éve dolgozik a nemesacél-kovácsoló üzemben. - Amióta idekerültem, mindig három műszakban dolgozom, de azt mondom: nem lehet ezt megszokni soha. Ilyenkor én vagyok a műszak gazdája. Erkölcselem, anyagilag felelek az emberek előtt is. Egy órával kezdés előtt már bejövök, hogy előkészítsem a folyamatos anyagellátást. Mostanra már zsibong a fejem a fáradtságtól. Itt lakom a Kiliánban, félórán belül otthon vagyok. Amikor benyitok, még alszik a feleségem és a kislányom, a nagyfiam már ébren fogad. Megvárom, amíg elmegy a család, aztán én is lepihenek. Délben van egy kis munkám: mosogatok, takarítok. Szívesen csinálom, csak porszívózni nem szeretek...

*

- Hosszú volt az éjszakánk - mormolja Geller Sándor, a háromtonnás kalapács manipulátor-kezelője, miközben kidörzsöli a fáradtságot a szeméből. - Tizenkét évig kézikovácsoló voltam, majd levizsgáztam a gépből. Így könnyebb. Gép nyúl a kemencébe, az viszi az anyagot a pöröly alá. De azért ezt a munkát is csak kovács szakember végezheti. Ismerni kell az anyagot. Két-három milliméteres pontossággal dolgozunk. Harmincöt-negyven fokos melegben. Vakít az izzó acél, káprázik a szemem, de szemüvegben lehetetlen figyelni. Itt lakom Újgyőrben, a Szabadság utcában. Mikor hazaérek, a feleségem reggelivel vár. Annyi időnk van csak, hogy együtt bevásároljunk, aztán már csak délután találkozunk...

*

Pausz Béla brigádvezető az ezerháromszáz kilogrammos pörölynél kézikovácsoló előmunkás. Rakamazról jár be mindennap. Négy órája telik el vonatkozással.

- Jó másfél óráam van még a Tiszain, a vonatindulásig. Ilyenkor a kollégákkal megbeszéljük az éjszakai munkát, hogyan volt, mit lehetett volna másképpen. Van, aki alszik, vagy olvas, ha nincs kedve diskurálni... Összeszokott társaság a miénk. Otthon még van egy kis ház körüli tennivalóm, aztán indul a feleségem meg a gyerekek. A kisebbik fiam még csak öt éves. Kilenc körül lefekszem én is, kell az a hat-hét óra pihenés a munkához, mert én nemcsak irányítok, fizikai munkát is végzek. Ha nem pihenem ki magam, három körül, a kritikus időben nagyon nehéz. Aztán még elő kell készíteni a váltóműszaknak az anyagot, ne toporogjanak. Ilyenkor jó lenne megállni egy kicsit, de hát sürget a munka.

*

Műszakváltás Diósgyőrben. Hajnal van. Fáradt emberek indulnak a napi nyüzsgéssel együtt, pihenni. Jó estét, reggel!

LOBOGÓ, 1975. SZEPTEMBER 11.

AZ ÉJSZAKA EMBEREI KÖZÖTT

A kenyér, az acél és a tej

Este tizenegykor indulunk a „főhadiszállásról”, a szerkesztőségből. Fotós kollégámmal felprésem magunkat az 1-es buszra. Már lekéstük az utolsó tatárdombi járatot, így gyalog vágunk neki az éjszakának. Irány a kenyérgyár! A Lorántffy Zsuzsanna utcán két, békésen letelepedő pacival találkozunk, barátsággal köszöntjük őket. Fél tizenkettő után öt perccel elkezd szitálni az eső, de már közeledünk első úticélunkhoz; friss kenyérillatot hoz felénk a szél.

*

A Kilián-déli kenyérgyárban frissen, energikusan fogad minket Körtvélyes Imre művezető. Végigsétálunk a kovászoson, a dagasztón, a gépsoron, a címkézőn, a kenyérelszedőn.

- A „kovászosok” már délután egy órákor bent voltak. Hat órával kell megelőzniük a dagasztást. Ilyenkor, éjfél tájban készülünk el az első sütéssel. Olyan nagy az igény, hogy tízórás, nyújtott éjszakai műszakban kell dolgoznunk. Reggelig 15195 darab egykilós és 16640 kétkilós kenyér kerül ki a kemencéből.

Végigsétálunk a dagasztórészlegen, ahol Hanuder Mária gombnyomásra működteti a gépeket. A vezérlőpulton zöld, piros lámpák villognak, jelzik a víz, liszt, élesztő, kovászérlelő állását. A gépsoron még hihetetlenül kicsinek tűnnek az egykilós kenyerek térszagombócai, de mire katonás rendben átjutnak a sütőtér alagútján, szépen meghízhatnak, meggömbölyödnek, elnyerik végleges formájukat. A futószalagról már gusztusos, barnára sült kenyerek kerülnek a fakkokba. Fél ötkor indul az első autó a városba, hogy hat órára, üzletnyitásra mindenhová eljusson a friss, ropogós kenyér.

Loholunk az utolsó 1-es busz után, amely üresen zötyög a Tiszai felé. A kohászat 4-es hivatalházának kapuőrei kitöltik a belépési engedélyeinket, és már indulhatunk is a Martinba. Az acélöntőde vakító fényében káprázó szemmel botladozunk a négyes kemence felé.

- Mindjárt kezdődik a csapolás - mondja kísérőnk, Gyuricskó István műszakvezető.

Bérces József acélgyártó olvasztár irányításával éppen most végzi az utolsó próbát a négytagú brigád. 1620 Celsius fok hőmérsékletűnek kell lennie az izzó anyagnak, akkor csapolják meg a 180 tonnás, Talbot-eljárással üzemelő, buktatható Martz-kemencét, amelyből a sziréna hangja után hatalmas csillagszóróként a negyvenöt tonnás acélüstbe ömlik a láva. Közben dohogó gázok törnek fel a lángnyelvek közül. Inklovics Ferenc 80 fokos forráságban azbesztkesztyűsen, hosszú rúddal tisztítja a csapolónyílást.

- Kétszázötven ember dolgozik a Martinnál a mostani műszakban - hallom a művezetőtől. - Szaporázni kell a munkát, a hét-nyolcszáz tonnás teljesítménynek meg kell lennie reggelig.

*

Diszpécserkocsival hajtunk keresztül a szunnyadó Kiliánon. A tejüzem bejáratánál Lenkey Balázs kereskedelmi vezető üdvözl minket:

- Pont jókor jöttek. Nálunk éjfélkor kezdődik az élet - mondja mosolyogva.

A Martin tüze után a hűtőraktár hidegében didergünk. Innen, az „örök tél csarnokából” kerül a tej a lent várakozó teherautók platójára.

- Nyolcvan dolgozónk fáradozik azon, hogy időben asztalra kerüljön a friss tej, kakaó a reggeli mellé. Hajnali öt órakor az utolsó kocsinak is ki kell futni a telepről. 260 begyűjtőhelyről 220 ezer liter tej érkezik hozzánk naponta - tájékoztat Randli Katalin művezető.

A PTH 12-es csomagolóból percenként 27 tasak félliteres és 20 egyliteres tej kerül futószalagra, ahonnan Papp Zoltánné és Dudás Sándorné „postázza tovább” a ládákba. Ma hajnalban 50 ezer pohár tejföl, 45 mázsa vaj, 12250 liter kannás, 3653 liter csecsemőtej, 1430 liter tejföl, 276 liter tejszín, 52660 egyliteres és 41 ezer félliteres polipack, 25 mázsa túró hagyja el az üzemet. Egymillió azok száma, akik reggelente a miskolci tejüzem termékeit fogyasztják.

*

Három óra van. Felkapaszkodunk egy hajnali tejeskocsira. Kakaskukorékolást nem hallunk, csak a Stand By Me-t, John Lennon utolsó dalát az éterből. Ezzel vége is van az adásnak.

Nehéz fiúk, sebesültek, részegek

Mentőautó száguld szirénáját vijjogtatva. Pár perc múlva kék-fehér rendőrkocsi tör utat magának a délutáni csúcsforgalomban. Baleset történt. A Glósz bérházai környékén a villamosról egyenesen egy csuklós autóbusz elé lépett egy asszony. A mentőautó a sérülttel a baleseti sebészetre indul.

*

Egy órával ezelőtt, este tízkor léptek szolgálatba az éjszakai szolgálatot teljesítő rendőrjárőrök.

- Egyelőre csend van - mondja az ügyeletes tiszt, a városi rendőrkapitányságon. - Reggel héttől vagyok szolgálatban. Délután öt órától holnap reggel fél kilencig látom el az ügyeletes tiszt teendőket. Ez idő alatt a város, és a járás területéről hozzánk fut be minden ügy. Egy éjszaka átlagosan 24-26 rendőri intézkedés történik.

A szomszéd szobában rendületlenül kopog a telexgép. A budapesti központból érkeznek a gépkocsilopás, emberölés és más bűnesetek miatt körözöttek adatai. A helyi ügyek listája szerencsére nem hosszú.

M. Pált néhány órája állították elő Kisgyőrből. Szóváltás közben életveszélyesen megfenyegette házigazdáját. Az ügyeletvezető-helyettes befejezi a kihallgatást.

- Most mehetek haza gyalog - mondja a józanodó férfi, akinek munkahelye nincs, élettársa - akiért elhagyta családját és aki belevitte a könnyelmű életbe - notórius bűnöző. A méltatlankodó ember ez alkalommal még megússza egy rendőri figyelmeztetéssel.

Este tíz óra körül a Kandó Kálmán utcában egy négytagú galeri tetteleg bántalmazta a fiatakorú F. Miklóst. A „nehéz fiúkat” elkapták.

- Fizetésnapon kellett volna jönniük. Azok a legzajosabb éjszakák. Sorra kerülnek be a markecolók, a magukkal nem bíró „erős emberek” - mondja az ügyeletes tiszt.

*

Egy óra múlt néhány perccel. A Szentpéteri kapui kórház baleseti sebészete előtt hangtalanul fékez velünk az URH-kocsi. Az osztályon, a kivilágított üvegkalitkákban orvosi műszereket készít elő Juhász Irén és Kőszeginé, Mária nővér. Rajtuk kívül még két ápoló van ügyeletben; Jancsó Erzsébet és Péter Pálné. Egy perc sem telik bele, máris fogad minket dr. Kurys Tivadar ügyeletes baleseti sebész, aki rövid időre lepihent az autóbusz-karambol sérültjének háromórás, fárasztó műtétje után.

- Tíz órákor hoztak be egy szerencsétlenül járt motorost, aki olyan ittas állapotban volt, hogy a nevét sem tudta megmondani. A villamosbérletéből tudtuk meg, hogy szikszói lakos. A diagnózis: bal lábszártörés. A feltételezett koponyacsonttörést csak a kijózanodás után tudjuk megállapítani. Ilyenkor emelkedik kint, a városban az alkoholszint, ezzel együtt „erősödnek” az emberek. Hasonlóképp „került be” hozzánk egy 21 éves motoros fiatalember, léprepedéssel. A balesetek 90 százalékának oka az ittasság, de mindennapos a késelés, a verekedés is. Ezeket a „betegeket” egyúttal átküldjük a kijózanítóba. Naponta 10-15 beteg kerül az osztályra - mondja a doktor.

Szemén látjuk a fáradtságot, a kimerültség nyomait. Négy százötven órát dolgozott ebben a hónapban, és itt bizony állandó készenlétben kell állni. Gyakran csak percek múlhatnak egy-egy emberi élet.

*

Átballagunk a kórház szomszédságába, a kijózanító állomásra, avagy népszerű nevén a „patyolatba”. Csengetésünkre az ügyeletes rendőr nyit ajtót. Az orvosi szoba üvegszekrényében nyugtatók, vérnyomásszabályozó gyógyszerek a „snapszos állapot” gyógyítására. Az asztalon ott sorakoznak az éppen bent levő páciensek kórlapjai, no meg a csekkek, amelyeken holnap be kell fizetniük a kezelési költséget.

- Jelenleg négy kezeltünk van - mondja Dandár Jánosné ápolónő. - Ha pénteken jönnek, „teltház” fogadta volna magukat. Az eddigi rekord 29 fő. F. Imre vezet a listán. Huszonöt ízben szállították be. A második negyedévi statisztikában a „törzsvendégek” többsége nő. Tizenkettedikén 31-en távoztak, 13-án, pedig húsz volt az újonnan érkezettek száma.

A betegszobában „szilencium” van. A 4-es kórterem vendége egy agg matróna, akit a Tiszai pályaudvar melletti parkból szállítottak be, ahol egy fiatal férfival közöszlött.

A 80 éves „Papp bácsi” személyi adatait már fejből írják az itt dolgozók, de mihelyst kiengedik, az öregúr azonnal a Pista bácsi kiskocsmájában köt ki.

Három óra van. A rácsos ágyban ébrednek az egyik „mérgezett egér”.

*

Az égboltról már felszakadoztak a sötét gomolyfelhők. Az Ady-hídnál járunk, amikor az URH-kocsit egy taxis állítja meg: A Zsiguli utasa, M. Lajos, nem akarja kifizetni a viteldíjat. Jegyzetfüzetem betelt. Gyalog indulunk tovább, a szerkesztőségbe. Mire beérünk, már világos van.

Portán, postán, háztetőn

Este tíz óra van. A Szemere utcai buszmegállóban ellepik a járdát a tapolcai buszra várók. Vidáman tereferelő diákcsoporttal lépünk föl a csuklósra. A strand sarkánál többen leszállnak és a koromfekete éjszakában ékszeres dobozként sziporkázó Júnó-szálló felé indulnak.

*

Mercedesek, Volvók, Chevroletek között szerényen húzódik meg egy Trabant. A hotel halljában bábeli hangzavar. Orosz, német, angol, finn szavak röpködnek a levegőben. A bár felől egy nyári sláger hangfoszlányai hallatszanak. A recepció kulcstartójában svájci, kanadai román, NDK, osztrák, útlevelek jelzik, hogy gazdáik még az avasi borpincékkel, vagy a várossal ismerkednek.

Teltház van a Júnóban. Csak hat szoba maradt üresen ma éjszaka, de már előre le vannak kötve azok is. Főszezonban gazdára talál a legolcsóbb szoba, de gyakran kérik az összenyitható, kétszobás appartement-t is.

Éjfél tájt elcsöndesedik a szálloda hallja, bezárják a hatalmas üvegajtót, már csak a hajnalig virrasztó, kósza vendégek szállingóznak befelé. Marek Péter londoner a sarokba tolja a csomagszállító kiskocsikat. Van még néhány óra a reggeli fuvarokig. A portás fölírja az első, „négyharmincas” ébresztőt, fél hatra taxit rendel a szálloda elé, majd néhány telefon lebonnyolítása után nekiül a számlák elkészítésének. Lesz dolga reggelig.

Békésen pihen Tapolca. Csípősen hűvös a levegő, be kell gombolni a zakókat. Ásítózó utasok között ásítózunk mi is, az utolsó, városba tartó buszon. Éjfél mutat a villanyrendőrnél az óra. A Kazinczy utca felől motorizált pecások indulnak hajnali gilisztaáztatásra. Odébb csókolózó párok ácsorognak a kapualjakban.

A Tiszai pályaudvar, várócsarnoka kong az ürességtől. A peronvégi 2-es posta „bezzeg hangos”, munkálkodnak a csomagkezelők. 23 óra 17-kor futott be Budapestről a „Bumi 32-es” mozgóposta a levelekkel és hírlapanyaggal.

Mura István ügyeletes tiszt:

- Naponta harmincötezer levél megy át a kezünk alatt. Ennek döntő többsége az éjszakai órákban kerül a rovatolóba és a levélpostára. A Miskolcon kézbesítendő küldeményeket a kerületezőn szortírozzuk, kézbesítési körzetek szerint.

- Nálunk éjszaka van a csúcsforgalom - hallom Szabó Lukácstól, a levélkézbesítők brigádvezetőjétől, aki délután hattól reggel hatig tizenkét órás szolgálatban dolgozik Molnár Sára és Bodnár Éva segédgyakornokokkal. - A mozgóposta indulásáig készen kell lennünk a levelek válogatásával.

Átlag 12-13 ezer levelet szortíroznak Szobota Istvánék a kerületező helyiségben. A csomagterben magasra tornyozott bőröndök, ládák, kosarak várnak sorsukra. Nemsokára befut Nyíregyháza felől a közvetítőjárat, utána pedig a 4.20-as budapesti postavonat, újabb sürgős levelekkel megrakodva.

*

A Vörösmarty utcai építkezéshez éppen most kanyarodik be az Építőipari Szállítási Vállalat kamionhosszúságú panelszállító kocsija. A géznyakú daru játékszerként emeli a többtonnás betonelemet a hatodik szintre.

- Ez az ötödik forduló ma éjszaka - mondja Nagy Mihály gépkocsivezető. - Összesen nyolcszor teszem meg a Zsolca-Miskolc útvonalat.

A magasból hegesztőpisztoly lángja villan, a Csizmadia Sándor brigád illeszti az elemeket a liftakna hatodik emeleti részére.

Deszkapallón kapaszkodunk a lépcsőház magasságába. Csupasz villanyégők fényében csupasz lakások tátongó bejáratai között jutunk fel a „munkaszintre”, ahol kötélrancosként egyensúlyoznak a keskeny vázakon a panelszerelők.

- Két brigád, összesen tizenkét ember dolgozik este héttől reggel hatig - tájékoztat Petrovics Ernő művezető. A belvárosi 2-es és 3-as épületen már a nyolcadik szintet építjük. Augusztus ötödikére minden valószínűség szerint befejezzük a szerelést.

Hajnalodik. A szomszédos építkezésen Nagy János brigádjának tagjai két fuvar között bekapják a „vacsorát” a táskából. Kell a kondíció a megfeszített munkához. Reggelre három lakással gyarapodik az új ház.

Verro-city, Zsiguli és Reisner

Vasárnap estétől követjük nyomon az éjszakai dolgozók munkáját. Mindenhová sajnos nem juthattunk el, de az a néhány hely, ahol megfordultunk, ahol láttuk a fárasztó, kimerítő munkát, szinte tiszteletet ébresztett bennünk azok iránt, akik nyugodt, békés álmot helyett ilyenkor is dolgoznak.

*

Éjfél körül jár az idő. Locsolókocsik permetezik az utcákat, nyomukban friss esőillat.

- Nyolc gép dolgozik városszerte - tájékoztat Tóth Imre, aki azt ellenőrzi, tiszták, szemétkesztések maradnak-e az utak a gépek nyomában.

A Selyemrét felől villogó sárga lámpával közeledik a Muki, azaz a Verro-city a Bajcsy-Zsilinszky úton.

- A Baross Gáborról indultam. A Szent Anna templomig terjed az én szakaszom, de hozzám tartozik a Petőfi tértől minden belvárosi utca - hallom Kunos Istvántól, a Muki pilótájától. - Harminchat kilométert teszek meg egy műszak alatt a géppel. Átlag öt kilométer a seprési sebesség. Az összegyűjtött szemetet a város különböző pontjain elhelyezett konténerekbe ürítem.

Nincs idő beszélgetésre, indulni kell tovább. Sok szemetes utca van még hátra. Kunos István beindítja a motort, pöfögve elindul a Muki elöl a két drótkéfé, mint két bepörgött sündisznó súrolja az aszfaltot.

A Búza téri taxiállomáson még aránylag gyér a forgalom. A villamosjáratok megszűnése, az éjszakai szórakozóhelyek zárórái után ugrik meg igazán a kereslet. Két kocsi húz ki egyszerre az állomásról a telefonhívásra. Utánuk Fáy Béla sorol be startra készen.

- Egy éjszaka átlag 150-180 kilométert gurulok, de előfordult már, hogy Budapestre vagy a Dunántúlra kellett utast fuvaroznom. Nyolc éve dolgozom a cégnél, de még nem múlt el éjszaka izgalom nélkül. Tegnap volt egy különös esetem: fél óráig kellett autózni, mert a kuncsaft nem tudta megmondani a címet. Előfordult már, hogy csak a gyorsaságomnak köszönhettem, hogy ép bőrrel megúsztam egy-egy incidenst. Sosem tudja a taxis, hol kap

egyét a tarkójára. Nem éppen leányálom az éjszakai élet, belefáradhat az ember. Egy előnye van ilyenkor a közlekedésnek: kevesebb a mazsola. Nem kell rettegni az úrvezetőktől. Hajnal felé, ha elkap az álmoság, nem pihenek, inkább cirkálok tovább, így nem érzem annyira az idő múlását.

*

Hattól hatig kenik az aszfaltot a Mac Adam útépítő brigád tagjai az AGROKONZUM hűtőcsarnoka előtt. Míg visszatér az újabb szállítmánnyal a Reisner-kocsi, a meleg aszfaltra fekszenek Szabó Jánosék a csillagos ég alatt. Jut idő egy cigarettára, egy bádog hideg vízre is.

- Ma éjjel hatszáz négyzetmétert burkolunk le - mondja a brigádvezető. - Százhatvan, száznyolcvan, néha kétszáz fokos forró, folyékony masszával dolgozunk. Hárman simítják az anyagot, ketten talicskáznak, egy ember pedig közúzalékkal szórja a kész simítást. Ilyenkor, éjszaka hétente könnyebb a dolgunk. Akkor izzadunk igazán, ha fönről harminc, letről kétszáz fok melegít, de már megszoktuk azt is. Tavalay a két brigád húsz futballpálya nagyságú útfelületet burkolt be.

Pöfögve, csörömpölve érkezik meg a vontatókocsi a két Reiserrel. Felugrálnak az emberek, meggyújtják a karbidlámpákat, felszíjazzák a térdvédőket. Mozgásba jönnek a csákányok, a piszkálórúd ütötte résen a gép gyomrából ömleni kezd a fekete massa, nyomában fojtó gázok csapnak fel sisteregve. Gördülnek a talicskák, surrannak a simítófák, nyúlik az anyag, mint a rétestészta. Épül az út centiméterről centiméterre araszolva. De hová?

DÉLI HÍRLAP, 1975. JÚLIUS 21. - JÚLIUS 24.

KIS FALU A NAGYVÁROSBAN

Három ember tart lefelé a Bedeghvölgyön, az egy lépés széles járda betonkockáin. Éjszakai műszakból jöhetnek, hónuk alatt lapul a „kenyérkereső táska”. Hangosan beszélnek, szittyósak. A szürkefalú vegyesbolt előtt néhányan toporognak a rapcsos sárban. Markukban elvesznek a pálinkásüvegek, mint parányi injekciós fiolák. Időnként belehomorítanak egy-egy magasba ívelő dalba, de félúton abbahagyják, csak úgy maguknak rögtönöznek. Az udvarokban száradni teregetett fehér lepedők villognak, dagadoznak a szélben, mint a hajók vitorlái.

*

- Galambocskám, kit keresel? - szólít meg valaki. Megállok, fejemet forgatom. De hiába, a beszélőt nem lelem. - Galambocskám... - az ösvényen, a galagonyabokrok mögül egy vénséges szempár néz rám. Özveggy Kalapos Istvánné, a környék legöregebb lakója. Kilencvenhárom éves. A régiek közül mindenkit ismer, mindenki ismeri a Pacsirta utcában. Fia, Kalapos István hetvenhat éves, a Margitta-dűlő legelső házának tulajdonosa. Meséjük nyomán megnyílik a Bandzsalgó domb, a Kiskőbánya, mögöttük kuncsorog a képzelet. Az elmúlt idők történéseit hajkurássza, hogy elrabolja titkait.

- Ezerkilencszázhatvanhétben építettük ezt a házat, a régi téglagyár helyére. Azóta húztuk fel a csúrt, a tyúkólat, meg a fészert. Kerítésünk nincs, de az ide nem is kell. Itt kezdődik a mező az udvaron. Ötvenöt éven át a Napfürdő utcában laktunk, de most is gazdálkodunk két lóval, három tehénkével, aprólékokkal, tíz szép malackával. A földünk odakint van Kiskőbányán, ahonnan valaha a követ termelték ki a város építéséhez. A portánkon homokbánya volt. Látja, ott, ahol most azok a fenyők magasodnak...

*

A sáros tagúton két fiú közeleg. A fák csupasz koronáit fürkészik. Kezükben „élesre töltött” csúzlit szorongatnak.

- A kereskedelmi vendéglátó iskolában tanulok - mondja Demkó Ferenc, az egyik „vadász”. - Jóska az unokatestvérem általános iskolás. Most kint jártunk a szőlők közt varjúlesen. Itt nemigen akad más szórakozás. Ha moziba akarunk menni, másfél órával előbb el kell indulni.

Lejjebb, az artézi kútnál Kerékgyártó Imréné tölti tele kannáit:

- A gimnáziumi kollégium raktárában dolgozom. A kilencvenkettes számú házban lakunk. Sajnos, itt még egyik lakásba sincs bevezetve a víz, fürödni is csak lavórban tudunk.

A felsősor egyforma-új házaitól, a Feszty Árpád utcai buszvégállomásról dübörögve elindul a tizenegyes autóbusz. Jól látszik innen a város központja, az Avasi kilátó. A völgyből mintha bandukolnának befelé lehajtott fővel a kukoricák a kőbe vájt udvarú, zöld, kék, piros kerítéses házak közé. Némelyik udvaron új személykocsi, máshol lovasszekér áll a szénaboglya mellett. A társadalmi munkában készült járdán kacsák, tyúkok sétálnak. Lent, a Pece-híd utáni, palackozott italok boltjához megérkezett a sörrel megrakott teherautó. Igyekeznek mindenfelől az emberek, szatyrokkal, táskákkal.

*

Sebők Ferenc, a kohászati tűzálló téglagyár forgácsoló részlegének vezetője. Itt lakik a Közdomb utcában.

Ez a vidék a peremkerületek között is külön kategóriába tartozik. A lakók nagy többsége a Vasgyárba jár dolgozni, emellett még sokan megtartották örökölt mesterségüket, a földművelést. Például Nagy Lajos a Bandzsalgón, Herman István a Közdomb utcában. A városnak eléggé mostoha gyermeke ez a terület. Az elmúlt két évben sikerült csak felújítani a közvilágítást, az isten háta mögötti vidékre emlékeztető utakat járhatóvá tenni. Négyezer tonna kohósalakot és háromezer tonna közúzalékot hordtunk szét társadalmi munkában. A körzetben a gyerekeket és nyugdíjasokat is beszámítva kétezerkétszáz ember él. Naponta találkozom velük. Sajnos azt kell mondanom: a panaszaik majdnem minden esetben jogosak. Például a munkába járás is nagyon körülményes. Sajókeresztúrról hamarabb beérnek a munkahelyre, mint innen. A Napfürdő utcai vegyesbolton kívül más üzlet nincs a környéken. Fodrásztól kezdve kenyérig mindenért a városba kell bejárniuk az embereknek, de levegőért azért legalább nem.

DÉLI HÍRLAP, 1974. DECEMBER 9.

HOGYAN ÉLNEK FELSŐZSOLCÁN?

Közel és távol a város

Felsőzsolca nem országszerte ismert üdülöhely, nincsenek gyárai, történelmi nevezetességei. Szerényen meghúzódik Miskolc árnyékában. Naponta több ezer ember utazik innen a városba; egyesek dolgozni, mások a piacra, boltokba, iskolákba. Ők, úgy ahogy ismerik Miskolcot, a városiak viszont nagyon keveset tudnak arról, hogyan is élnek az emberek Felsőzsolcán?

Felsőzsolca a Miskolchoz legközelebb eső település. Az utolsó népszámláláskor ötezer lakosa volt, a legújabb felmérések szerint már hatezer - mint azt a községi tanács titkárától megtudtuk. Az itt élő felnőtt lakosság háromnegyede Miskolc üzemeiben dolgozik.

Mit mondanak a helybeliek? Ha nem lennének felsőzsolcaiak és szirmabesenyőiek, akkor a drótygár kapuját be lehetne zárni. A mezőgazdasági gépjavítón és a termelőségvetkezeten kívül, más munkalehetőség nincs is helyben. A község magja a Muhi felé vezető út két oldala és a Pokol csárdától balra eső településrész. A helybeliek ezt egymást között Szilvásnak nevezik.

Felsőzsolca robbanásszerű fejlődése 1970-ben kezdődött. Sokan - egyébként tévesen - azt hiszik, hogy Felsőzsolca, Görömbölyhöz, Szirmához, Tapolcához hasonlóan, Miskolc egyik külső kerülete. Igaz, a községet városi busz köti össze Miskolccal. Hajnali 4.35-től éjfélig fordulnak a 7-es buszok a város és a „legközelebbi rokon” között.

*

A 7-es busz épp az orrom előtt húz ki. Két perc alatt újra megtelik várakozókkal a Búza téri végállomás zsolcai járatánál a járda. Hangosan köszöntgetik egymást az emberek. Látszik, jó ismerősök, majd mindnyájan felsőzsolcaiak.

Már indulnánk, de a pilóta megvár egy férfit, aki a virágbolttól rohan lélekszakadva.

A buszon ülve már mutogatják egymásnak az asszonyok az újonnan vásárolt portékákat:

- Nézze szomszédasszony, milyen szép fazekat vettem...

- Hallja, a Centrumban láttam az unokájának való kabátot...

- Hát Józsi, hogy van? - folyik a szó megállás nélkül.

Van idő, a zsolcaiakat megbuszoztatják a pénzükért, amióta a Gömöri felüljáró építését elkezdtek. A Bajcsy-Zsillinszky úti kereszteződésnél ácsorgunk egy ideig, a strand után aztán már majdnem célegyenesben vagyunk. Figyelem, hányan szállnak le a pamutfonónál -, de csak egy ember kászálódik le a latyakba.

A fekete vízű Sajón túl felgyorsul a busz, hangosabb a beszéd is. Akik a buszon vannak, már mindnyájan felsőzsolcaiak. Megszűnik a tartózkodás. Egymás között vannak.

Mi választja el Felsőzsolcát Miskolctól? A kékesen vakító hómező, amit az út két oldalán vadnyulak, mezei állatok lábnyomai írtak tele riadt krikosz-krakoszokkal. És még mi választja el? Néhány buszmegálló.

*

A 15.20-as járat, 15 perc alatt ideért. Ez időben annyi - vagy még annyi sem -, mintha Miskolc valamelyik külső kerületébe utaztunk volna. Ez a pár kilométer lenne hát a vízválasztó? Vagy más, mégis több ennél?

A Pokol csárda már nyitva van. Oldalt, a falán felirat: FAGYLALT -, és egy dideregtető kép; nagytölcsér fagyi a bezárt ablak fölött.

A csárda előtt néhány autó parkol a hóbuckák között. Nyilván városiak, vagy távolabbra igyekvő utasok, akik megálltak egy kávéra. Az „igazi pokol” ilyen kora délután még nem kezdődik meg. Annak csak estefelé, sötétedéssel jön el az ideje.

A helybeliek közül sokan panaszzal: amióta felépült a csárda, erősen romlásnak indultak az itteni „erkölcsök”. A tiltakozók - elsősorban idősebbek - rossz szemmel nézik esténként a vörös függönyök mögül kiszűrődő fényt; a zenét, a dínom-dánomot. Mondják, a városiak itt nyugodtan elbújhatnak a nem kívánt ismerősök elől. Itt tombolják ki magukat, amúgy magyárosan. „Pokol után ég másnap a pokol” - tartja a helybeli szólás.

A fiatalok legtöbbje persze ellenkezik az öregek nézetével:

- Legalább van hová elmenni szórakozni egy kicsit kilengeni, ha az emberfiának nincs kedve beruccanni a városba. Már ezt is irigylik tőlünk?

A csárda mögött az udvaron van a művelődési ház. A pirosbetűs Mozi felirat alatt filmképek, de a vaskapu kulcsra zárva. Csengő nincs, úgyhogy kénytelen odébbállni a kíváncsiskodó.

*

- Mikor nyit ki a művelődési ház? - kérdezek meg egyet a buszmegállóban ácsorgó fiatal-emberek közül.

- Fogalmam sincs. Én csak dolgozni járok Zsolcára. Nem idevalósi vagyok... - hangzik tétován, vonakodva.

- ... a kultúr? Nincs az nyitva soha, csak amikor rendezvényt tartanak - válaszol a kérdezett helyett egy másik, hosszúhajú fiatalember. - Mozi is csak vasárnap este 6-tól lesz.

Vissza, a város felé taposom a szűz havat a járdán. A zöldség-gyümölcs bódé előtt megállok. „Cégt.: Atanász Angelov Karamarinovné.” A cégtáblán pirosbélű görögdinnye, kövér répa, szőlőfürtök. Az üvegablak mögött hamvas káposztafejek egy tál ecetbe áztatott csípőspaprika (az illatát idekint is érezni), olcsó tojások, meg egy felszólító, piroskrétás felirat: tessék csöngetni!

Csengetek. Ácsorgok. Várakozom. Semmi válasz. Pedig a paprika meg a hordóskáposzta láttán ugyancsak összefutott a nyál a számban.

DÉLI HÍRLAP, 1977. JANUÁR 24.

„Mi városiak vagyunk”

Kifelé menet, a Kassai utca jobb oldalán szép, új posztamensre helyezett emlékmű. A magyar szabadságharcban 1849 júniusában Zsolcánál elesett honvédeknek emelte a Borsod megyei honvédegylet 1867-ben. Az emlékmű alatt az elszáradt koszorúkat félig belepte a hó.

Ez hát a falu nullpontja - mondanám, de gondolatban máris helyesbítenem kell. Felsőzsolca falu? Falusinak mondják magukat a helybeliek?

*

- Erről szó sincs kérem! Felsőzsolca nem falu - tartja fel figyelmeztetően mutatóját Gellei Sándor. - Mi városiak vagyunk. Ide kijár a városi busz, tehát a városhoz tartozunk. Tudja, olyan ez, mint pesti viszonylatban Rákosszentmihály, vagy a Sashegy. Nagy jövő vár még Felsőzsolcára. Szerintem hamarosan összeépülünk Miskolccal, bár egyelőre inkább kifelé terjeszkedik a falunk... akarom mondani a nagyközség...

A szürke nagykabátos férfi kezét nyújt, sietve elköszön. Mint mondja, messzi, lakik innen, a „főtértől”.

- Nézzen csak jól körül, nem győzi megszámolni mennyi az új ház - kiáltja még távolabbról búcsúzva.

Őszintén megvallom, nekem tetszik ez a rátartiság. Befordulok a büfé-falatozóba. A falnak döntött biciklik számáról sejtem, ott több felsőzsolcai polgárt találok, mint az utcán.

A bejárati ajtó üvege betörve. Olyan, mintha puszkagolyó ütötte volna át, de a huzat így sem bírja kivinni a sűrű cigarettafüstöt.

Nem tévedtem. Jó néhányan ácsorognak a pult, meg az asztalok körül. A „Mai borunk” tábla alatt semmi sincs felsorolva, de a hangulat azt mutatja; más, töményebb szeszekből bőven lehet raktáron. A bádogpulton sűrűn cserélődnek a cseresznyés, szilvás, rumos kupicák. Az itteni kérdezősködésről gyorsan lebeszélem magam. Odakint az árva kerékpárok száma időközben megduplázódott. A kormányszarvra akasztott kenyérkereső táskákat, bevásárló-szatyrokat kint hagyták gazdáik. Ugyan, ki lopná el?

A kocsmá előtt most fékez egy stráfkocsi. Áttérve a bal oldalra, néhány perces forgalmi dugót idéz elő. A platón, a téglák meg a bontási anyag tetején didergő cigányok kuporognak. Egyikük leugrik a szekérről, betér a kocsmába egy kis munícióért.

*

Nem messze a muhi útelágazástól félig lebontott ház. Az egykori lakószoba közepén vastag hódunna, a tűzhely kihűlt helyén jégcsapok merednek. A falon semmibe ágazó villanyvezeték. Furcsa így látni egy lakást. Olyan, mint egy kibelezett csirke.

A szárny nélküli ajtón át téglarakás piroslik. A levert vakolat mögül előkandikálnak a vályogelemek. Odébb más építkezéshez gyűjtött anyagok.

A takarékszövetkezet éppen zárni készül. Korompai Ivánné főkönyvelőt kérdezem: gazdag emberek a felsőzsolcaiak? A főkönyvelő sietve sorolja az adatokat:

- Az elmúlt évben 4 millió 519 ezer forinttal nőtt a takaréketét-állomány. Ilyen ugrást még nem tapasztaltam 1958, az alapítás éve óta.
- ... kölcsönök? A mezőgazdasági kölcsönök összege kiugróan magas volt 1976-ban, de lakásépítésre is sokat hiteleztünk.
- ... a betétállományunk? 12 millió forint. Persze, ez összesen öt egységünk közös takarékpénze.

DÉLI HÍRLAP, 1977. JANUÁR 25.

A szél is Miskolc felől fúj

A szövetkezeti kisáruház kivilágítva, mint egy hatalmas akvárium. Odabent áruval telt polcok. „Hétfőn, I. 16-tól, leltározás miatt zárva” - olvasom az ajtón.

Idős, fejkendő asszony, nyomja a bolt kilincsét, aztán kukucskálni kezd befelé. Nem érti, miért nem nyílik az ajtó, hiszen ilyen korán még nyitva kell lennie.

- Most hol fog bevásárolni? - kérdezem.

- Megnézem a bodegát, de az is lehet, hogy beküldöm a nagyobbik unokámat Miskolcra - mondja a néni, miután megérti, ma zárva a bolt. - Itt egyébként mindent megkapunk, csak nagynéha kell beutazni a vásártérre.

- Miféle vásártérre? - firtatom, míg nagynehezen leesik a tantusz, hogy a kérdezett a Búza térre gondolt.

*

A tsz központi irodájával pontosan szemben áll a zöldség-gyümölcs elárúsító. Van itt minden, legalábbis a krétás hirdetés szerint: hordós káposzta, sárgarépa. Még „választott kismalacokat” is lehet kapni Mariska néninél. Egy a bökkenő: a bódé üres. Az árusítás valahol az udvarban lehet.

A faluszéli kurta kocsmához hasonló hús-hentesárubolt ajtaját is zárva találom. Hétfőn csak délelőtt 10-ig, csütörtökön 13.30-ig lehet húst kapni Felsőzsolcán.

A kanyar után, a temető felé vezető út jobb oldalán csodálatos emeletes magánházak - vagy inkább paloták -, bal oldalt düledező falu házacskáik. Pár lépéssel odébb változik a kép. Bal oldalt vannak a paloták (nem túlzás, aki nem hiszi, járjon utána), jobbra a kifícamodott, földbe süppedt házak.

Hátam mögött a nadrágszíjnyi szélességű járdán erőltetve köhög valaki. Ez a gyalogos dudája; figyelmeztet, ki kell ténnem.

Mellettem elhaladva, mélyen az arcomba néz a középkorú, gumicsizmás ember. Látszik, azon töpreng: köszönjön-e vagy csak megbámulja a „jött-ment” idegent? Mivel én is fürkészem őt, nem tud dönteni, hogy ki fia-borja lehetek. Szóba elegyedünk. Mire az Eperjesi utcához érünk már a legújabb szenzációt meséli. Valami szakállas ember jár esténként az utcán, megszólítja a gyerekeket. Az iskolában is kihirdették, akit megállít, menjen be az első házba, szóljon az első felnőtt embernek.

*

Négy óra elmúlt, nyitva a könyvtár. Átfagyott csontjaimnak jólesik a meleg.

A bejárati ajtó melletti táblán ott az alapítás éve: 1975. A csodálatosan berendezett községi könyvtárat egy lakásban helyezték el. A tágas helyiségekben modern bútorok, szőnyegek. A könyvtár Miskolcon, a belvárosban sem vallana szégyent.

Gubik István névről szólítja a fiatal olvasókat. A nyugdíjas tanár másodmagával látja el a könyvtári teendőket.

- Tizenegyezer kötet könyvünk van, és 1122 olvasónk. - Ennek egyharmada felnőtt, a többi fiatal, és általános iskolás gyerek. Egyedül már nem győztem a munkát, de szerencsére néhány hónapja segítség érkezett. 1950-től az általános iskolában tanítottam. Az idősebb olvasók közül is sokan voltak a tanítványaim.

- Ebbe a könyvtárba 1975. december 1-én költöztünk be. Azelőtt egy bódében, tarthatatlan állapotok között folyt a kölcsönzés. Az elnöknek köszönhetjük - az ő érdeme, hogy megkaptuk ezt a helyet. A könyvtárak közötti versenyen 145 ezer forintot nyertünk, abból újítottuk fel többek között az állományt. Ennyi könyv már el sem fért volna a régi helyen.

Az emeleti olvasóban Gaál Erika és húga, Katika, Tóth Éva és Viszlai Katika böngésznek az új könyvek között. A sarokban rádió, lemezjátszó, színes tévé. A könyvtár ugyanis, mint mondják a művelődési házat is helyettesíti.

Nyolc óráig, a zárásig legalább százan megfordulnak az olvasóban. Beszélgető kicsik és tinédzserek ülnek körül a folyóiratokkal megrakott asztalokat.

*

A nyolcórás busz már 10 percet késik. A latyakos hólé délutántól tükörsimára fagyott a néptelen utcán. Egy fuvallat megrázza a megálló tábláját. Süvít a szél. Az is Miskolc felől fúj.

DÉLI HÍRLAP, 1977. JANUÁR 26.

GYERMEKLÁNCFŰ

MOTOREGEREK

- Csőőő... - mondja, és lekapja fejéről a bukósisakot a nyárimikulás. Mintha kígyófészket riasztott volna, haja kiömlik a megrepszertt dinnyehéj alól. Kezével ötágú fésűként, az olajtól csillogó fürtök közé tűr, majd elálló füleire húzza fülvédő gyanánt. Arcán a felsőbbrendű lények fölénye, és néhány, bizonytalanul kunkorodó szőrszál a pubertás pattanások között. Cingár nyakára kéményseprősál tekeredik. Társa, a másik dalia is mellénk evez cirkálójával. Alapgázzal járhatja a motort. Megáll, szeméről felrántja a rostélyt. Szájából a rágógumi-buborék mögül gargarizáló hangutánzás és bugyborékoló artikuláció jön felém. Bólintok, mint aki mindent ért.

Hét óra körül járhat az idő, nemsokára kezdődik itt, a tapolcai úton a spontán motorverseny, szelídmotoros és motoregér kategóriában.

*

- Nyekk, nyekk, nyekk... mocsár!... - vágja jobb kezét a bal hóna alá újdonsült ismerősöm. A beavatottak üdvözült mosolyával mér végig, cipőm orrától a fejem búbjáig, veszem-e a lapot, tudom-e, miről is van itten szó mostan.

Bizonyítanom kéne.

- A motor... - mondom határozottan - szép a motorod...

Elhárító mosoly a válasz.

- Tegnap lejazzoltunk az öreglányhoz falura. Hát, apám, asszitték, a Holdból jöttünk. Az öreg mutter meg csak hányta magára a keresztet. Alig bírtam kiszívni belőle egy kilót. Mondom neki, benzinre kell nyanya... ide a dohányt!

A másik fiú összevonja szemöldökét, aztán elmereng a távolba. Megtévesztésig olyan, mintha gondolkodna.

- Berágnak ránk a ciki mazsolák. Eszik a kefét, mert ottan hagyjuk őket, ahol akarjuk a tragacsaikkal. Nyomják a dudát, mint süket az ólajtót, de tudod, ki figyel oda... Nyomhatják az ízjüket az ízénkbe. Ismered azt a számot, „Vadnak születtem”. Trallalala lálla... Tudod, az izirájdörben volt. Ötször néztem meg. Az izé, az izé... jó film volt, no.

*

- Nekem a motor a mindenem, öcsém. A fater is szövegelhet nekem. El volt törve a lábom, gipszbe volt öntve, a haverok úgy tettek fel a motorra, mint egy hátizsákot, mégis eljöttem ide minden nap. Villogunk itten egy csöppet, hagy bámuljanak az anyucik, mint az elsőbálos Mariskák. Mi vagyunk a legmenőbb fejek a városban - mondja az előbbi, szopornyicás legényke. Cingár nyakát önérzetesen forgatja. Kék bukósisakján a csillagos ég rajza, valami asztrológiát megreformáló elképzelésben. Bőrzekéje alól cipőfűzőn lógatott műanyag csontváz villan elő. (Három forintért kapni a trafikban). A bőrpáncél, a sisak, a szétterpesztett láb az egyendivat. Enélkül semmit sem ér az egész. A motorcsoda, csodamotor-matricákkal van teleragasztva. Hófehérke és a hét törpe, Coca-Cola, a Shell cég kagylója...

*

- Na, cső! Kezdődik a hepaj - mondja a Hófehérkés, aztán bögetni kezdi a felturbósított gépet.
- Hová mentek?
- Mi, mi van?
- Hová igyekeztek most?
- Ahol kabaré van, csak oda...
- Országjárásra nem indultok?
- Az nem érdekel minket. Na, helló!
- Gyön a farkas, gyön a farkas!... - visítja a másik, hátranyúl megpaskolja a motor sárhányóját. Hatalmas robajjal elindulnak Tapolca felé. Az egyikük egészen hátul ül, a hátsó ülésen, ráfekszik a tankra, éppen csak az ujja hegyével birizgálja a gázt, meg a bizgentyűt, mintha lövészárokból hasalna. A másik meg a teleszkóp vonalában a lámpafejre könyökölve vezet; leszegezett fejjel a kereket bámulja, a szétterpesztett lába közötti utat, mint óriás kecskebéka. Ha elfáradnak, valószínűleg pózt váltanak. Az egyik hátracsúszik az ülésen, a másik meg ráül a tank elejére. Már el is tűntek a kanyarban, vége a cirkusznak. Csak hangtompító nélküli kipufogócsövek irtózatossá robaja zúg a fülemben.

DÉLI HÍRLAP, 1974. AUGUSZTUS 27.

ÁLL A BÁL

Még ott vibrálnak, sziporkáznak az ereszkedő porszemek a reflektorfényben a fergeteges tánc után. Népviseletbe öltözött fiúk, lányok kipirult arccal, homlokukat törölgetve sétálnak le a pályáról. A népi zenekar helyére máris a beat együttes lép, hogy megmozgassa, összehangolja a kezeket, lábakat, ruganyos csípőket. Járják a gyerekek a táncot, libbennek a szoknyák.

*

Látszik, az egykori hippy-apostolok kinőttek már ebből a bálból. Akik öt-hat éve diábulikon, mikulás- és teadélutánokon adták elő magukat a Stonesra, talán éppen most, az esti mese után minden széppel-jóval ágyba tudták csalogatni otthon kisfiaikat, kislányaikat. Nem szeretném megsérteni őket, de azt hiszem, bánhatják, hogy ők nem voltak ilyen snájdigok. Persze, a kötelező fehér ing, nyakkendő, zakó mindenkit megvadított akkoriban, hogy belezavarodott az ember, és már olyan hacukát is magára húzott, amit békeidőben egy jobb érzésű madárijesztő is kicikiz.

Az egykori lányok is sopánkodhatnak eleget, hogy olyannyira elfíúsították magukat (kellett nekik papírbicikli), mert ezek a mostaniak szerintem nagyon hercigre sikerítették magukat. Bevallom, a zöld, pliszírozott szoknyák nekem jobban tetszenek, mint ifjúságom kopottfarmeres, tépetthajú, fogyókúrán csontbőrré aszaltatott hölgyei. Úgy bizony. A bekuncsorgó egyetemistapistáknak is ez a véleményük; de még teszik magukat egy kicsit, jelezve, hogy ők mégiscsak régi biciklisták. Ennek dacára a tükrös ablaküvegben beigazítják sérójukat, mielőtt táncra kérnének egy macát.

*

Áll a bál. Az énekest nem látom, bár gratulálni szeretnék neki. Caruso hozzá képest amatőr macskajancsi volt. Az emelvény előtt csak egy-két széket látni. A soul, és a rock-and-roll kanyargós útjain lassan elmaradoztak a béka-perspektívából fölfelé pislogó rajongók és a könnyű extázisban remegők. A büfék előtt semmi duhajkodás Cola, hűsítő, Traubisoda és csodák-csodája, senkinek sem hiányzik a sör. Itt-ott felrobban egy-egy nevetőbomba, un homme timide sehol, petrezselymet egy lány sem árul. A lelátópadon már alakulnak a flörtök. Holnap, ha majd megtalálják a párok külön-külön a ruhatári jegy gombostűjét kabáthajtókájukban, biztosan sokáig nézik és elteszik, mint féltett ereklyét.

*

Két, szalagavatós „bringával” a báli divatról csevegünk. Azt mondják: nincs is ilyen. A természetes haj, a természetes ruhaviselet és viselkedés. Ez a divat. Amikor ellebegnek előttem, még megcsodálom hercig szoknyájukat és a „pultalatti árut”.

Áll a bál. A táncolóké a „küzdőtér”. Mintha csalánba ugrottak volna a párok. Akik itt vannak, ugyanazok, akik kukoricát törtek, répát szedtek, az árvíznél segítettek, s a hétköznapiakon tanulnak. Most jól érzik magukat, táncolnak. És milyen szépek, kifogyhatatlanok; azt hiszem, aggodalomra nincs okunk ezekben az energiaválságos időkben...

DÉLI HÍRLAP, 1975. MÁRCIUS 11.

KARNEVÁL ÉS UTCABÁL

Öt óra múlt néhány perccel. A villanyrendőrnél óriási tömeg ácsorog. Az utca két oldalán, az ablakokban, erkélyen emberek szoronganak. A Városház tér felől a sarkon épp most fordul be a menet, élén a Bocskai ruhás zsinóros valétaelnök. Igazi karneváli hangulat. „Reszkess ipar, jöväünk!” - olvasom az egyik transzparensten. Városunkban ismét megrendezték a végzős egyetemisták, a földesisták, gépiparosok és a szakmunkásképzősök parádéját.

*

A forgatókönyv precíz. Hat órára pontosan a sportcsarnok elé ér a lépésben haladó, maskarába öltözött sereg. Itt, az emelvényen már elszántan gyötrik hangszereiket Nyekergőék. Az UV- király és a többi előkelőség nagy méltósággal lelépnek a hintóról, elvezetik a táltos gebéket, azok ugyanis nem hivatalosak az utcabálra.

Egy „koldusdiák” nagy stanecli lapos követ árul. Azt állítja, hogy „ezek mind szürrealista stílusban készültek”. „Mennyibe jön darabja?” - kérdezem. „Öt froncsi, de siess, vegyél, mert mindjárt elfogy a készlet!”

Kezében borosüveggel, pisztolyszemű, rabruhás fiú szaladgál. Mindenkit megkínál egy slukkal. Fegyencársai már nem ténferegnek tovább, fáradtan leheverednek a betonra. Egyiküknek hatalmas, korommal festett monokli van a szeme alatt, mintha a foglárók töröltek volna be egyet neki. Csendesül az aréna. A kibelezett, ócska benzintyúkokat már a Népkert túlsó végén pöfögtetik. (Talán az ócskavastelepre terelgetik vissza őket.) A fáraó, a rumosrobik, pipás-pisták, a pincsikalaposok és a cilinderesek félkaréjban ülnek, fekszenek a csarnok előtt és kórusban kiáltozzák: Éljen a király! Éljen a király! Éljen...

*

Az UV-király meg már a színpadon bukkan fel. Mit tegyen? Mit tegyen? Előveszi a puskát és kissé meghatottan, a harminc utóvizsgába belefáradva, meggyötörten beszédet intéz a gyermekekhez. Kísérői: Pamacs, és alias nem értem kicsoda, a két huszonkilences (utóvizsgák száma) is belevakkant valamit a mikrofonba, de az éljenzéstől alig hallani valamit. Kurjongatnak a háryjánosok, csákójukat dobálják a levegőbe és osztozva kapkodják: „ez az enyimé, ez a tiedé...”

A tündérszépmancikák is megeresztenek egy-egy bágyadt sikolyt. Nini, az a szakállas, fehérleples szűz (utóvizsgákra értendő) egy szőke hajú kislányt ölelget... Seherezádé meg tarka fátyla alól kövidinkás üveget húz elő, becsápolja a maradékot. Imitt-amott felrobban egy-egy röhögőbomba. Bazsalyog mindenki.

*

A színpadon már befejezték a szövegelést. Hosszú stimmolás, kéretés után rákezd a banda. De minek? Nem táncol senki, csak állnak meghatottan, bámulnak a gyerekek, mint borjú az új kapura. Valami szőr ment tán a karburátorba? Nem, dehogyis, csak meg kell csodálni egymást, mert „ki tudja, mikor jövünk össze megint ilyen szépen”.

A Napkirály parókás udvaronccal, egy hózentrágeres fiú összeölelkezve a vándorköszörüssel, a bunkónyi franciakulcsosok - de nézd csak, maga a király is - iszkolnak a söröző felé, hogy magukhoz vegyenek valamit a nagy izgalmakra.

*

Ez a mai este mindenesetre szép volt, elég volt. Kisztihand, szervusz város, kezeit csókdosom, volt szerencsém, jóccakát. Szétoszlanak a főszerek. A színpadon izzadt homlokukat törölgetik a zenészek. A placcon csak összetekeredett számítógépszalagok, meg egy szakadt szélű tábla marad, rajta a felirat: VÉGE.

DÉLI HÍRLAP, 1975. JÚNIUS 7.

GÓBÉVAL MISKOLC FÖLÖTT

A hangár előtti zöld gyepen mint hatalmas sáskák pihennek a vitorlázógépek, odébb a motoros tréner. Fürdőnadrágra vetkőzött pilóták mondják a hívójeleket a rádiótelefonba. Rekedt, éteri hang válaszol valahonnan a láthatatlanból...

*

Öt-hatezer méter magasságban egy szuperszonikus gép kondenzcsíkot húz fölöttünk.

- Szép az a gomolyfelhő - fürkészi az eget Lelkes László, aki civilben építészmérnök. - Aki egyszer beteszi ide a lábát, az itt is marad örökre, minden szabad idejét itt tölti el. Megszállottja lesz a repülésnek. Aki már járt egyedül a felhők belsejében, nem felejtí el soha többé...

Valahonnan a szendrői, abaújkéri felhők közül surrogva megérkezik Temesi Lóránt a CIRRUS-szal. Néhány méterre előttünk áll meg. A többiek szaladnak, közrefogják, viccelődnek vele.

Székely Dénes tizenhét év körüli, cingár fiatalember. Piros-fehér zászlóval hívja a motorost. A BOCIAN típusú lengyel gép felszálláshoz készülődik. Szabó Pált és Krahácsi Istvánt, a két oktatót irigykedve nézem. Néhány pillanat múlva már fölöttünk pörögnek.

Liszkai Gyula szakosztályvezető (aktív szuperszonikus tiszt) szintén kint van a reptéren. Szabad idejében hobbijának, a vitorlázórepülésnek hódol.

*

Temesi Lóránt napbarnított arcú, mokány ember. Nemcsak az égben, itt a földön is otthonosan mozog.

- Klubunk az ejtőernyősökkel együtt 120 főt számlál, kezdőktől az aranykoszorúsokig. A tagság fele aktív repülő. Ma az egyik cél: teljesítményrepülés ezer méter fölé emelkedés vontató nélkül. A másik cél: százkilométeres távrepülés. Jelenleg ketten vannak a levegőben. Hajdú László már útban van hazafelé. További tervünk, hogy megrepüljük az 500 kilométeres távot, a Miskolc, Kocsord, Vác háromszögben. Magyarországon 11 ember érte el ezt a teljesítményt.

Visszaérkezett a GÓBÉ, „Magyarország büszkesége”. Én is engedély kapok egy repülésre, és most vakmerőségemet szánva-bánva élénken érdeklődöm az ejtőernyő működése felől. Szonda Zoltán - aki már két éve jár ide a reptérre - sorra kattintgatja rám a szíjakat, közben elnézően mosolyog.

Prüszkölve élénk áll a tréner. Beakasztják a vontatókötelet, ránk csapják a kabintetőt. Már nincs visszaút. Mintha tájfun járna előttünk, hullámot vet a fű, de máris a levegőben billegünk. Emelkedünk, e-mel-ke-dünk. Egy pillanatra meglátom lent a két gép árnyékát. Süvít a szél, vagy micsoda... A Csorba-telepi tó, mint egy pocsolya, csak akkorácska. A város mintha csak játékból lenne alattunk. Kettőt-hármat ránt rajtunk a motoros. Valamit magyaráz hátam mögött a pilóta, de én csak bölintgatok összeszorított fogsorral. Nini! Az ott a DOMUS Áruház. Mint egy gyufaszál. A gyár meg mint egy asztali hamutartó, füstölgő cigaretták a kémények. Az az S-betű meg micsoda? A diósgyőri városközpont. A DVTK-stadion gypén mozgás van. Fönről csak annyit látni, mint a bolhacirkuszban...

Nyolcszáz méter magasságban vagyunk. A tréner „kiold” minket és oldalazva elrepeszt előttünk. Kétszer-háromszor megfordulunk a tengelyünk körül. „Ringlispíl ez vagy repülő?” - gondolom magamban. Az avasi tévétorony szobadísznek, a templomok, toronyházak műtűrűkéknek látszanak.

Negyven km-es körzetben mindent jól látni. Egy akkorácska vonat húz el alattunk, amivel a karácsonyfa alatt a gyerekek játszanak. Az órára nézek: négy óra lesz 5 perc múlva. Azért vonaton jobb utazni... A Bükk a hátunk mögött. A hónom alatt letekintve olyannak látom a tisztásokat, mint egy óriás lábnyomait a sűrű zöldben.

Hajmeresztő szögben ereszkedünk lefelé. Rezeg a gép orra, össze-összekoccan a térdem meg a fogam. No, de semmi baj, már lent vagyunk. Kikászálódok és megtapogatom az anyaföldet. Jó stabil. Le is ülök rá egy csöppecskét...

DÉLI HÍRLAP, 1975. MÁJUS 13.

GYERMEKLÁNCFŰ

Egy - megérett a meggy

- Szeptemberben, amikor először beléptem ebbe az osztályba, a lábam elkezdett reszketni, a szemem előtt pedig minden összefutott. A gyerekeket is csak percek múltán láttam. Emlékszem, ahogyan ültünk és bámultuk egymást - mondja Tóth Dénesné tanítónő. Közben az újonnan átadott 2. Számú, Vászonfehéritő utcai általános iskola folyosóján a 3/B osztály kicsinyeit igazgatja a sorban. Becsengettek, kezdődik az olvasásóra...

Ruasi Katika feláll és éneklő hangon jelenti, hogy „kivétel nélkül mindenki elkészítette mára a házi feladatot...”

- Gyerekek, miről is tanultunk az előző órán? - kérdezi a tanító néni, és abban a pillanatban parányi kezek erdeje lendül a levegőbe.

- Papp Emese jelentkezett legszebben, ezért ő fogja elmondani az anyagot.

Kevély Kerekiről, a pórul járt gazdag emberről, Ludas Matyi kalandos történetéről szólnak a csodálatos mesék. De mire az izgalom a tetőfokra hág, a jelzőcsengő megszakítja a tanítást. Szinte pillanatoknak tűnt csak a 45 perc. Fél tizenegy van. Nagyszünet következik.

A hetesek szellőztetnek, a tanító néni pedig titokzatos számokat és ábrákat rajzol a táblára. Számtanórára készül, közben hozzám is beszél:

- Sárospatakon végeztem, 1973-ban. Kedves tanáromat, E. Kovács Kálmán tanár urat nem felejttem el soha. Sokszor bizony még ma is elszaladnék hozzá tanácsot kérni egy-egy óravázlat megírásakor. A pataki diákevek kitörölhetetlen emlékek. Nyáron, a szünidőben újra elmentem és bejártam a régi utcákat, sikátorokat, a Bodrog-partot, ahol életem legszebb napjait töltöttem. Amióta az évfolyam szétvált, alig-alig hallok hírt a barátnőkről. Szétszéledtünk, mindenki dolgozik, éli az életét. Eleinte még írogattunk egymásnak, de aztán egyre ritkultak a levelek. Manapság már levélírássra sincs idő, ha végzek az iskolában, rohanok a könyvtárba, vagy bevásárolni. Este pedig vázlatírás, füzetjavítás, készülés a következő napra. A gyerekek elé nem lehet készületlenül kiállni. Ha egyszer észrevennék, örökre odaveszne a tekintély. A következő tanév végén már kikerülnek a kezem alól - felső tagozatosok lesznek -, de azért nekem ők a legkedvesebbek. Az első osztályom, amit végigviszek. Pedig az első nap első óráján bizony megszeppentünk mindnyájan, ők is, én is. Azt sem tudtam, mit kezdjek velük. Éreztem, az elfogultságtól meg sem tudok szólalni. És akkor látom, hogy Károlyi Nórika jelentkezik. Föláll és azt mondja, hogy tud ő egy nagyon szép mondókát, el szeretné mondani. Szép tiszta hangján elkezdte: „Egy - megérett a meggy...”

Kettő - csipkebokorvessző

- Nekem a pálma a kedvencem. A vörös szegfű, a rózsa, a liliom, a nárcisz, a kardvirág, a tulipán, az ibolya, a ciklámen, a filodendron, a gyöngyvirág, a pipacs, a... Megmondom őszintén, én mindegyik virágot nagyon szeretem. Még a kis fűszálat, még egy parányi falevelet is - mondta Nagy Sarolta, a miskolci kertészet üvegházában, ahol éppen a Katalin-napi viráginvázióra készültek.

Odakint már zúzmarások a fák, fagyos a föld, de itt bent csodálatosan virágzó növények között lépkedünk, melyek télen a virágüzletekbe kerülnek majd. Onnan pedig a vázákba, az ünnepi csokrokba.

- A virág - üzenet. A természet legszebb üzenete, titka. Én vidéken, Szendrőládon nőttem fel, és amióta az eszemet tudom, mindig volt otthon valamilyen virágom. Emlékszem, reggelente, amikor iskolába igyekeztem, szedtem egy-egy csokrot. Ilyenkor mindig jó napom volt: ötösre feleltem, vagy megdicsérték. Három éve dolgozom itt kertészként. Nemcsak a munkámat jelenti a virág, hanem a hobbim és szórakozásom is. Ha nem lennének virágok, biztosan szomorú lenne minden, és nagyon sivár. A rózsza elgondolkodtat, a margaréta felüdít, a mezei virág pedig mindenkit jókedvre derít, hogy szeretném beszippantani egyszerre az egész rétet, mezőt. Itt az üvegházban hat-hét ezer tő virág közt élek naponta, de otthon is ápolgatok jó néhányat. Tudom, ezek a virágok megérik rajtam, ha szomorú vagyok. Úgy érzem, hervadtabbak. De kivirítanak a jókedvtől...

- A debreceni virágkarneválra székelyfonót készítettünk virágokból. Ott voltunk mindnyájan. Én már napokkal előtte alig tudtam aludni, az álmom is virág volt már. Mindig arra gondoltam: meg kell nyernünk az első díjat. Ha tudnák, mennyi munkánk volt, amíg elkészítettük! De mégis mi hoztuk el a „pálmát”. Ha sok pénzem lenne, elutaznék olyan vidékre, ahol mindig nyílnak a virágok...

- Eddig csak a virágok szépségéről beszéltem. De rengeteg munkát is adnak. Sokat kell hajlonganunk; nemcsak virággal, sáros, vizes földdel is dolgozunk. Aztán meg itt van a takarítás, gyomlálás. A múltkorában, amikor rendezgettük a kertet, a szemétre vittem egy csomó elszáradt növényt. Amikor ledobtam, éreztem, hogy valami hegyes tüske megszúrta a kezeimet, vérzett nagyon. De nem bántam. Nem én... Mit gondolsz, mi volt az? Két csipkebokorvessző...

Három - majd hazavárom

Egy virágkertészetben sincs több tulipán, mint itt, a Tulipán divatházban. A polcokon ezerféle áru - mind tulipános reklámszatyorban. Az első emeleten, a férfi fehérnemű-osztályon Takács Gizella eladónő lépdél vevőtől-vevőig piros köpenyében a fekete tulipánok között. Most egy kicsit gyéresebb a forgalom, ezt használjuk ki a beszélgetésre.

- A „nyitástól” itt dolgozom. A kereskedelmi iskolában végeztem, de annak már négy éve. Majdnem mindegyik cikknek tudom az árát, pedig több száz féle pulóvert, pizsamát, férfi-fehérneműt tartunk. Nehogy azt higgye, hogy mindig ilyen „csendes” a forgalmunk. Van amikor tízfélre kell egyszerre válaszolgatnom. És közben mosolyogni, kedvesnek lenni, ahogyan az iskolában tanultuk.

- Eladó csak az lehet, akinek végtelen türelme van és mindig tud uralkodni a hangulatán. Nagyon kell szeretni ezt a munkát, mert ha nem szeretném, talán bele is betegednék. Gyakran éppen a vevők akadályozzák meg azt, hogy udvariasan, készségesen szolgáljuk ki őket. Aki vásárol, azon általában ideges, mondhatnám harci láz lesz úrrá. Ilyenkor ránk is átragad az idegesség, de ezt nem szabad, hogy meglássa a vevő. Ezért is mondják azt, hogy ez „csak nőnek való munka”. Nem hiszem, hogy a férfiak eltűnének olyan dolgokat, mint mi.

- Húszéves vagyok, jelenleg a munka mellett kétéves boltvezetői iskolára járok. Ma nyolcra jöttem, délután négyig dolgozom. Ennyi ideig talpon lenni... Bizony, estére gyakran megfájdul a lábam. Nem is szólva arról, hogy a pincéből nekünk kell felhordani az árut. Emeltről le, emeletre fel a csomagokkal. De nem is tudom, hogyan van ez, zárás után már nem érzem olyan fáradtnak magam. Néha elkószálok egy kicsit, nem utazom haza azonnal Tiszalúcra. Ilyenkor beülünk a barátnőimmal egy kávéra, kólára, vagy megnézünk egy filmet. Jobb napokon rászánjuk magunkat, s elmegyünk közösen táncolni. Megtörténik, hogy legszívesebben elsírnám magamat egy-egy rossz nap után. Szerdán és pénteken van a legnagyobb

nyüzsgés nálunk. Főleg a délutáni órákban, amikor a forgalom hatvan százalékát bonyolítjuk le. A férfívevőket jobban szeretem, mert nem olyan körülményeskedők. Határozottabbak és nincs annyi rigolyájuk. Persze lehet, hogy én ezt csak gondolom, hiszen még nincs férjem. De ha lesz, munka után elszaladok az óvodába a gyerekekért, utána vacsorát főzök, rendet csinállok és tudom biztosan, hogy jó kedvem lesz mindig, mert lesz családom, és őket majd mindig hazavárom...

Négy - biz' oda nem mégy...

A miskolci postásoktól Kiss László képviselte városunk, megyénk fiataljait Várnában, az Ifjúsági Világszövetség kilencedik kongresszusán. Amikor kerestem, még Várnában volt.

*

Az üres asztalon egy csokor virág, egy hamutartó és egy határidőkkel teleírt naptár.

Az ő távollétében próbáljuk megrajzolni portréját közvetlen munkatársai segítségével.

Jurcsisin Károlyné: - Laci tizennyolc éves korától dolgozik a városi távközlési üzemnél. Ő, aki maga is műszerész szakmunkásként dolgozott, nagyon jól ismeri a fiatalok gondjait, céljait. Talán ezért is olyan határozott döntéseiben, fellépésében. Az utánpótlás nevelését szinte teljesen magára vállalta. Figyeli, milyen képesség bontakozik ki a fiatalokban, mennyire aktívak. Ő szervezi és irányítja a munkát.

Kertész István: - Laci egyéniségét az első találkozásunk történetével tudnám jellemezni. Évekkel ezelőtt egy összejövetelem megszólított. Elmondta, hogy már régóta figyeli a munkámat és szeretne újabb megbízatásokat adni. Vállalnám-e? Én szíves-örömet mondtam igent, mert éreztem, hogy Lacival nagyon jó dolgozni. Persze az önként vállalt munkát nála nem lehet elbliccenteni. Ezekről pontos számadást kér mindig. Legutoljára a postás sportpálya építésén dolgoztunk. A vidéken dolgozó fiatalok is - akiknek a munkája valójában nem is tartozik Lacira - gyakran fordulnak hozzá tanácsért, segítségért. Pedig neki rengeteg munkája van anélkül is, hiszen minden rendezvényen ott kell lennie. Van egy klubunk a Széchenyi utca hatvan szám alatt, ahol gyakorta tartunk összejöveteleket. Ilyenkor Laci csak a késő éjszakai órákban tud hazautazni Taktaharkányba. Most nagy izgalommal várjuk haza, kíváncsiak vagyunk, milyen élményekkel és tapasztalatokkal tér vissza Várnából.

Kiss Lászlót otthon, Taktaharkányban felesége és két gyermeke - László és Gabriella - várja minden este. Hajnalonként indul és késő éjszaka tér haza, de fiatal felesége talán még soha nem mondta neki, amikor mások ügyeit ment intézni, asszonyi szigorral, türelmetlenül -, hogy biz' oda nem mégy...

Öt - leesett a köd

A fabódé mögött, szélcsendes helyre húzódva ketten ülnek a tűznél. Néhány méterre tőlük betonkeverő gép pihen, előtte homokhegy. Az építkezés most elhagyatottnak és gazdátlanak látszik. Az emberek behúzódtak a falak közé, éppen pihenőt tartanak itt, az Avas-déli lakótelep épülő házai között. A tízemeletes lakóháznak még csak az alapja van lerakva, illetve néhány fal előregyártott elemekből. Fönről, a domboldalról bandukolnak sorjában a kőművesek, szerelők. A betonkeverő gép is egy-kettőre működni kezd. Nem lehet megállni vele, ha benne van az anyag, mert megköt a cement.

Csizmadia Sándor panelszerelő, aki hajnalonta indul Tibolddarócról, már hatodik órája illesztgeti a betonelemeket.

- 1967 óta dolgozom a BÁÉV-nél. A 114-es szakmunkásképzőben tanultam ki a kőműves szakmát. Nyugtalan gyerek voltam, mindig érdekelt, mi történik a világban. Itt az építkezéseken feltaláltam magam. Jó látni a szemnek, hogyan épül, magasodik a fal. Aztán, ha felépítünk egy ilyen lakótelepet, odébállunk és kezdjük előlről, másutt.

- Nemrégien fejeztem be otthon az építkezést. Háromszobás házat építettem a családnak. Mindenki eljött, segített szombat-vasárnaponként. Itt, nálunk mindenki első szóra segít, ha egymásról, ha építkezésről van szó.

- Tizenegyen dolgozunk együtt. Jól összeszoktunk már, mindenki tudja a dolgát. Napi tíz és fél órát dolgozunk - teljesítményben. Én a paneleket illesztetem össze, a daru adogatja a kezem alá. A társam pedig összehegeszti a vasakat. Napról napra magasabbra jutunk. A nyolcadik emeletnél már jókedvűen tekintgetünk lefelé...

- Hogy miért szeretem ezt a munkát? Hát őszintén megmondom, azért mert itt nincs mellébeszéd. A háznak épülnie kell, a fal nem lehet görbe, no meg azért is, mert ennek a munkának megvan a látszatja. Nincs is talán annál jobb érzés, amikor elkészül egy ház. A városban akármerre járok, látja a szemem. Érzem, hogy nem ingyen pusztítom a kenyeret. Ez mindig biztonságot ad.

- Ilyenkor, ősztől, meg télen bizony átnyirkosodik a pufajka és nagyon fúj a szél az állványokon a magasban. Otthon alig tud felengedni az ember csontja és korán ágyba kívánczik egy jó forró tea után. Hajnalok hajnalán nehéz elindulni a fagyos úton. Ma hajnalban kinéztem az ablakon, és láttam, nagyon rossz az idő. Párás, fagyos volt az ablaküveg. Hajnali öt. És ezen az őszen először, sűrűn, gomolygón leesett a köd...

Hat - hasad a pad

- Én a lovak közt nőttem fel. Nyékládházán, a mi utcánkban, ahol születtem, minden házban volt ló. Nekünk is két szép pej. Azt mondják, olyan kicsi voltam, hogy járni sem tudtam, csak az asztalba kapaszkodva, de a tatámmal már minden este lovakat pingáltattam egy irkába. Aztán én is rajzoltam bele olyan csuda táltosokat, hogy azok inkább repültek, mintsem a földön jártak. Az volt az igazi ünnep, amikor apám maga mellé ültetett a szekérre. Azokat a perceket nem cseréltem volna semmiért - mondja Tóth Sándor fogatos.

- Az iskolában nem voltam valami híres tanuló. Nemegyszer megtörtént, hogy a szünetekben elfutottam az istállóba, megnézni a paripákat. Ha meg óra közben lónyerítést hallottam az útról, én már azt sem tudtam, miről folyik a beszéd. Beteljesedett a vágyam. Negyedik éve fogatos vagyok. Már 12 éves koromban takarmányoztam a nyári szünidőben. A lovaimra, Bolygóra meg Pajkosra úgy vigyázok, mint a szemem fényére. Megkapnak ezek mindent, amit szemük-szájuk kíván. És neki tudnék menni annak a kocsisnak, aki nem abrakolja tisztességesen a lovát. Persze már nagyon kevesen vannak, akik igazán szertik a lovat. Hívtak engem más munkára, többet kerestem volna kevesebb fáradtsággal - itt reggel héttől délután négyig dolgozunk -, de nem volt szívem elhagyni Bolygót és Pajkost. Ki tudja, kinek, milyen embernek a keze alá kerülnének. Ha elmennék, soha az életben nem nyugodna meg a lelkem...

- Nem a pénzért csinálom. Nekem mindenem a ló. Nemrégiben jártam egy kislánnyal, nagyon rendes, jóra való lány volt, de volt egy nagy hibája; nem szerette a lovakat. Mindig azzal macerált, menjek máshová dolgozni. Egyszer azt mondja nekem, hogy válasszak: vagy ő, vagy a lovak. Hát én választottam. Mert hiába, kislány az van rengeteg, de ilyen két szép lovat hol találok én még egyszer? És én érzem, lesz majd egy kislány, aki szeret majd engem - így, ahogy vagyok, lovastól-szekerestől. Látom én azt, amit hajtok az utcán, bámulnak meg

pislognak felém a fehérchselédek. Itt van például az öreg Szűcs bácsi... Ő világeletében fogatos volt és lám, milyen boldog ember!

Az istállóban, a hídláson két csikó dobrokol. Kétéves mind a kettő. Az udvaron a répával megrakott szekér előtt Bolygó meg Pajkos abrakol.

- Csak ez a szekér, ez már nagyon öreg. Ki kéne cserélni - mondja Sándor, a fogatos. - Nézz ide! Itt alul az öregségtől korhad, lassan már teljesen elhasad a pad...

Hét - dörög az ég

A nagykovácsműhelyben bizony nem sokat diskurálhat műszak közben az ember. A 150 kilós Jekly-féle légkalapács másodpercenként lesújt a tüzes vásra, olyan hangerővel, hogy az ember dobhártyáját majd átszakítja.

Tucsá János kovács éppen egy sasszeghúzózt tart a kalapács alá. Nézem az izzó vasat. A dörrenés előtt reflexszerűen lehunyom a szemem.

Tucsá Jánossal megállunk az egyik szegletben. Nézzük egymást. Valamit mondani kellene, de fölösleges, úgysem hallaná meg a szavamat, én az ő válaszát. Magyarázom neki kézzel-lábbal, hogy menjünk ki a szabadba, ahol néhány szót válthatnánk.

„Nem valami csendes munkahelyet választottál magadnak...” - kezdeném a beszélgetést, de Tucsá János megelőz.

- Na hogy tetszik? ... - Ezt is meg lehet szokni. Szeretni kell ezt a munkát, mert ha nem, hát megszökik innen a kovács valami erdőbe kerülőnek. Én még nemrégem dolgozom itt; tavaly végeztem a szakmunkásképzőben.

Bólogatok neki. Mondanám, hogy értem, miről van szó, de erősen hegyezni kell a fületem, mert még mindig tompán zúg a fejem.

- Itt, a kovácsműhelyben nincs megállás. Persze nem panaszkodhatunk a fizetés miatt. Nekünk nagyon kell vigyázni, mert elég egy rossz mozdulat vagy egy kis bizonytalankodás és már „készen is van az ember”. Képzeld el, mekkora erővel csap le a légkalapács. Ilyenkor megmozdul a föld. Hiába, a vassal csak így lehet diskurálni. A simogatást nem érti meg. Mint ahogy a tréfát sem.

- Műszak után jó hallgatni egy kicsit a csendet, de aztán bekapcsolom a magnómat vagy a rádiót. Edelényből járok be. Ma a 2.50-es vonattal megyek haza. Otthon még elbütykölgetek a ház körül, este kiruccanok egy kicsit. Néha éjszakánként úgy zúg a fejem, hogy alig tudok elaludni. Sokszor még álmomban is itt vagyok, a műhelyben. Néha meg azt álmodom, hogy nagy meleg van és izzadok, olyankor aztán megered az eső, tüzes villámokat látok és hallom, hogy dörög, dörög az ég...

Nyolc - üres a polc

A nyomda szedőtermében a tizenegyes Linotype-gépnél dolgozik Plósz Olga. Előtte a kézirat, a gépek kattogó hangzavarában teljes nyugalommal „simogatja” a billentyűket.

- Januárban kaptam meg a törzsgárdajelvényt. Múlt szombaton, nyomdánk fennállásának 25. évfordulóján pedig az érte járó jutalmat. Hat évvel ezelőtt jelentkeztem iparitanulónak. Korábban sohasem láttam nyomdát. Először kézi szedőnek tanultam, csak később iratkoztam be a hathónapos gépiszedő tanfolyamra. Mint kézi szedő önálló munkát végeztem: abban az volt a szép, hogy rám volt bízva, milyen betűtípusból szedem a szavakat. Kombinálni, okos-

kodni kellett, de gépen dolgozni szerintem mégis izgalmasabb. Itt nincs javítgatás, helyreigazítás, ha elrontok egy betűt, az egész sort újra kell szedni. Gyorsan, szinte gondolkodás nélkül kell dolgoznom. Állandóan délelőttös vagyok, ez jó is, rossz is. Ilyenkor „ömlik le” a legtöbb kézirat a szerkesztőségéből. A tördelőszerkesztő adja át az anyagokat a csoportvezetőnek, aki kiosztja a munkát. A hasábról készült levonatot átveszik a korrektorok, végül az öntödébe kerül az oldal. A két napilap mellett minden napra jut egy üzemi lap.

- Délelőtt tíz óráig a DÉLI HÍRLAPot szedjük. Én naponta ezer sort szedek tíz cicerós anyagból. Ez a munka eléggé fárasztja a szemet, állandóan olvasni kell, de délután, amikor hazamegyek, mégis előveszem a könyveimet és olvasgatok. Ilyenkor azt élvezem, hogy nem az elém tett kéziratokat kell böngészni. Az olvasás kétszeresen hasznos. A szórakozás mellett tanulok is, mert nekünk a helyesírást nagyon kell tudni. Ez a lelke a munkánknak. Ha valamelyik szó írásában bizonytalan vagyok, megnézhetem a Helyesírási tanácsadó szótárban, de nincs idő szavanként keresgélni.

- Mire elkészül az újság, egy részét már elolvastam, mégis mindig izgalommal veszem a kezembe a kész lapot. Ilyenkor érzem csak az egésznek az „ízét”. De ne haragudjon, most már nincs időm beszélgetni, folytatnom kell a munkát. Tudja, az a legérdekesebb ebben az egészben, hogy sosincs befejezve, soha nincs vége. A világban mindig történik valami, az újságoknak állandóan meg kell jelenni. Akármilyen gyorsan dolgozunk, az újabb kéziratok mindig ott várnak ránk a szekrényben. Ilyenkor, váltás előtt sűrűbben oda-odanézünk, van-e még anyag, de még sosem volt üres a polc...

Kilenc - Kis Ferenc

- Az I/B-be járok, ide a Gépipari Technikumba. Szakácsiból jöttem, egy kis faluból. A Petőfi-koleszban lakom. Nyolcan vagyunk egy szobában a haverokkal; Majescsák Lacival meg Dafkó Jancsival. Mindnyájan vidékiek vagyunk. Nekünk még egy kicsit szokatlan a város, az új környezet. A változás miatt a tanulásban is visszaestem egy kicsit. Nyolcadikban 4,4 voltam év végén, itt a szóbeli vizsgán jól szerepeltem, így hát felvettek. Nálunk, a koleszban reggel hatkor van ébresztő, utána tisztálkodás, öltözködés, reggeli. A tornát már megszüntették, mert senkinek sem akaródzott virgonckodni olyan korán. Reggeli után jut még egy kis idő az anyag ismétlésére, aztán nyomás a suliba. Kedden műhelygyakorlatosok vagyunk. Már reggel hétkor a tanműhelyben kell lennünk, ahol aztán egész nap reszelünk. Ebéd után általában átmegyek a csemegébe, veszek egy kis fizikai kaját - kolbászt vagy valami ilyesmit -, azt beburkolom azonnal. Háromnegyed négyig kimenőnk van, négytől háromnegyed ötig szilencium, aztán egy kis szünet. Ötől háromnegyed hatig tanulás, megint szünet, megint tanulás hattól hétig. Aztán pedig vacsora. Fél tízkor villanyoltás, amit a szintes tanár ellenőriz. Este pingpongozhatunk a pincében, vagy tévézhetünk a klubszobában, de az az igazság, hogy a tanulnivaló nagy részét még ilyenkor vesszük elő. Na és ott van a rajzolás, amihez rengeteg idő kell. Este jobb szerkesztetni, mert nyugodtabb az ember. A szobában is csak az marad bent, aki tanulni vagy rajzolni akar. A hét minden napjára készülni kell. Itt van például a pénteki nap: két matek, két tekus, azaz technológia, egy magyar, meg az osztályfőnöki Stunya János tanár úrral.

- Vasárnaponként általában hazautazunk. Van otthon egy kis „kecském”, egy Riga. Jól kimotozom magam, teletöltöm a hasam hazaival, aztán este vissza a koleszba. De most vasárnap, azt hiszem, nem megyek sehová. Rá kell hajtanom a tanulásra, mert matekból meg fizikából le vagyok maradva egy kicsit. Sajnos év elején történelemből kaptam egy fát, meg matekból is. Ezért most kétszer annyit kell tanulnom. A félévi bizonyítvánnyal örömet akarok szerezni

édesanyáméknak, meg itt a suliban is bizonyítanom kell, hogy mit tudok. Szégyenkeznék az otthoni cimborák előtt is, ha elválnának valamiből. Ha kell, én napi kilenc órát is tanulok. Meg akarom mutatni nekik is, a haveroknak is, hogy ki is az a Kis Ferenc...

Tíz - tiszta víz

- Tessék, mivel szolgálhatok? - lép mosolyogva az asztalomhoz a felszolgálónő.

- Egy kávét kérek - mondom -, és ha ráér, néhány percre a türelmét is.

Időbe telik, amíg kivárom, hogy minden vendég eltávozzék a helyiségből. A felszolgálónő, Konrád Krisztina csak akkor hajlandó helyet foglalni a pici asztalkánál. Azt mondja: munkaidőben ez tilos. Ahogyan ül, a tartásán látszik, hogy most is szolgálatban van. A beszélgetés sehogyan sem akar megindulni.

- Meghívhatom egy fél cseresznyére? - kérdezem Krisztinát, amit vonakodva ugyan, de a főnök külön engedélyével elfogad. Most már talán minden rendben menne, de szerencsétlenségemre újabb vendégek érkeznek. Rendelnek és fogyasztanak. Krisztina ott sűrög-forog körülöttük és csak jó félóra múlva tudunk szót váltani.

- Két éve dolgozom itt - mondja. - Azelőtt vidéken, a szülőhelyemen, egy kisvendéglőben voltam tanuló. De az egy másik világ. Hogy miért? Tudja, nem jó dolog, ha egy pincért túl sokan ismernek közvetlenül. A szolgálat mellett tekintélyt is tartani kell. Egy jó ismerősnek, szomszédnak nagyon kínos azt mondani, hogy ittas, már nem szolgálhatom ki... Itt más a helyzet. Hozzánk főleg fiatalok járnak, könnyebben boldogulok velük. Olyan ritka nálunk a részeg ember, mint a fehér holló. Inkább egy kávéra, kólára jönnek be a fiatalok. Igaz, hogy a borraival sokkal kevesebb, mint másutt, de őszintén szólva én ezt nem is bánom. Sokszor megalázó a gesztus, ahogy adják. Most még a teljes fizetésemet magamra költhetem, amíg a szüleimnél lakom. Szeretek szépen öltözködni, a legújabb cuccokban járni. De a nagypénzü vendég előtt nem tudnék hajlongani soha. Az valahogy nem az én formám.

- Sokan azt gondolják, hogy a mi munkánk csupán szórakozás, mivel szórakozóhelyen dolgozunk. Ha tudnák, hogy állandó figyelemmegosztásban élünk, egyszerre négy-öt rendelést is fejben tartunk. A számolásnál pedig pontosnak kell lenni, még tíz fillért sem szabad tévednünk. Mindig üdének, frissnek kell látszanunk, mert ide kikapcsolódni, szórakozni jönnek az emberek. Számomra valahogy furcsának tűnik az italozás. Én magam sohasem tudnám megszokni. Talán életemben egyszer vagy kétszer kóstoltam szeszes italt.

- Ne haragudjon az őszinteségemért - vetem közbe -, ebben kételkedem, hiszen éppen az előbb...

- ... magának megsúgom, hogy mi volt abban a pohárban - mondja nevetve Krisztina. - Víz volt. Tiszta víz...

Ha nem tiszta, vidd vissza...

Kühne Katalin könyvtárosnő a tájékoztató asztalnál áll a József Attila Klubkönyvtár ízlésesen berendezett olvasótermében. Dél van, éppen most nyitottak. Látogató ilyenkor még nem nagyon érkezik.

- Ezt a csendes, zavartalan időt használom fel arra, hogy szortírozzam a könyveket, katalógusokat, helyükre rakjam az újonnan érkezett újságokat, folyóiratokat, mert később erre már nincs idő. Sűrűn jönnek az olvasók, velük kell foglalkozni. Huszonötezer kötet könyvünk van, százhatvan féle folyóiratunk. Három éve adták át ezt a könyvtárat, az ezerkétszáz állandó

olvasónk negyven százaléka fiatal, akik főleg a környékről, a Szentpéteri kapui lakótelepről és az egészségügyi szakiskolából verbuválódnak. Számomra nagy öröm, ha tanácsért, olvasni-
valóért fordulnak hozzám. Jó magam itt a munka mellett már nem nagyon olvashatok, inkább éjszaka „ásom be magam” könyveim közé. Levelező tagozaton most végzem a népművelés-
könyvtár szakot. Büszke vagyok arra, hogy otthon is szépen gyarapodó könyvtáram van, körülbelül ötszáz kötet. Ezekkel a könyvekkel sokkal intimebb a kapcsolatam.

- Az én érdeklődésemet édesapám irányította a könyvekre, amit talán mára meg is bánt, mert bizony gyakran kapnak rajta a szüleim, hogy még hajnalban is a könyv fölött ülök. Ez az egyetlen dolog, amiben tehetetlen vagyok. Kiráz a hideg, ha arra gondolok, mi történne, ha egyszer nem tudnék választ adni az olvasónak valamilyen hozzám intézett kérdésére. Ehhez pedig nem elég csupán a klasszikus műveket ismerni. A legújabb könyveken kívül még a napi sajtót és a folyóiratokat is át kell futnom...

- Az igazi öröm számomra az, amikor valaki itt a szemem előtt igazi olvasóvá nevelkedik. Amikor a fiatalok beiratkoznak, eleinte válogatás nélkül viszik a legkommerszebb könyveket. Az én dolgom akkor kezdődik, amikor először fordulnak tanácsért hozzám. Ilyenkor a köny-
veik közé észrevétlenül becsempészhetek egy kis igazi irodalmat, a következő alkalommal esetleg többet, aztán emelem a mércét. Az olvasó észre sem veszi, ha szerencsés volt a kezdet, megnő az „étvágya”, már saját maga kéri azokat a műveket, amelyeket én is szívesen ajánlanék neki... Az a mi munkánk szépsége, öröme és lényege, hogy elvezessük a fiatalokat a „víz tiszta ízéhez”, amit ha megismernek, utána mindig arra vágynak és „nem isznak másból, csak tiszta forrásból”. Hogy is van a mondóka? Ha nem tiszta, vidd vissza, ott a számár megissza...

TANULMÁNYI SÉTA AZ ŐSZI TERMÉSZET MEGFIGYELÉSÉRE

„A PÁRBAJ NEM ÉRT VÉGET...”

- Kezdetben sok konfliktusunk volt a környezetünkkel, nem nézték jó szemmel, amit csinálunk. Tulajdonképpen a viselkedésünkkel szereztünk haragosokat, a topis viseletünkkel voltunk kirívóak. Balassagyarmat pedig eléggé kisváros. Kispolgárok lakták, ami még most is megmutatkozik. Az ellenvetésekre aztán mi úgy reagáltunk, hogy ha egy kis csoportosulás van, arra mindenki odafigyel. Aztán vannak, akik jó szemmel nézik, vannak akik nem. Itt elsősorban az idősebbekre gondolok. Nekünk már nincsenek előítéleteink, nem vagyunk konvencionálisak. Tovább tudtunk ettől lépni. Mindent meg akarunk ismerni. Én például úgy vagyok vele, ha tudom valakiről, hogy valamilyen zűrös dolga volt, én ahhoz szinte vonzódok. Meg akarom ismerni azt az embert, hogy miért történt vele az egész. Mit csinált és miért csinálta? Úgy gondolom, hogy hagyni kell mindenkit visszatérni a közösségbe. Ha valaki hibát csinált, ne tekintsük örök életére bűnösnek, hanem adjuk meg a lehetőségét annak, hogy megint teljesértékű ember legyen. Ehhez elsősorban akarat kell, meg az, hogy legyen meg mindenkiben a jószándék a változáshoz, változtatáshoz. A csoport munkája - ahogyan együtt vagyunk, ahogyan együtt dolgozunk -, az változtat meg bennünket, mindnyájunkat...

Így kezdődött beszélgetésünk a balassagyarmati járási művelődési ház színjátszó csoportjának tagjaival. Személyes sorsokról, beilleszkedésről, önmegvalósításról, közösségről, életformákról, a környezet semlegességéről, érdektelenségről, eredményekről, magányról, lehetőségekről és a lehetőségek hiányáról. Balassagyarmaton, ahol az 1960-as évekről az iparosítás és az ipari munkásság száma egyre gyorsabban nő. Immár Nógrád megye második iparközpontja, de sokan még ma is a „virágos Gyarmatra”, a hivatalnokvárosra emlékeznek itt nem kis nosztalgiával. Az új lakótelepek modern házai mellett ott van az óváros is „mézeskalács”-házaival. Balassagyarmatról, ahol a két világháború közötti szélcsend még ma is sok esetben kísért, de ahol, főleg a fiatalokban egyre nő a lázadás a hagyományos helyi értékrend ellen.

Milyen város hát Balassagyarmat? Mezőváros, iskolaváros, iparváros vagy tisztviselőváros? A fiatalok városa, vagy az öregeké? Minden adottság megvan itt a művelődésre, csak éppen az érdeklődés hiányzik, vagy csupán a kielégítetlen érdeklődés van önmagában? Balassagyarmaton egyes vélemények szerint közös összejövetelekre csak a kocsmák alkalmasak, de ugyanitt modern művelődési központ épül a város centrumában. A nagy csinnadrattával megtartott palócnapokon kívül sor kerül-e az ifjúságot érdeklő megmozdulásokra? A helyi fiatal értelmiség - szám szerint több mint ezer - megtesz-e mindent azért, hogy alakítóan részt vegyen a fiatalság szellemi arculatának formálásában? Balassagyarmaton megtörténhet egy nyugati típusú krimibe illő bűnügy, de ugyanitt a fiatalok egyre több pozitív tevékenységi formát találnak.

Milyen város hát Balassagyarmat? És milyen szerep jut itt a fiataloknak?

Molnárné Merczel Erzsébet a színjátszó csoport vezetője:

- Az amatőr mozgalomban évekkal ezelőtt észrevehető volt bizonyos stagnálás, ami abból is látszott, hogy a csoportokba nem lehetett új embereket szervezni. Ennek egyik oka talán az volt, hogy az amatőr mozgalom elvesztette korábbi színfoltjait, nem volt izgalmas, kivéve egy-két csoportot. Nálunk észrevétlenül alakult ki az, hogy szinte kizárólag a fenegyerekek jöttek a csoportba. Olyanok, akikkel korábban sok probléma volt a szülői házban, a munkahelyen, feszültség volt körülöttük, többjüknek a hatósággal is meggyűlt a baja. De miután bekerültek a csoportba, „minőségi változáson” mentek át. Ők olyan körülmények közül jöttek, amiről az emberek nehezen beszélnek, inkább elhallgatják a problémákat. Ezekkel a fiúkkal a csoportba kerülésük előtt soha nem foglalkozott senki. Itt aztán megérezték a lehetőségét annak, hogy ismét emberré válhatnak, olyanná, akit megbecsülnek. Most még mindig vannak nagyon sok feszültséget magukban hordozó emberek közöttünk, akikkel még rengeteg probléma van, de lassan az ő kérdéseiket is megoldjuk. Eljutottunk oda, hogy most már ha szólok valamelyik gyerek munkahelyi főnökének, hogy szeretnénk vele beszélni, mert ezzel és ezzel az emberrel probléma van, akkor azt mondja a munkahelyi vezető: rendben van, beszéljük meg. Azelőtt félvállról vettek még engem is, mert nem jó szemmel nézték a színpadi munkát. A legnagyobb eredményünk az, hogy együtt vagyunk és jól érezzük magunkat a közösségben. Hiszünk egymásban. Az adminisztrálható konkrét eredményeink: az irodalmi színpadi napokon harmadik helyezést értünk el, Szentendrén az országos minősítésen pedig arany diplomát kaptunk.

- Mit szóltak a fiatalok ahhoz, hogy Ön beleszól a magánéletükbe. Nem volt ez furcsa számukra?

- Nem volt furcsa. Én is nehéz környezetből jöttem, és én is mindig arra vágytam, hogy megértsen valaki. Én is összeakadtam olyan emberekkel, akik előtt kitárulkozhattam, őszinte lehettem. Emlékszem, mennyi problémám volt saját magamnak is, amikor még csak kerestem a lehetőségét annak, hogy egy közösség befogadjon. Létrejött nálunk egy kölcsönös kapcsolat, nyíltságért nyíltságot várunk el. Ezt már az elején megérik a fiatalok, amikor idejönnek és egy-két próba után felkeresnek különféle indokokkal, lassacskán aztán mindenki elkezd mondani a maga egyéni problémáját, amink én nagyon örülök.

Krakos László másfél éve került a csoportba. Szakmája asztalos. A kérdésre, hogyan és miért jött ide, így válaszol:

- Amikor Balassagyarmatra jártam szakmunkásképzőbe, elkezdtem énekelgetni, jódlizgatni. Laci barátom, aki akkor már tagja volt a színpadnak, azt mondta: gyere el egy próbára. Eljöttem. Voltam a színpaddal Egerben, jártuk a környező falvakat, és lassan megfogalmazódott bennem: nekem is van mondanivalóm. Elkezdtem én is szerepelni. Ezt megelőzően a környezetemben soha nem találtam ilyen megértésre. Azt mondták, különc vagyok. Nem értettek meg a haverok sem, mert állítólag furcsa felfogásom van az életről. Ha valamit mondanak, én azt a szívemre veszem. Mellre szívom a dolgokat. A régi haverok, amikor megtudták, hogy én is játszom a színpaddal, előbb élcelődtek. Mondták, hogy Gyarmatra jár a fiú, nagy ember lett, meg ilyesmit. Talán irigyeltek, bár valójában nem is beszéltem nekik arról, hogy mit csinálunk itt. Bennem van egy kisebbségi érzet. Nem tudom honnan jött, de ezt sajnos nem tudom teljesen legyűzni. Pedig a többiek segítenek. Tudom, sokféle elképzelésem van a viselkedési formákról. Elég gátlásos vagyok, de amióta a csoporthoz tartozom, ez a gátlásosság már oldódott.

Palánki László tizenkilenc éves, villanyszerelő. Egyik legrégebbi tagja az irodalmi színpadnak.

- Sokáig nem tudta senki, hogy szerepelek a színpaddal, de egy idő után a munkahelyemen már nem tudtam eltitkolni, hogy mit csinálok. Az az igazság, hogy a melóhelyen egyik főnök sem nézi jó szemmel ezt a dolgot, ha csak lehet, kerülik erről a szót...

- Beszélj azokról a feszültségekről, amik miatt el kellett otthonról jönnöd - vág közbe a csoportvezető.

- Elköltöztem otthonról, otthagytam a szüleimet. Ennek már körülbelül két éve. Nem jöttünk ki egymással. Apámék sem nézték jó szemmel amit én csinálok, nekem sem tetszett az, ami otthon van. Megegyeztünk, hogy eljövök. A csoporttagokkal megbeszéltem ezt a problémát is. Mert amióta együtt van a társaság, nemcsak a próbákon, hanem a szabad időben is együtt vagyunk. A szüleimet többször meghívtam az előadásokra, volt egy önálló előadói estem is, akkor elmentem személyesen, hívtam őket, de nem jöttek el...

- Nem tudtuk, hogy mi lesz ennek a feszültségnek a vége. Minden ember átélheti ezeket a konfliktusokat a családon vagy társadalmon belül és ezek mindig kockázatosak. Az ember mindig megkérdezi magától, hogy miért van ez így, miért élek? - veszi át a szót az egyik hosszú hajú fiatalember. - Mi pedig még az átlagosnál is sokkal érzékenyebbek vagyunk. Mindig meg van a veszélye annak, hogy valami hülyeséget csinál valamelyikünk. Itt kimondottan az öngyilkosságra gondolok. Szerencsére ezeket a kritikus időket közösen át tudjuk vészelni. Kialakult a csoportban az, hogy mindenki az előző dolgairól is őszintén beszélhet. Mindenkit nyitottan fogadunk. És amikor a megismerkedés során kezdenek előjönni a „rejtett hibák”, akkor morgunk egymásra, piszkáljuk a másikat annak érdekében, hogy a jövőben jobban tudjunk együtt dolgozni. Ez addig megy, amíg az új fiú vagy megmarad, vagy megszökik. Más lehetősége nincs. Vagy be tud illeszkedni a közösségbe és megváltozik, vagy vállalja, hogy elmegy és magányos lesz. Volt köztünk egy fiú, aki nagyon jó képességekkel rendelkezett. Kitűnő orgánuma volt, nagyon jó megjelenése. Rendes embernek gondoltuk, amikor közénk került, de hamar kiderültek a hibái. Többet képzelt magáról a kelleténél. Mi elkezdtük faragni, de sajnos rossz társaságba keveredett. Elkapták egy kábítószeres ügyön. Amikor ezt megtudtuk, úgy döntöttünk, hogy kizárjuk a csoportból. Lemondtunk róla, mert hiába gyúrtuk, faragtuk, nem tudtunk vele mit kezdeni. Arra nem vállalkozhatunk, hogy nevelőintézet legyünk. Ez a fiú kábítószeres állapotban ment be dolgozni, a munkahelyén érték tetten. Mellette volt az anyag kirakva az asztalra, és akkor már volt benne egy adag. Máig sem értjük, miért jutott ide. Végül hét hónapot kapott a bíróságon, két évre felfüggesztve.

- Neked a régi baráti köröddel megvan még a kapcsolatod? - kérdezem egy farmerszereléses, barna arcú fiútól.

- Nincs. Szétszóródtunk a világban. Volt aki meghalt, mások kimentek Nyugatra. Nekem nincs meg az érettségim, de föltétlen meg akarom szerezni, utána pedig főiskolára szeretnék menni népművelő-könyvtáros szakra. Ezt is a csoportnak köszönhetem. Akik itt vannak, őszintén elmondhatják, az első sikerélményeiket itt érték el. Én is itt éreztem először azt, hogy számítanak rám. Aki ezt nem érzi meg, az előbb-utóbb lemorzsolódik. Az a srác, akivel én kezdtem a szereplést sajnos belekeveredett egy csúnya ügybe 73-ban fegyveres támadás történt Gyarmaton a lánykollégium ellen. Géppisztoly volt a srácoknál. Lementek néhányan a borozóba, és elkezdtek beszélgeti: „Betörünk a lánykollégiumba, túszoikat szedünk, autót meg helikoptert követelünk, és kimegyünk Nyugatra”. Először hülyeséggként vették az egészet, de a két Pintye testvér később egymás közt jobban megbeszélte a dolgot, és ők megcsinálták.

Sokáig értetlen arccal nézünk egymásra, végül a csoportvezetőhöz fordulok, megtöröm a csendet:

- Az ön idejének jó része szervezésre, próbákra, a színjátszó csoport körüli ügyekre meg el. Nem sajnálja a fáradtságot?

- Ó, hát ebből lehet a legtöbbet kamatoztatni. Így jöttem rá, mennyivel gazdagabb vagyok, amióta mellettem vannak ezek az emberek.

- A helyi fiatal értelmiséggel milyen a kapcsolatuk?

- Érdektelenség. Ezzel a szóval tudnám legjobban jellemezni ezt a kérdést. Én itt dolgozom a művelődési házban, sok tapasztalatom van erről. Számunkra jelen pillanatban is sok problémát okoz az, hogy a fiatal pedagógusokkal, mérnökökkel nagyon nehéz megkeresni a kapcsolatot. Állandóan kutatjuk, hogy miért van ez így.

- Talán rangon alulinak tartják, hogy eljöjjenek közénk és részt vegyenek a munkában - szól közbe egy nyurga fiú. - Elsősorban az egyénnel lehet problémájuk. Meghallották, hogy közülünk valakinek rendőrségi ügye volt és azt gondolták, jobb ha mi távol tartjuk magunkat ezektől az emberektől. Kisvárosban élünk, itt mindenki tud mindenkiről mindent. Az az ember pedig, akinek valamilyen problémája volt a hatósággal, az már bűnös. Bár a beszélgetés elején azt mondtuk, hogy bennünket ilyen vélemények nem érdekelnek, azért az igazság az, hogy mindig figyelembe vesszük a mendemondákat. Én a legnagyobb problémának azt tartom, hogy Balassagyarmaton nincs egyelőre olyan hely a kultúrházon kívül, ahová elmehetnének azok a fiatalok, akikben valami mocorog, akik valamivel többet szeretnének csinálni. Mi marad hát? A kocsmák.

- Van még valami, ami nyomja a szíveteket? - körbe nézek a fiatal arcokon.

- Nincs. Most nincs - válaszolják mindenfelől. - Jó érzés az, hogy kibeszélhettük magunkat.

Így fejeződött be találkozásunk a balassagyarmati járási művelődési ház színjátszó csoportjának tagjaival. Aztán közösen elénekelték egy dalt. Egy dalt a vörös meg a fekete kakas harcáról. A refrén ez volt: „...még a párbaj nem ér véget...”

MAGYAR RÁDIÓ, KOSSUTH ADÓ, 1978. OKTÓBER 17.
(ISMÉTLÉS: KOSSUTH ADÓ, NOVEMBER 14.)
PALÓCFÖLD, 1979/3

UGRÓDESZKA-E AZ ISKOLA?

Nők Lapja „Mi újság az iskolában?” - vita:

„Tavaly végeztem, először vagyok osztályfőnök. Még nagyon sokat szeretnék tanulni, elméletet és gyakorlatot is. Főiskolai nyelvszakos diplomámat egyetemivel szeretném „megfejezni”. De nem lehet. Az indok: magasabb képesítéssel elmegyünk a pályáról, legalábbis az általános iskolából. Én nem akarok elmenni, jól érzem magam itt az iskolában. Azért szeretnék tanulni, hogy önmagamot tökéletesítssem, hogy többet adhassak a gyerekeknek.

Eddig az volt a probléma, hogy képesítés nélküliekkel kellett felhígítani a pályát. Most már az is baj, ha a pedagógus jól képzett akar lenni?!

Kóczi Rozália, ált.isk. tanár, Felsőzsolca”

Az utca túloldalán kezdődik a felsőzsolcai határ. A kutyaugatásra Kóczi Rozália kiles az ablakon. Nemrégiben kezdődött a tavaszi szünet, néhány napig egy félórászkával tovább alhat a pedagógus.

A fiatal tanárnő nyíltan, energetikusan beszél, miután elé teszem az újságkivágást.

*

- Tavaly államvizsgáztam a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola orosz-magyar szakán. Harmadéves koromban a kötelező hospitálási gyakorlatot az itthoni iskolában végeztem. Az iskola vezetősége akkor kért fel, hogy maradjak. Szükség volt rám. Szeretném a szakomat, mindenél jobban érdekelnek az idegen nyelvek, jó rendűre államvizsgáztam, német nyelvből pedig most készülök a felsőfokú nyelvvizsgára. Diploma után - mint azt a Nők Lapjában megírtam - egyetemre jelentkeztem, kiegészítő orosz szakra, levelező tagozaton. Az iskolánkból jelenleg hárman tanulnak tovább, így beláttam, hogy csak saját szabadságom terhére és saját költségeimen képezhetem magam. Az igazgató ilyenformán bele is egyezett a tanulásba. A felvételihez azonban minisztériumi engedély kellett. Kérvényemre azt a választ kaptam: „jelenleg nincs szükség az általános iskolában egyetemet végzett nevelőkre.” Én viszont nem érzem „befejezettnek” magam. Amit elterveztem, végig akarom vinni, ezen a területen a maximumot szeretném nyújtani. Az iskolába azért jöttem, mert szükség volt rám. Azt viszont nem tudtam, hogy diploma után milyen nehéz megszerezni a másikat. Jól érzem magam a tantestületben, itt szeretnék maradni. Végso elkeseredésemben írtam a Nők Lapja szerkesztőségének.

*

A Felsőzsolcai Általános iskola öreg csengettyűje néma. Az udvar porát sem veri fel a gyerekek futkározása. Zsíros Sándor igazgató egyedül van a kongó falak között. A fiatal tanárnő ügyéről beszélgetve látszik, „felkészült” e témában:

- Rozika ragyogó képességű pedagógus. Már most többet tud, mint amire nálunk szükség van. Zsolcai kislány, többek között ezért is kértük: jöjjön hozzánk tanítani. Egy hete látogatta meg az óráját a megyei szakfelügyelő. A lehető legjobb jelzőkkel illette Rozika munkáját, és javasolta számára a továbbtanulást.

- Huszonkilenc tagú a tantestületünk, ebből rajtam kívül hárman képezik tovább magukat - sorolja a neveket az igazgató. - Továbbtanulóink együttesen több mint százötven napot vannak távol az iskolától egy tanévben. A tanulmányi szabadság, a konzultáció, a távollét és az útiköltség pénzben kifejezve körülbelül tízezer forintot jelent hármuk esetében. Én személy szerint annak örülnék, ha minden kollégám továbbtanulhatna - jómagam is egész életemben képeztem magam -, de azt anyagiakkal és helyettesítéssel is győznünk kellene.

*

Azon kapjuk magunkat, hogy már rég nem Kóczi Rozália ügyéről beszélünk, hanem a kóczi-rozáliák gondjairól. Mert a posztgraduális képzés hasonló gondjaival sok ezer fiatal és idősebb pedagógus, mérnök stb. Küszködik. Előkerül Medvegy Antal „Elszürkölésem története” című, a Pedagógiai Könyvtár sorozatban megjelent könyve. Egyre sokasodnak a kérdőjelek. Hol az igazság? A tanuláshoz, fejlődéshez mindenkinek joga van. A körülmények azonban gyakorta visszas helyzetet teremtenek. Felvetődött például az, hogy Felsőzsolca az utóbbi két évben körülbelül tíz pedagógust „adott” Miskolcnak. Itt képezték ki magukat, aztán odébbálltak egy házzal. Ugródeszka lenne hát a felsőzsolcai iskola?

*

Kóczi Rozáliával sokáig beszélgettem. Nem tudom, mi fogott meg benne. Az elszántsága, a szerénysége, a tudásvágya? A fiatal tanárnőt a lakóhelyen kívül sok szál köti Felsőzsolcához, az iskolához. Nem feltételezem, hogy ugródeszkeként használná az iskolát, ahol komolyan veszik, számítanak rá.

„Nem érzem magam befejezettnek...” - pontosan fogalmazott Kóczi Rozália. Az igazgató határozatokat, alaprendeleteket mutat, amelyek szabályozzák a továbbtanulást. A rendeletek labirintusában, mint kiderül, kiskapuk is akadnak. De kell-e ezeket keresni, amikor egy átlagon felüli képességű fiatal a jobb munkavégzés, az önmegvalósítás kényszerében tanulni, tudni szeretne?

DÉLI HÍRLAP, 1976. ÁPRILIS 8.

EGY ESTE A VARGAHEGYI KLUBBAN

- Egy dudvás telek volt itt valamikor. Hatvannyolcban a semmiből kezdtük el építeni a házat. Társadalmi munkában hordtuk a követ, cementet, miegymást. Azelőtt egy gyűlést sem tudtunk megtartani rendes körülmények között. Megálltunk a kútnál, úgy beszélgettünk. Háromszáz-húsz család él itt, a Vargahegyen. Kivétel nélkül munkások - mondja Nagy János, a gondnok, aki civilben a kohászat üzembiztonsági osztályán dolgozik. - Az építésnél még nem is gondoltunk arra, hogy egyszer kinőjük a nagytermet. Eleinte gazdánk sem volt, négy hónap elteltével kapcsoltak minket az Ady Művelődési Házhoz.

*

- Megkaptátok a fenyőfát? - esik be az ajtón Gizus, a klub vezetőségének tagja, „akinek kicsit nagy a szája, de nagyon talpraesett”. - Láttátok, milyen csodás? Ha tudnátok, hogy mennyit harcoltam érte... Teszünk rá égőket, meg csillagszórót is. Mozgósítani kell a lányokat, fogjanak hozzá a terem díszítéséhez... Biztosan van otthon valakinek villanyvasútja, amivel eljátszanának az ünnepély után a kisebbek. Na szevasztok! Rohanok haza kajálni, egyenesen a melóból jöttem...

- A gyermekvárosiak közül tízen érkeznek hozzánk vendégségbe karácsonykor. Azért ez a lázas készülődés - mondja Ládi Katalin klubvezető. - Szegény klub a miénk, de annál lelkeesebbek a tagok. Két éve az országos versenyen a kiváló, tavaly pedig az aranykoszorús címet nyertük el. A környékbeli fiatalok igazi közösséget alkotnak itt. A látogatottság elsősorban a munkabeosztástól függ. Nagyon sokan dolgoznak váltóműszakban. A gyerekek nagy százaléka fizikai dolgozó: esztergályosok, lakatosok, kohászok. Nem szívbjajosak. Kemények, szókimondóak, mint amilyen az életük.

*

A parányi irodahelyiségbe - amely egyben szertár és vetítőterem is - egyre sűrűbben kukkantanak be a széltől kipirult arcú fiúk, lányok: „Jancsi bácsi, elvihetem a sakkot? Jancsi bácsi, adjon már egy pingponglabdát...”

„Kati néni” percenként szölongatják, alig tud hozzám beszélni:

- A csütörtök este a fiataloké. Négy évvel ezelőtt ők vették át a „hatalmat”. De nincs panasz rájuk, jól megférnek az idősebbekkel, megadják a tiszteletet. A közös asztalitenisz-bajnokságon sok gyerek került össze a szüleivel. Volt aztán nagy vigadalom, amikor megugráltatták apjukat, anyjukat. Ha új tagok jönnek a klubba, két-három hét alatt ők is beilleszkednek. A legfontosabbak a kötetlen beszélgetések. Az igazi „formájukat” akkor adják a gyerekek. Ez viszont rizikós, mert ha ellenőrzésre kerül sor, azt kérik számon, hogy miért nincs kötött programunk. Hiába mondom, hogy nekem van harminc olyan emberem, akivel mindent el tudok érni... Ezt nem lehet adminisztrálni.

*

- Valakinek rá fogok lépni a lábára - mondja János bácsi komolykodva, mert észrevett egy eldobott csikket a parketten. De semmi baj, már hárman is pattannak érte, hogy felkapják. Az egyik sarokban a sakkozók összeráncolt homlokkal koncentrálnak a kibicek gyűrűjében, a másikban hangfalak, erősítők, könyvszekrény. Az ablakon át pontosan a Vargaoldalra, az Örömhegyre lehet látni, ahol sziporkáznak a fények. Alattunk a déli terelőút másik oldalán a kohászat kéményei füstölögnek. Jó meleg van a falak között. Befújja a szél a későn jövőket, akik „lábbuszon” érkeznek a Pocogóról.

DÉLI HÍRLAP, 1974. DECEMBER 24.

EGY ESTE A PADLÁSKLUBBAN

A Szekerész utcai irodaház lépcsőházából továbbvezető padlásfeljáróban állványok, szerszámok közt baktatunk fölfelé. A vakolás maradványai: homok-, kavicszemek csikorognak talpunk alatt. Az ajtó akkora, mint a tyúkólakon vagy inkább galambdúcokon - mert azokat szokás padlásra építeni. A húszcentis küszöböt kell még átlépni - lehajtott fejjel -, aztán bent is vagyunk a padlásklubban. Igazság szerint nem is klub még. Csak lesz az. De úgy hiszem, akkor aztán igazi...

*

- Ma háromnegyed négyig melóztam. Utána kifűjtam magam és már jöttem is ide bütykölni - mondja Bodnár István. - Még a munkaruhát sem kellett levennem, itt volt dolgom a telepen. Szobafestő vagyok.

Csizmadia Sándor, Kasuba István, Szuromi Lajos, Nemes Árpád mindnyájan központi fűtés-, vízvezeték, villanszerelők. Most leteszik kezükből a szerszámot. Körbeállunk, úgy beszélgetünk, mivel ülőalkalmatosságuk egyelőre még nincs. A tízszer három és fél méteres padlásszoba közepén villanyfűrés, a sarokban faanyagok, alkatrészek.

- Régóta témázunk már a klub-ügyön. Évekig szerencsétlenkedtünk, nem volt egy helyiség, ahol összejöhetünk volna - mondja Csizmadia Sándor. - Végül tavaly nyár végén, amikor ezt a padlásteret átépítették, valamelyikünknek eszébe jutott: csináljunk padlásklubot, illet még nem jegyzett a krónika. Ősszel aztán hozzákezdünk a munkához. A vállalat alapanyagot adott, a szerszámok is sajátjaink. Egyébként is ezekkel dolgozunk...

*

- A vállalatnál nincs olyan, aki itt ne hagyta volna a keze nyomát. A betonozás, falazás, vakolás mind spéci munkák, e köztünk mindenre megvan a szakember. Az asztalkákat, székeket, a teljes bútort is mi magunk készítjük el. Kauba Pista a „pódiumbajnok”. Az ő ötlete a bárpult. Csizmadia Sanyi fényorgonát készít, amely rádióról működik majd. Egyébként most mindegyikünk megvalósíthatja egyéni elképzeléseit. A lányok is serteptélnék itt eleget. Ha szólunk, jönnek, takarítanak becsülettel, de rájuk majd a díszítésnél lesz nagy szükség. Ha túlvagyunk a meszelésen, Kincses Gyula freskót fest erre a falra - mutatja is Szuromi Lajos.

Kopognak az ajtón. - Bújj be! - kiált Kasuba István. Megérkezett a munkaerő-utánpótlás. Az újonnan jött két fiatalember alig félórája tette le a munkát. A diósgyőri városközpont szolgáltatóházán dolgoztak. Most azt nézik szakértő szemmel: mihez kezdjenek...

*

- Február hetedikére gondoltuk az avatást. Addig még rengeteget kell tenni-venni. Úgy tervezzük, hogy átvesszük a könyvtárat és olvasósarkot rendezünk be. Társasjátékokat, asztali focit, rádiót, magnót veszünk. Azt is közösen döntöttük el, hogy tévé nem kell ide. Jobb az, ha egymással foglalkozunk. Megszervezzük a fiatal házások körét, a képzőművészeti előadásokat, a fotószakkört. Táncesteket is rendezhetünk, este már nem zavarunk senkit. Hangulatos, kötetlen összejöveteleket szeretnénk, ahová akármelyikünk elhozhatja menyasszonyát, barátját. A büfét a társadalmi munkával szerzett pénzből teremtyük elő.

De indulnom kell már, ha ennyit beszélünk, a munka nem halad. Beteszem magam mögött az ajtót. Valaki utánam szól:

- Vigyázz a falra, még fog... Spórolni kell a festékekkel...

DÉLI HÍRLAP, 1975. FEBRUÁR 1.

EGY ESTE A VÖRÖSMARTY-BAN

- Olyan klubot szeretnénk, amely a vidéki fiataloknak is állandó otthona lenne - kezdi a beszélgetést Szabóné Nagy Júlia művészeti vezető. - Művelődési házunk a MÁV-hoz tartozik, ahol körülbelül ötszáz fiatal dolgozik. Hatvan százalékuk bejáró. Már évek óta gondolkozunk azon, hogyan lehetne egy olyan klubot összehozni, ahol mindenki jól érzi magát. Ne legyen az üzem területén, hogy a kívülálló fiatalok is bejöhessenek, könnyen meg lehessen közelíteni esztétikailag is elfogadható legyen és így tovább. Nehéz volt a keresgélés. Végül is itt találtuk meg az erre legmegfelelőbb helyet.

*

Most éppen a disco program tart. Húsz-harminc fiatal hallgatja a zenét a földszinti teremben. A hangulat még meglehetősen langyos, egy-két pár táncol a sarokban.

- A múlt héten közös megbeszélést tartottunk, elképzeléseikről faggattuk a gyerekeket - mondja Kovács László klubvezető. Ő „lovagolja” a lemezeket. Egyébként elektrolakatos a MÁV-nál. - Azt kellett kiderítenünk, milyen rendezvényt akarnak a klubtagok. A szerda és a péntek este a miénk. Hét végén mindig kötött programunk van. Eddig nyolcvanhárom ideiglenes igazolványt osztottunk ki. Kezdetben beatvetélkedőket, filmvetítéseket tartottunk, később már meghívtuk a ház irodalmi színpadát is. Aztán hétről hétre beloptunk valami izgalmasabb műsort. A műhelyben, ahol dolgozom, naponta találkozom a fiúkkal. Bizony gyakran csak hosszas rábeszélésre jönnek el...

*

Szűcs Erika gépíró:

- Sok fiatalról tudok, akik még nem is hallották, hogy milyen klassz műsoros esteket tartunk. Én is vidékről járok be, ma is csak negyed nyolcig maradhatok, mégis eljöttem. A lányok általában elmaradoznak, miután férjhez mennek. Megszakadnak a régi kapcsolatok, már csak maguknak élnek.

Kandács Ferenc a postánál dolgozik:

- Az az igazság, hogy régebben rossz híre volt ennek a klubnak. Amikor először hívtam ide a kislányt, akivel járok, nem is akart eljönni. Már jó ideje klubtag voltam, amikor megtudtam, hogy a könyvtárba is be lehet iratkozni. Azóta rendszeresen hordom haza a regényeket.

Szűcs Jenő elektrolakatos:

- Nekem a jövőben kevés időm marad a szórakozásra. A vasútnál sportolok, atletizálok. Megkezdődnek a kemény edzések. Sajnálom, mert most kezd pezsegni itt az élet...

*

A klubban húsz-huszonegy év az átlagéletkor. A fiúk közül a „törzsgárdatagok” nagy része éppen katonai szolgálatát tölti - mondja a klubvezető. - A tinédzserek és a huszonévesek sokszor még a zenében sem tudnak kiegyezni. A progresszív beat csak keveseknek tetszik. Mások meg nem szeretnek két órán át táncolni. A tánc, a rejtvények, a beat-totó elég volt a tagság „összerázására”. Most már a komolyabb programok ideje következik.

Szól a zene, egyre sűrűbben nyitogatják az ajtót. Megtelik a klub vidám zsvajjal. Az előtérben néhány fiú ácsorog, ismerősre várva.

- Jöjjön el hozzánk néhány hónap múlva! Akkor nézze meg az eredményeinket - mondja Szabóné Nagy Júlia művészeti vezető, amikor elbúcsúzik.

DÉLI HÍRLAP, 1975. JANUÁR 7.

EGY ESTE A RADNÓTI KLUBBAN

Nagy a huzat a kocsmában, gyorsan cserélődnek a vendégek. A bejárat előtt, az egy szál villanyégő fényudvarában fiatalember hangoskodnak. A korsó csapolt ser mellé fél rumot kérnek. Miközben isszák, a sebhelyes falnak támaszkodnak. Egy zömök fiú könyökével meglök a pultnál. „I am sorry!” - mondja. Én is valami hasonlót motyogok.

- Idevaló vagy? - kérdezem tőle.

- Igen. Rió de szirmai. A házszám utcán lakom - vágja rá hetykén, aztán arrább lép.

Az utcán vaksötét. Teljes szélességében elfoglalja a besűröztött csapat. Az „Akácos utat” fújják kórusban. A buszmegállónál egyikük bekocszol néhányat a bódé falának.

*

- Szirma, Miskolcon belül még nem vált peremvárossá. Megmaradt a faluközösség - kezdi a beszélgetést a klubvezető. - Ötezer ember, hatszáznál több fiatal él itt. Ekkora település megérdemelné egy függetlenített népművelőt. Októbertől irányítom itt a munkát. Egyébként a Gárdonyinál vagyok művészeti előadó. Reggel nyolctól késő estig dolgozom, amíg csak tennivaló van. Mindennap kiszaladok ide, de így mégsem lehet igazi eredményt elérni. Népi díszítőművészeti szakkör, gyermekklub, szabó-varró tanfolyam működik nálunk. Vasárnaponként tánc, mint most is. Ez az ötven ember a törzsközönség. Karszalagos rendezők nincsenek, mindenki vigyáz a másokra. Eddig még nem volt verekedés. A helybeli fiatalok legjobbjai járnak hozzánk, de népművelő tevékenységünk még mindig nem elég igényes. Kevés a tanuló fiatal. A legnagyobb siker az volt, mikor Béres Ferenc „megénekelte a házat”.

Nagykabátban ülünk a fűtetlen helyiségben. Feszült a hangulat. Odakint a félig elsötétített teremben szól a zene. A Mi-Di együttes adja a talpalávalót.

*

A szünetben Görgényi Lászlóval, a zenekar vezetőjével beszélgetek:

- Ingyen játszunk minden vasárnap. Mi indítottuk el újra a táncdelutánokat, amiket két évig a bunyók miatt szüneteltettek. A Gárdonyitól kaptunk egy kiselejtezt erősítőt. Kézzel teker-cseltük újra. Kaptunk egy mikrofont is, de az használhatatlan. A hónap végén lesz a regiszter-vizsgánk: utána már mi is szabhatunk feltételeket. Több biztatás, segítség kellene. Már elég sok áldozatot hoztunk a klubért. A basszusgitárosunk Szikszórol jár be, de még sosem kért egy fillért sem. Csak az orgona szállítását fizeti a Gárdonyi. Az is a sajátunk.

Vége a szünetnek, leveszik a „csendlemezt”. Folytatódik a tánc. Sokan dekkolnak odakint a betonon.

- Ők még nem bálképesek - int feléjük egy bozontos hajú fiú, miközben lekezelünk. - Beburkoltam az ebédet és rohantam ide. Vannak, akik inkább bemennek. Miskolcra, a Búzatéri buszmegállóba, meg a Fórumba. Aztán, ha kapnak egy-két pofont, futnak vissza Szirmára...

*

- Január elsejétől csak klubtagsági igazolvánnyal lehet bejönni - mondja a klub vezető, aki eddig telefonált, szaladgált, intézkedett. - Nem jó az, ha olyanok járnak ide a klubestekre, akik a városból már kirekedtek. Tudni kell, kire számíthatunk. Hétköznapi csak három-négy lány jön el. Ez sem véletlen.

Harsányi Erika:

- Hétköznapi unalmas itt. Nincs se lemezjátszónk, se magnónk. Én azért bekukkantok minden este. Itt dolgozom az élelmiszerboltban.

Nagy László:

- Én a vágóhídon dolgozom. Nagyon nehéz a munkánk, de rendszeresen járok a klubba. Azelőtt csak a nagy ambíció volt, aztán sehol semmi. Kevés nálunk a lány. Ma is csaltam a húgomat: jöjjön el, de ő inkább Miskolcra ment. Tudod, Szirmának olyan híre van. A lányok, ha kijárják az általános iskolát, két év múlva férjhez mennek. Megszólják őket az idősebbek, ha ide jönnek...

DÉLI HÍRLAP, 1975. JANUÁR 21.

EGY ESTE A MEM-KLUBBAN

- MEM annyit jelent: „Mi együtt művelődünk” - mondja Marika „néni” művészeti vezető. Itt meg is kell szakítanunk a beszélgetést. Vagy tíz jókedvű fiú, lány nyomakszik be az Ady Művelődési Ház irodájába. Klubtagsági igazolványért jöttek. Szombat este van, kezdődik a foglalkozás.

- Hetvenhárom november tizenkettedikén volt az első randevú a városközpont fiataljaival. Három kislány végigjárta a lépcsőházakat, felkeresték a tizenéves lakókat. Az idén ötvenöt igazolványt adtunk ki, a tagok egyharmada lány.

*

A hatalmas teremben szinte elvesznek a gyerekek. Csak akkor látjuk, milyen sokan vagyunk, amikor a szanaszét kuksolók kört alakítva, összehúzzák székeiket. A néhány perces megbeszélés után izgalmasabb téma következik. Gábor, a klub egyik legmozgékonyabb tagja, „a város legeslegújabb zenekarát” mutatja be; tizenegy és tizenhét év közöttiek a „zenészek”. A dobos sajnos osztálykiránduláson van, így ma este Gabi dobol. Egykettőre előtapsolják a zenekart. Rövid szöszmötölés után bele is vágnak egy három akkordból komponált divatos slágerbe.

Kiss Molnár István és Gattján Edit együtt ugrottak be a klubba. Most vannak itt először. Edit a perecesi varrodában dolgozik, Pista a kohászatnál lakatos.

- Eddig a DIGÉP-klubba jártunk, egy barátom szólt, hogy itt is van buli. Még nem ismerünk senkit. Látásból is csak azt a szőke lányt, meg azt a dagadt gyereket. A társaságban csak jól érezheti magát az ember. Jó volna, ha szórakoztató meg tudományos műsorokat láthatnánk a jövőben...

A számok közt gyér taps hallatszik. Sikítanak az erősítők, mintha tiltakoznának egy-egy hamis hang ellen, de a zenekar állja a sarat.

- Szájfítnak hívják őket, vagy micsodának... Ez egy csillagnak a neve - magyarázza Takács László, aki külön-külön ismeri az első alkalommal fellépő muzsikusokat.

*

- Eddig csak a városközpontiaké volt a klub, de most már járhatnak máshonnan is azok, akik rendesek. Mert itt arénának helye nincs - hallom Bolekó Sándortól, aki rendezőként vesz részt az esten. Amióta beköltöztek az új bérházba, rendszeresen látogatják a házat. - Civilben mozdonyvezető vagyok. Ismerem a fiatalok nagy részét. Voltak már itt százötvenen is, pedig italt nem lehet behozni. Eddig hiányzott a zenekar, most már az is lesz. Épp’ most futott be a harmadik gitáros, Lajos. Idáig dolgozott...

- Én még holnap is dolgozom. Ügyeletes lakatos vagyok, nincs megállás - lép hozzánk egy borostás arcú fiú.

Vékey Laci - aki építőgép-szerelőnek tanul - az egyik legrégebbi klubtag:

- Néhány hónapja kevesebben járnak ide, pedig tavaly én voltam a százhatodik tag. Ma úgy látszik, megszaladt, szépen összegyűltünk...

*

Fonó Jancsi régebbi, jól sikerült műsorokról beszél:

- Előadást hallgattunk a napi politikai helyzetről, beat-vetélkedőt tartottunk, megemlékezést Pablo Nerudáról, a költőről, Beethoven estét, vetélkedőt Miskolc történetéről...

A következő, április 26-i klubest témája a csillagászat lesz. A közeli Uránia Csillagvizsgálóba készülnek a fiatalok. Barna Tibor vállalkozott a szervezésre. Néhányan egy hortobágyi, vagy egri kirándulás tervét latolgatják. A színpad előtti placcon egyre többen táncolunk. Az egész heti munka, tanulás után most úgy istenigazából felszabadulnak a gyerekek.

DÉLI HÍRLAP, 1975. ÁPRILIS 15.

TANULMÁNYI SÉTA AZ ŐSZI TERMÉSZET MEGFIGYELÉSÉRE

Részletek a minisztériumnak címzett tizenkét oldalas panaszlevélből:

... Nagyon kérem, bocsássonak meg, hogy kénytelenek vagyunk Önökhöz fordulni, de már tűrhetetlen, nem bírjuk tovább a tizenegy éve tartó borzalmas körülményeket. Sorsunk állandó megszégyenítés és megaláztatás, rettegés és félelem, mindenből való kizárás, mindentől való megvonás...

... Tizenegy éve múlt szeptemberben, hogy ide kerültünk Halász községbe. A férjem tanár, én pedig alsótagozatos tanító vagyok...

... Mondták, hogy itt nagy szükség van ránk, jó helyünk lesz, jó lakást kapunk. Sajnos, mi hittünk nekik, ők pedig mindmáig becsaptak. Hamarosán kidőlt a fal, ahol laktunk, az utcai részen. Én kértem az igazgatómat, hogy csináltassa meg, mert már belátni a kamránkba és ellophatják az ott levő holmijainkat. Ő erre nagyot csapott az irodai asztalára és ezt mondta:

- Minek jöttek ide, hisz más is jött volna maguk helyett!

ELSŐ ÓRA: ÍRÁS

Beszakadt a tető, beázott mindenünk. Kérvényt küldtünk a helyi tanácshoz. Azt mondta a tanácstitkár, miután nem is válaszoltak kérvényünkre:

- Képzeljék el, a tanácsháza is beázik. Ha nem tetszik, menjenek el innen, majd jön annyi pedagógus, amennyi csak kell...

... Az igazgató éveken keresztül, nevezett Tárkányiné, fiatal kolléganővel állított szembe, aki örökké bántott, az igazgató biztatására, mert ő ezt láthatóan élvezte, és nekem túrnöm kellett szótlanul, hogy rám ne foghassa az összeférhetetlenséget...

... Hogy a kis fizetésemből is rendszeresen megvehessem magamnak és családomnak a szükséges ruhaneműket, a közeli város ócskapiacáról vásároltam. Az igazgató ezt valahogyan megtudta, azóta is állandóan üldöz érte, sőt a jellemzésembe is beírta, hogy az ócskára járok, és erőszakosan aláíratta velem a jellemzést...

... Sajnos, a férjem lába trombóvizt kapott, nyitott fekély maradt rajta, amit sürgősen operálni kellett Budapesten. Ez nekünk minden pénzünket elvitte, mégsem gyógyultak be a sebek. Reggel, este kötözni kell. Mégis igyekszik a férjem az iskolában mindenütt a reábizott feladatnak megfelelni. Az iskolában természetesen neki adták a sportfelelősi teendőket, mert ezért nem jár díjazás. Munkaidő után estig, sőt nemegyszer vasárnapokon is vinni kell a gyerekeket a különböző sportversenyekre. Ő ezt a munkát is becsülettel elvégzi...

... Itt nekünk szólni, kérni soha nem lehet, mert az igazgató szóhoz sem hagy jutni. Szinte rettegve kérek bármit, mert mindjárt ideges érte, akármilyen szépen kérem is. Nekem és nekünk nincs jogunk semmihez hozzászólnunk, mindjárt lehurrog, ha véleményünket ki akarjuk fejteni, zsarnoki módon elfojtja, lehetetlenné teszi...

... Teljesen kiborultam, beteg lettem a szívemre. Hosszú ideig kórházban, szanatóriumban voltam. Megmondták, hogy mielőbb változtassak munkahelyet, mert a betegség krónikussá válhat, az életemet kockáztatom. Persze, az igazgató nincs tekintettel rám, hogy miatta lettem beteg. Az ő idegtépően arrogáns, velünk szemben cinikus, embertelenségig alkalmazott megkülönböztető bánásmódja miatt, ami egyébként rákfenéje kell hogy legyen minden jó emberi közösségnek, nem még egy magasabb rendű, a demokratizmus elveire épülő szocialista emberi közösségnek. Soha békénket nem hagyott és nem is hagy. Számtalanszor hangoztatta,

hogy ő itt az iskolában a minden, az atyáúristen, és mindig úgy viselkedik velünk, mintha az övé volna az egész iskola. Molesztálásunkra kívülállókat is bevont. Szomszédainkkal, akik ezért-azért lekötelezettjei, állandóan figyeltet bennünket: ki jön hozzánk, mit beszélünk otthonunkban. Hangoztatott nemegyszer olyan kijelentéseket, ami a lakásunkban hangzott el. Klikket alakít maga köré a tantestületből, nincs tantestületi egység és demokrácia. Ha szólni merek bármit, azonnal retorzióval válaszol...

... Miután ő nem köszön, elvárja, hogy előre köszönjek, sőt más férfikollégák is ugyanezt teszik az ő jelenlétében. Az igazgatótól itt a faluban félnek az emberek, tartanak a gyermekeik, unokáik érdekében, mert tudják ezt a megkülönböztetett bánásmódot, ami bántja igazságérzetüket, passzívvá válnak, jellemük fejlődésére negatív hatást gyakorol...

... Az egyik tanítványom édesanyját az előbb említett kolléganőm segítségével, közvetítésével felbízatták, hogy tegyen írásbeli jelentést ellenem, mert száz forintot kértem a szülőtől fegyelmezési céllal, mivel a gyerek igazolatlanul hiányzott. Ezt, a becsületesem sértő ügyet is ellenem, ellenünk akarják felhasználni...

... Még egyszer nagyon kérem, bocsásson meg, hogy ilyen sokat kellett írnom, de végre legalább kipanaszkodhattam magamat, legalább papíron, mert ezeket sehol, soha nem lehetett elmondani senkinek. Amit ide leírtam, az mind valóság és még nagyon sok minden van, amit már nem győzők leírni.

Halász, 1978. január 28.

Maradunk tisztelettel:
Csógás Lajosné tanítónő
és férje

MÁSODIK ÓRA: FÖLDRAJZ - LAKÓHELYISMERET

- A tárgyalás augusztus huszonegyedikén volt. A bírónő azzal kezdte, hogy az iskola igazgatója elküldte a levelet, amelyben panaszt emeltek a feleségem ellen. Ennek alapján indult meg a bűnvádi eljárás. Az igazgató azt állította, hogy a feleségem száz forintot kért az egyik szülőtől. Az alperes hajlandó lett volna bocsánatot kérni, de a feleségem nem egyezett bele a békítésbe. Így az ügyet továbbították a megyei ügyészségre. Én magam csodálkozom azon, hogy a bírónő nem hozott döntést, mivel a feleségem ellen terhelő vallomás nem hangzott el, de a becsületesem sértés a feleségem ellen írásban is bebizonyosodott - kezdi Csógás Lajos. Halkan, tagoltan beszél. Érezni szavain a visszanyelt keserűséget. Csógásék jöttömre abbahagyják a kerti munkát. Felesége kezében remeg a kendő, amint megigazítja:

- Tavaly október elején tanulmányi sétára mentünk a gyerekekkel az őszi időjárás megfigyelésére. Három gyerek hiányzott. Mondták a többiek, hogy ők látták a Bécényi Marikát, meg a Katona Gyurit is. Az utcán játszottak. Hát, majd hoznak igazolást, mondom, mivel a tanulmányi sétáról hiányzás ugyanolyan igazolatlan hiányzásnak számít, mint az iskolai. Ráíjesztésképpen azt mondtam a gyerekek előtt, hogy ezért büntetés jár, a tanács megbírságolja a hiányzók szüleit - elakad a hangja. Összenéz a férjével. Csógás Lajos fejével a kert szomszédságában álló iskolaépület felé int:

- Látja, aki most ment be, az az igazgató... Keresse meg. Beszéljen vele, nehogy még azt higgye, mi hívtuk ide magát. Habár tulajdonképpen mindegy - legyint lemondóan.

Kárkány László igazgató figyelmesen hallgatja, miért is jöttem el Halászra. Hellyel kínál a hűvös igazgatói irodában, de most momentán nincs felkészülve erre a beszélgetésre. Szívesen elmond mindent az ügyről egy másik alkalommal, ha akarom. Most semmi esetre sem. Sürgős családi ügyek szólítják.

Néhány nap múlva telefonon kérek új időpontot a találkozóra. Készséggel fogad. Az alábbiakat egy előre megfogalmazott, írásos jegyzetből olvassa fel:

- Csógásné az egyik gyerek édesanyjától száz forint büntetési pénzt kért, mert a gyerek nem vett részt a tanulmányi sétán. A szülő panasszal fordult hozzánk, ezért a pártszervezet titkárához küldtük. A jegyzőkönyvet a községi tanács elnöke áttette intézkedés céljából, továbbította a panaszt személyemhez, hogy intézkedjek az ügyben. Megdöbbsenem, a rendtartásra hivatkoztam, jogszabályokra, hogy büntetni csak a bíróságnak van joga. Behívtuk az igazgatói irodába Marikát, annak a szülőnek a gyereket, akitől Csógásné száz forintot kért. Amikor a gyerek kijött az osztályból, Csógásné azt súgta a fülébe, hogy ha most azt vallo az igazgató bácsi előtt, hogy én száz forintot kértem, akkor anyukádat a börtönbe csukják. Bejött a kislány és természetesen azt vallotta, hogy a tanító néni nem kért tőle pénzt.

Bécényi Istvánék a falu túlsó végében laknak. A kapu előtt a homokozóban három gyerek játszik. Anyu! - magát keresik, kiáltanak be a portára. Bécényiné a konyhába tessékel. Eleinte vonakodik, de aztán elkezd:

- Csógásné kijelentette, hogy száz forintot fog fizetni a gyerek, mivel nem volt tanulmányi sétán. Orvosi igazolást nem tudunk szerezni, csak én írtam az ellenőrzőbe, hogy az előző este színházban voltunk, azért nem volt a gyerek tanulmányi sétán. Csógásné azt mondta, hogy neki az az igazolás nem jó. Én meg azt válaszoltam, hogy nem fogok fizetni száz forintot, elmegyek az igazgatóhoz. Az igazgató bácsi azt mondta írjam meg levélben a panaszomat. Azóta már tárgyalás is volt. Csógásné nem hajlandó megbocsátani, azt mondja, hogy ő itt szívbetegséget kapott ebben az iskolában és, ő keresi az igazát.

Bécényiné kislánya, Marika szeppenten hallgatja, mit beszélünk. Zavart tekintetét édesanyján tartja mindvégig, amíg beszél:

- Kulcsár Feri azt mondta anyunak, hogy száz forintot kell fizetni, mert nem mentem a tanulmányi sétára - elcsuklik a hangja, pityereg még egy sort, de aztán megvigasztalódik. Kiderül, hogy Kulcsár Ferike kilencéves „magyar állampolgár”, az osztálytársa.

A Halásztól tizenkét kilométerre levő járási székhely egyik családi házának udvarán beszélgetek Csógásné egykori kolléganőjével, aki jelenleg szülési szabadságon tartózkodik:

- A sógornőmnek a gyereke a Csógásné osztályába járt. Határozottan tudom, hogy az egyik szülőnek a gyereketől száz forintot kért... Hogy milyen egyébként Csógásné? Volt, amikor kedves volt hozzám, de volt, amikor a hátam mögött kétszínűsködött. Az igazgató védett meg tőle. Volt úgy, hogy helyettesíteni kellett és még azt is megmondta, hogy hogyan töltsen ki a munkafüzetet. Hát ez azért lekicsinyítő, nem? Én, amikor csak tudtam, elkerültem...

A Csógásné volt osztályában tanuló egyik gyerek szülője:

- Bécényiné az egyik tanítónőnek a sógornője. Az fújta fel az egész ügyet, mert haragban van Csógásnéval. Én a gyerekek véleményére adok legtöbbet, mert azok igazat mondanak. Szó sem volt ott száz forintról, az igazgató bácsi mégis ügyet csinált ebből az egészből. Ez egy olyan fülemüle-ügy, csak hát itt valakinek a becsülete forog kockán.

HARMADIK ÓRA: ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

- Segítsenek, segítsenek, minden harmadik mondatomban ott van, hogy segítsenek. Könyörögve kérek mindenkit, mert ez már így megy tizenkét éve, és mi már belepusztulunk, ha nincs segítség. Nem bírjuk már tovább, tönkrementünk a férjemmel együtt. Nem akarunk meghalni, mert fel kell nevelnünk két gyereket - hallgatom Csógásné. - Tavaly december 28-án egy tizenkét oldalas panaszlevelet küldtem a minisztériumba, mert már nem bírjuk tovább. Kértem, helyezzenek el az iskolából, mert attól tartottam, hogy az idegosztályra kerülök. Szívbeteg vagyok, ennek ellenére magam ajánlkoztam máshová járni. Az új igazgató nagyon kedvesen fogadott. Azt mondta, hogy őt nem érdekli mit beszél Kárkány, a halászi igazgató.

Csógás Lajos:

- Mindvégig abban reménykedtünk, hogy majd csak rendeződik a dolog, de hát most már a végtelenségig ment a piszkálódás. Nem lett volna szabad hagyni, hogy két ember így ki legyen szolgáltatva valakinek, aki a hatalom birtokába jutott. Megmondom őszintén, az igazgató az egész iskolai munkát a saját érdekének szolgálatába állítja. Itt, a faluban megvan az évtizedek óta kialakult összeköttetés, kapcsolat. Legyen is meg, de akkor mindenkivel szemben. Ez a véleményem.

A Csógásné egykori osztályában tanuló gyerek édesanyját a tsz raktárában találom meg:

- Nagyon sajnálom a Csógás házaspárt. Az Évike remek pedagógus, keresve sem lehetne tőle különbet találni. A szülők kilencvenkilenc százaléka ezt mondaná, ha megkérdeznék. De észrevettem, hogy azok sem mernek mondani semmit. Már azon törtük a fejünket néhány szülővel, hogy írunk valamelyik fórumnak egy kérelmet ötven-hatvan aláírással, mert nem lehet az, hogy egy ilyen jó pedagógus elmenjen innen.

A községi tanács irodájában Kiss László tanácselnök éppen halotti bizonyítványt állít ki, amikor bekopogok hozzá:

- Az a véleményünk, hogy a Csógás házaspár és gyermekeik életében törés fog bekövetkezni, mivel a férj egyedül marad itthon a két gyerekkel...

NEGYEDIK ÓRA: AZ EMBER ÉLETTANA ÉS EGÉSZSÉGTANA

A toronyban éppen delet harangoznak. A templommal szemközti napközi otthon konyháján a vezetőnőt keresem, de nem találják sehol. Az egyik szakácsnőt arról faggatom, mit tud Kárkány igazgató és a Csógás házaspár vitájáról. Az asszony ijedten tiltakozik:

- Én az égvilágon semmit sem tudok. Nekem, kérem, senkivel semmiféle nézeteltérésem nincs.

Még az utcán járok, amikor a vezetőnő utánam szalad. Mondanom sem kell neki, mi járatban vagyok, beszél magától:

- Nekem komoly nézeteltérésem volt Csógásnéval. Az ő osztályába járt a kisfiam, de soha nem értettem egyet a módszereivel.

Kárkány László igazgató jegyzetlapjairól:

- Hogy miért keletkezett vita az iskola vezetése és a Csógás házaspár között? Mindenekelőtt azért, mert zsarolta a szülőket, főleg azokat fenyegette, akik a gyermekük érdekében szót mertek emelni. Így például a Nagy Andrea édesanyját behívatta, hogy a gyerek nem tud olvasni és meg fog bukni. Az irodaajtón kilépve, sírva találtam az édesanyját. Érdeklődésemre

a következőt mondta: behívott a tanító néni, azért, mert a kislányom nem tud olvasni, és meg fog bukni. Hivatkozott arra, hogy az igazgató kartárs is azt mondta: nem tud olvasni. Az igazság ebben az ügyben a következő: óralátogatáson vettem részt, valóban egy olvasás órán és olyan megjegyzést tettem, hogy az Andrea olvasásán érződik, hosszabb ideig beteg volt. Az édesanyját nagyon nehezen lehetett megvigasztalni, hogy ne sírjon, nem fog a kislánya megbukni... Azt hiszem, egy életen keresztül lelki sérülést okozott a kis Krisztinek az, amikor a tanító néni az osztályban kijelentette, hogy te bűdös vagy. Majd, amikor a kérdést felvettem a nevelőtestületi szobában, a kartársnő szinte dramatizálva adta elő, hogy valóban, amikor a kislány feje fölé hajolt, hányingert kapott, olyan bűdös volt. Szeretném megjegyezni, hogy tiszta családról van szó, a kislány mindenkor gondozottan jött az iskolába... fokozta a vitát egy pedagógushoz nem méltó magatartási forma, ami abban nyilvánult meg, hogy a gyerekektől étkezési anyagokat kért rendszeresen: burgonyát, uborkát, szamócát, befőttésűvegeket, zöldségfélét. Az utóbbi időben rendszeressé vált a szendvicsek ajándékozása. Olyan is volt, hogy csokoládét raktak le az asztalra. Az utóbbi időben a gyerekek jelentették, hogy többen épségben lévő almákat dobáltak a szemétládába. Meggyőződésem szerint azért, hogy a tanító néni a kutyájának haza tudja vinni.

Csógásné:

- Azt mondja az igazgató, hogy szendvicseket hozatok a gyerekekkel a magam részére, meg a szülőktől befőtteket csalog ki. Ez nem igaz. Egyszer azt mondtam a gyerekeknek, hogy ne dobálják szét a zsemlét, tegyék a szemétesláda tetejére, van egy kutyám, hazaviszem neki... Ez hasznosabb dolog, mintha ott rugdossák a földön. Ez volt a szendvics-ügy. Előfordult, hogy lagziban volt valamelyik gyerek és másnap egy tortaszelettel odajött, hogy tanító néni, tessék már elfogadni.

Csógásné volt tanítványának édesanyját főzés közben zavarom:

- Többször mondta otthon az én fiam is, hogy azt kérte a tanító néni, adjon el neki valamelyik szülő babot vagy krumplit. Itt a faluban nincs piac, nagyon nehéz a bevásárlás, így sokszor vett tőlem Csógásné zöldségfélét. Alku nélkül, annyiért, amennyiért én mondtam. Nem is alkudott szegény, de volt olyan szülő, aki a dupláját is megfizettette vele.

ÖTÖDIK ÓRA: ETIKA

Kárkány László igazgató jegyzetlapjairól:

- A Csógásné tanítási óráival kapcsolatban azt tudnám mondani, hogy nagyon ingadozó volt a teljesítménye. Néha nagyon tanított. Egy olvasás vagy számtanóra kétszer, háromszor negyvenöt percig is eltartott. Idézőjelben, a piszkálódásomra azért a tanév vége felé már volt valami javulás, de akkor is sulykolásszerű bevésés szerepelt az ismeret nyújtásnál... Szégyen kimondani, de ki kell mondani, hogy használt ruhákkal kereskedett az ócskapiacon. Ő is szégyellte ezt, de talán kellett az életéhez. Tisztelettel kérdezem, kötelességem volt-e szólni, üldözésnek minősül-e ez a tevékenység az igazgató részéről? Ezerkilencszázhetvenhét május végén az iskola folyosójáról kitekintve az udvarra, dicsérő hangokat hangoztattam Csógásné tanítónővel szemben. A következőképpen fogalmaztam a kartársaim előtt: nézzétek már, a kartársnő megjavult, milyen szorgalmasan korrepetálja a gyerekeket. Később derült ki, hogy a tanulók szüleitől személyenként hétszáz forintot kért a korrepetálásért.

Csógásné:

- Azt mondta nekem az igazgató, hogy nem a tanmenet szerint tanítok. De hát könyörgöm, én nem találhatok ki új anyagot, örülök, ha készen van a nyomtatott tanmenet, de én még bizonyos kiegészítéseket fűzök az előírt módszerekhez, hogy jobban értsék a gyerekek.

HATODIK ÓRA: SZÁMTAN

A korrepetált gyerekek szüleit keresem, de csak egyet találok otthon közülük. A házigazda betegszabadságon van, munka közben meghúzta a derekát. Nyugágyban sütteti magát a napon. Azt mondja, a felesége többet tudna az „ügyről”, de ő most dolgozik. Ami ő tud, szívesen elbeszéli:

- Első osztályos volt a fiunk, nagyon nehezen ment neki az olvasás. A feleségem megkérte Csógásnét, hogy foglalkozzon külön a fiunkkal. De ő nem vállalta el. Legközelebb, amikor találkoztak újra kérte a feleségem, korrepetálja a gyerekünket és akkor Csógásné azt mondta, nem bánja, elvállalja, mert még két szülő szólt neki. Így tanítás után egy-két órát foglalkozik majd a gyerekekkel. Ez októberben kezdődött és még az évzáró után is bejártak a kölykök az iskolába korrepetálásra. A feleségem megkérdezte Csógásnét, hogy mivel tartozunk? A tanítónő azt válaszolta, hogy semmivel. Ő örül a legjobban, hogy a gyerekek megtanultak szépen olvasni. De hát ezt mégsem lehet, hiszen rengeteg ideje ráment. Az asszony akart neki adni ezer forintot, de nem vette el sehogyan sem. No, addig-addig, hogy aztán a zsebébe tett hétszáz forintot, ami nála is maradt. Hát aztán kérdezték a Kovács Miskáék, meg a Somogyiék, hogy tőlünk kért-e már valamit. Mondtuk nekik, hogy nem kért tőlünk semmit, de ezt nem lehet ingyen elfogadni. Ezután ők is odaadtak neki hétszáz-hétszáz forintot. De aztán egy hét múlva már azt beszélték, hogy ő ennyit kért, meg annyit kért.

Kárkány László jegyzetlapjairól:

- Ezerkilencszázhetvenháromban írásbeli figyelmeztetést adtam Csógásnének, mert nem volt hajlandó helyettesíteni az egyik kollégát. Én nem akartam fegyelmit adni neki, de már a felettes hatóság szólt, hogy Lacikám, akármekkora nagy az emberséged, a humanizmusod, azért vezető vagy, azért már kell az a fegyelmi... A konfliktus ezerkilencszázhetvenhét szeptemberében kezdődött, a bérrendezéskor. Az osztályozó értekezleten komoly szócsata folyt az iskolában. Csógásné a bérfejlesztési kimutatást áttanulmányozta és minősíthetetlen hangon beszélt velem a nevelőtestület előtt. Megmondtam neki, hogy ha bérben le is vannak maradva, de ezerkilencszázhetvennyolc január elsejétől a férje is, ő is megkapja a bérkülösöt, sőt a férjéé ötszáz forinttal meg is haladja azt.

Kiss László tanácselnök ugyanerről:

- Több mint húsz éve pedagógusok mind a ketten. Érthető, hogy feszültség támadt amiatt, hogy le voltak maradva a fizetésben, bár olyan minősítés soha nem készült róluk, hogy rosszul látják el a munkájukat.

Csógásné:

- A fizetésrendezéskor az igazgató mindenkinek megadta, ami járt. Az egyik képesítés nélkül tanító kartársnő több fizetést kapott, mint a férjem a huszonnégy, letanított évével. Ekkor az igazgató azt mondta, miért költünk annyit! Megvádolt, hogy én iszom. Annyi alaptalan vádat, hazugságot mondott ránk az utóbbi években, hogy az már tűrhetetlen. De soha nem engedték, hogy bebizonyítsuk az ellenkezőjét.

HETEDIK ÓRA: GYAKORLATI FOGLALKOZÁS

Kárkány László jegyzetlapjairól olvassa:

- Engem megdöbönt az egész. Itt van a humanizmus, az emberszeretet. Ha én olyan embertelen volnék, a régi tanítványaim nem jönnének vissza az iskolába. Az mondanák: dehogy jövünk mi vissza ahhoz a vén csavargóhoz. Én nem taníthatom meg fegyelmezni Lajost. Képzelve el, az óráján csúzliznak. Egyszer bent voltam a tanításán, olyan harci zaj volt, mint egy csataterén. Mondom neki: Lajos, ismerd el, hogy nem tudsz fegyelmezni. Azt mondja ő, hogy az nem igaz, az egészséges munkazaj volt. Én erre azt válaszoltam, hogy egy pedagógustól elvárható, hogy ne hazudjon. Ekkor itt ültem a szélső asztalnál a tanáriban. Ő meg jött felém és ordított. Na, mondom magamban, most kapsz, Laci. Tulajdonképpen szelíd ember a Lajos, de most a feleségével nagyon együtt van ebben a harcban.

Egy falubeli fiatalasszony, aki egykor tanítványa volt az igazgatónak, így beszél:

- Itt, a faluban, ha ide kerül egy igazi pedagógus, az nem telepszik meg. Csógásék az egyetlen kivétel, akik csak azért is itt maradtak. Most úgy tudom, elment a Csógásné, pedig szerettem volna, ha ő tanítja az elsős kisfiamat. Elment innen a Varga Pista is, elment a Bálint Jóska, a Lőrincz Dezső, elment a Zrupka Árpád a feleségével együtt. Aki akart valamit itt a faluban, az mindenki elment. Mind az igazgató bácsi miatt mentek el. Talán hatalomvágy van benne, mert én azt vettem észre, hogy a többi pedagógus, ha itt akar maradni, akkor meg kell húznia magát. Bókolni kell előtte.

NYOLCADIK ÓRA: LÉLEKTAN

Csógás Lajos:

- Azok a kollégák, akik elmentek innen, esetleg azok nyilatkoznának őszintén. Azelőtt is voltak, akik hozzánk hasonló cipőben jártak, csak hát ők elmentek innen. Így nem élesedett ki annyira a viszony köztük és az igazgató között.

Kiss László tanácselnök:

- Csógásnének a temperamentuma más, mint a férjéé. Sok esetben merészebben lépett fel az iskola vezetésével szemben. A férj szolidabb, jólelkű ember. Megjegyzem, nagyon sok társadalmi munkát végez. Látszik, hogy akar valamit tenni az iskola vonatkozásában. Én úgy látom, hogy személyét nem jól érintette ez az egész ügy...

Csógásné:

- A pedagógus kollégák soha nem közeledhettek felénk, tartva az igazgató retorziójától. A férjem nem erélyes ember, eléggé engedelmes, mindenbe belenyugszik. Ő látja, hallja, hogy én őrzöngök, sírok, meg veszekszem, mert próbáltam már én is már hangon szólni az igazgatóval, de akkor azonnal az volt a vád, hogy én összeférhetetlen vagyok. Nagyon fáj nekem ez az egész história, mert elég régen vagyok falun, elég régen taposom a sarat. Magamról nem is beszélnék, de Lajost miért bántják? Ő a legtürelemesebb ember a világon. Mindent megcsinál önzetlenül, amire csak kéri.

Az igazgatóval való másodszori találkozásunkkor véletlenül megjelent az irodában a szülői munkaközösség vezetője és néhány pedagógus. Végül annyian voltunk, a tanáriból kellett székeket hozni. A szülői munkaközösség vezetője negyven év körüli asszony, az alkalomhoz méltóan öltözve. Úgy érzi, beszélnie kell:

- Nekem három gyerekem van. A legnagyobbat és a legkisebbet Csógásné tanította. Egyszer eljött hozzánk családlátogatásra. Hát ugye, volt otthon pálinkám, megkínáltam. Nem fogadta el, de a férjem addig-addig, hogy rábeszélte. Végül úgy bekapott, hogy a férjemnek kellett hazakísérni. Most mondja meg... Csógásnak meg a gyerekek előtt sincs tekintélye. Egyszer testnevelési órán azt mondja az egyik tanulónak, hogy ugorjon, de a gyerek nem ugrott. Hát mondja meg nekem, milyen tanár az, akinek nem hallgatnak a parancsszavára a gyerekek?

Csógásék egyik kollégája, harminc év körüli pedagógus veszi át a szót:

- Lajos alá szöveget raknak tanítási órán, papírt ragasztanak a hátára. Foglalkozom vele évek óta, hogy Lajoskám, drága Lajoskám, így csináld, úgy csináld, gyere be az órámra... Én segítenék neki, megtanítanám, hogyan kell fegyelmezni.

KILENCEDIK ÓRA: LOGIKA

Kiss László községi tanácselnök:

- Elejétől fogva ismerem az általános iskola igazgatója és a pedagógus házaspár vitáját. Ezerkilencszázhatvanhatban az igazgatóval mentünk el a pedagógus házaspárhoz, hogy jöjjenek Halászra tanítani, és a művelődési ház vezetői teendőit is lássák el.

Csógásné:

- Azt mondta az igazgató, hogy jöjjünk ide, mert itt nagyon jó dolgunk lesz. Ezt csak azért említtem, mert az sem engedte meg soha, hogy kultúrszakkört vezessünk. Mindenkinek háromnégy szakköre van, csak a férjemnek nincs egy sem. Úgy harcoltam ki, hogy legalább az orosz szakkört megkapja. Tőlem még az iskola-előkészítőt is elvette, és odaadta az egyik óvónőnek, pedig mindig én kezdem el a kicsikkel az első osztályt. Ha bármit kérünk, rettenetesen ideges lesz. Szabályszerűen élvezi, amikor sírva fakadok a durvaságaira. A legkisebb dologra is vérben forognak a szemei, kivörösödik, szinte tajtékszik. Csak azt nem tudom a mai napig sem, miért?

- A felsőbb vezetőktől már számtalanszor megkaptam a szemrehányást, hogy én hoztam ide Csógásékat. Igaz, azóta három vezetője is volt a művelődési háznak, ami azóta is pang, de Lajostól el kellett venni, mert még az iskolai feladatait sem tudta ellátni. - Itt egy pillanatra megszakítom az igazgató fejtegetését: azt mondják Csógásék, hogy ön a véleménykifejtést meggátolja, minden kezdeményezésüket zsarnoki módon elfojtja, lehetetlenné teszi. - Ha ez így volna, akkor nekem egy percig nem lett volna szabad itt igazgatónak lenni, de még pedagógusnak sem - válaszolja, mélyen a szemembe nézve.

TIZEDIK ÓRA: DIALEKTIKA

- Ahhoz, hogy egy vezető megmondja, ki hogyan dolgozik, több értékmérő szükséges. Kárkány, az igazgató talán nem támaszkodott a kollektíva véleményére. De az is igaz, hogy azt vettük észre: a nevelőtestület az igazgató háta mögött a Csógás házaspárt támogatja - magyarázza a községi tanácselnök.

Csógásné:

- A tantestület előtt nekünk nem lehetett szólni, mert mindjárt lehurrogott az igazgató kartárs.

Az igazgatói irodában Csógásék egyik kollégája, egy harmincöt év körüli pedagógusnő így beszélt:

- Hányszor tárgyaltam Évikével négy szemközt, hogy próbáljon meg alkalmazkodni. De hát erőszakkal nem lehet megváltoztatni senkit... Szóval, nem volt olyan szerény, mint mi, a többi pedagógus.

Egy falubeli fiatalember:

- Megkapta a pedagóguslakást, a jó lakást az, aki nem is tanított itt. Én ezt, mint kívülálló figyeltem. Csógásék meg beáztak a romos házukban. Meg tudom mutatni, hol laktak. Egy raktárhelyiségben a régi iskolánál, ami épp' hogy össze nem dőlt. Megfigyeltem, ha van egy olyan társaság, amelyik nem akar nagy dolgot véghezvinni, akkor kirekeszti a közösségből azt az embert, aki egy kicsit többet szeretne. Csógásék olyan társaságban lennének jók, ahol nem azt nézik, hogy nekem kocsim legyen, szép házam, bútorom, hanem azt, mit lehet tenni a gyerekekért.

TIZENEGYEDIK ÓRA: ÁBRÁZOLÓ GEOMETRIA

Csógásné:

- És ez így megy tizenkét éve. Az igazgató kartárs mindenhová elmegy, mindenhol szapul minket, de a főnökség soha nem jött ki megnézni, mi a valóság?

- Ezt az viszályt nagyon nehéz megítélni, de egy biztos: ha Csógáséknál valami probléma volt, akkor azt nyíltan fel kellett volna vetnie a pedagógus közösségnek és az igazgatónak. Így meg lehetett volna szüntetni azokat a belső villongásokat, amelyek részben érzelemből, részben rosszindulatból fakadtak. Arról nem is beszélek, hogy vannak fegyelmi eszközök az igazgató kezében, amiket a Munka Törvénykönyv előír és amiket alkalmazni lehet... - Önök mit tettek annak érdekében, hogy megoldódjon ez a konfliktus? - szakítom félbe a tanácselnök mondókáját. - Mi mindig csak olyan ponton tudunk bekapcsolódni a vitába, amikor úgy látszott, hogy törés következik be a nevelőtestületben. Én most is azt mondom, nem látom, mi okozta a vezető és a beosztott közötti vitát... Elmondtuk a nevelőtestület előtt is, hogy nem helyes az, ha egy pedagógus kollektíva így viselkedik, hiszen ők a jövő nemzedékét nevelik. A konfliktus megoldásának egyik fékezője az volt, hogy a pedagógusok nem voltak korrektek, nyíltak. Talán azért csinálták ezt, hogy legyen mindig valami viszály és ne záruljon le ez a kérdés. Magunk is kutatjuk ennek az okait az emberek között, de az az igazság, nehéz megtalálni a választ. Egy biztos: mindig az árnyékos utat keresték. Azt mondták: ne szólj szám, nem fáj fejem.

Csógásné:

- A pedagógus kollégák soha nem próbáltak meg segíteni, gyáván nézték a mi őrlődésünket. Nemhogy orientálódhattak volna felénk, de inkább távolodniuk kellett, mert csak ebből lett jutalom, meg fizetésemelés.

Csógás Lajos:

- Teljesen magunkra maradtunk, mert hát mindenki félti a presztízst bármilyen főnökkel szemben. Itt is, másutt is.

TIZENKETTEDIK ÓRA: TÖRTÉNELEM

Fehér Sándorné nyugdíjas tanítónő a baromfiudvarból jön elő. Sírva fakad, amikor Csógásék ügyéről kérdezem:

- Ezerkilencszáhatvanhatban mentem nyugdíjba. Az igazgató mindig szeretett kiskirályoskodni, de mi, idősebbek eltűrtük. Ez még az ötvenes években volt... Nézze, Csógásnének van igaza. Ő nyíltan meg merte mondani a véleményét. Pedig neki is két gyereke van, meg egy beteg férje. Csodálom, hogy mégis vállalta az egészet. Mi már megszoktuk a megaláztatást, mert mi öregek vagyunk.

Csógás Lajossal az iskola egyik üres osztálytermében ülünk, szemben a fekete táblával:

- Állandó félelemben élünk, hogy mi lesz majd. Lehet, hogy én voltam a fő fékezője az ügynek, mert ahol veszekedést hallok, én onnan már megyek is. Hát még ahol ilyen hátulról jövő piszkálódás van. Hogy miért kezdődött ez a személyeskedés ellenünk, nem értem, még most sem. Van egy feltételezésem: talán azért, mert az előző munkahelyemen is megmondtuk a véleményünket, ott is véleményt mertünk nyilvánítani. De mi szeretnénk békességben, tantestületi egységben dolgozni. Ami segített: ha bementünk az osztályba, csak a gyerekeket láttuk és ez megnyugtató volt. Akkor talán el is felejtettünk mindent... Egyenlőtlenek voltak a hatalmi viszonyok. Néha-néha volt véleménynyilvánítás a pedagógus kollégák részéről is, de ez természetesen mindig az igazgató kartárs mellett szólt. Annyit beszélünk manapság a demokratizmusról... Én azt úgy értelmezem, hogy mindenkinek a véleményét meg kell hallgatni és figyelembe kell venni. Csak így tudunk haladni.

NAPJAINK, XVIII./3.

TANMESE A KURTAFAKÚ MALACOKRÓL ÉS EGY ISKOLÁRÓL

ALKU A PIACON

Ismerőseim mondják; nincs izgalmasabb, jobb szórakozás, a szabad órák „leghasznosabb” eltöltésére, mint kísértálni a piacra, válogatni és alkudozni az árura. Haszna is van, meg szórakoztató is, hiszen nem unatkozik az ember azok közt az aranyos nénikék közt, akik „úgy, de úgy” tudják kínálni portékájukat, hogy akár van rá szükség, akár nincs, nem lehet ellenállni nekik...”

*

Bevallom, sokszor megirigyeltem a háziasszonyokat ezért a „jókedvű”, kora reggeli elfoglaltságukért. Hiába, hangulata van a piacnak. Nyüzsögnek a népek, a tarka-barka tömegben jól elvegyülhet az ember, és ha kedve szottyan, azonnal megkóstolhatja az ínycsiklandó árut, ami csak egy karnyújtásnyira van előtte. Csak egyet nem értettem eddig: miért kell alkudozni azokkal a „cukorpofa kofaasszonyokkal”, akik olyan, de olyan szívesen adnak mindent, miért kell őket ilyen bántó rítussal megsérteni? Hiszen ők kora reggel kelnek az ágyból, hozzák a földekről a harmatos gyümölcsöket, zöldséget, hogy ne nélkülözzük a jókat mi elkényeztetett városiak. És milyen aranyosak! Mindezt milyen önzetlenül teszik... Elindultam, hogy magam is meggyőződjek a kofanénikék nagylelkűségéről, de a dolog visszájára fordult.

Megállok egy nagy láda rohadt, miszlikekre vagdosott alma előtt. Kérdezem: „Hogy a rohadt alma kilója?”

- Nyolc forint lelkem, nyolc...

- És mire lehet ezt felhasználni?

- Kompótba, szívecském, kompótba...

„Nemhogy kompótba, de még a moslékba se nagyon” - gondolom magamban, miközben a néni utánam sipítja: a végén úgymint csak sz... lesz belőle aranyoskám!

*

Hanyagul odalépek a zöldáruval, paprikával, paradicsommal, gyümölcsökkel megrakott pult elé:

- Egy kiló krumplit kérek! - mondom, s közben úgy teszek, mintha a hátam mögött cirkáló nők feszes idomai kötnék le figyelmemet, de félszeggel a kofára sandítok. Azt hiszi, hogy balekkel van dolga, nem is hagyja kihasználatlanul. A stanicliba belekerült az összes zöld, torz krumpli-karikatúra. A mérleg nyelve is inkább a kilencvenes felé inog bizonytalanul, amikor rácsapja a néni a zacskót a mérleg serpenyőjére.

- Mennyivel tartozom? - kérdeztem tettetett szórakozottsággal.

- Két forinttal több lesz... Nem baj, fiatalúr? - pislog rám a néni sandán.

- Nem, dehogy is lesz az baj, nénikém. De mérjük már meg még egyszer ezt a krumplicskát! Olyan kíváncsi lennék...

*

- Mit képzelsz kisapám? Jól néznénk ki, ha mindenki beleturkálna az áruba! - vált hangnemet egy másik kofanéni, akinél epret akarok vásárolni.

- Tegyen már bele egy kevés egészséges gyümölcsöt is, néni! - kockáztatom meg még egyszer, szelíden.

- Kicsoda maga? Ellenőr? Na látja, nem az... Ismerem én azokat mind. Ne játssza velem a bolondját, viszi, vagy nem!...

Nemet intek fejemmel, mire az összetöpörödött, félig szörppé állt massa a zacskóból visszavándorol a láda sarkába.

- Jó lesz otthon a pipiknek - gondolhatja magában a természetes asszonyosság. - Megeszik azok szíves-örömet, ha már ilyen incifinci válogatóságok lettek ezek a minden hájjal megkent városiak.

Ez hát a piac törvénye?

DÉLI HÍRLAP, 1975. JÚNIUS 28.

KAPÓS, MINT NYÁRON A KÖCE

Versenyfutás a kaputól a kiszemelt járgányokig. Röpködő sapkák és röpködő szitkozódás, tipródás és tolongás -, ez a kép él bennem a Lorántffy Zsuzsanna utcai használtautó-telep megnyitásának napjáról. Szeptember harmadika óta mintha megcsappant volna a vásárlókedv. Tegnap délelőtt, ottjártamkor, már csak négyen-öten ácsorogtak az autók között. A telepet nem éppen a vásári hangulat uralja.

*

A rendszám-tábla nélküli, bilikék Skoda kályhaezüsttel bemázolt lökhárítóján egy karcolás sem látszik. A bejáratnál a kibicek úgy állják körül, mint világhírű testvérét, a szintén „Kék-madár” nevű szuper versenyautót egykor, a világrekord felállításakor. Fotoriporter kollégámat idegesen hárítja el a leendő vevő: ő ugyanis olyan beosztásban van, hogy ...(?) A madár, illetve a járgány megmakacsolja magát: NEM INDUL. Nincs mit tenni, visszatolják a placra, az öreg szekerek közé... Talán majd legközelebb...

Gazsó László telepvezetővel az iroda ablakán át nézzük a gazdára váró kocsikat:

- Az első napokban csodára számítottak a vevők. Most már higgadtan vásárolnak. A nyitás napjától szeptember harmincig négy milliötvenötezerhatszáz forintot forgalmaztunk, októberben már csak kétmillióhatszáznegyvenhét ezret. Ez az összeg várhatóan ebben a hónapban is meglesz. Annak idején két héten át kerítés nélkül volt a telep, jöttek csapatostól a nézelődők, de akkor belülről még nem nézhették meg az „árut”.

*

- Nincs olyan autó, amit ne vennénk át - lapoz az üzleti könyvben a telepvezető. - Persze, ha tíz évesnél idősebb, és négy-öt éve már ki van vonva a forgalomból az autó, akkor inkább a bontótelepre küldjük az ügyfeleket. Vásároltunk már „totálkáros” Moszkvicot, összetört Volgát - rendszámmal és rendszám nélkül. Volt amelyiket kilenc-tíz ezer forintért értékesítettük.

Természetesen, nemcsak ilyen vételekkel „büszkélkedhet” a használtautó-telep. Volt már itt egy Peugeot százezerért, kilencvenért Mercedes, egy másik Mercikilencszáztízezerért. A forgalom is nagyobb hétvégeken: a szombat a vevők napja, a hétfő pedig inkább az eladóké, akik a vasárnapi szabadpiacról lógó orral tértek haza.

*

A telep dolgozói rajtakaptak már olyan magáneladót is, aki sokallta a három százalékot, inkább jómaga akarta elsütni öreg járgányát, a kapu előtt. Őket az állami hitel rontása miatt, egyébként fel is jelenthetik, mivel a kapun kívüli parkolóterület is a telephez tartozik.

A piros Volkswagent két fiatalember tapogatja a szemével: nyolcezerkétszáz forint az ára, a bolondnak is megéri, de a fiúk bizonytalanok. Mint mondják, ők tulajdonképpen eladók lennének... Persze, ha Wartburg, vagy egy jó Trabicsek lenne, mondjuk... Hiába adnák hét-ezerért a veterán Moszkvicsot, huszonötezeregyszázért a hatszáz-as Fiatot, nem nagyon akad rá vevő. Mint mondják, ilyenkor, őszi időben olyan kapós az autó, mint nyáron a jó meleg köce.

DÉLI HÍRLAP, 1976. NOVEMBER 19.

ALKOHOLÓGIÁBAN VIDÁM AZ ÉLET?

„Megalapozott becslések szerint mintegy százhuszonötezer olyan alkoholista él közöttünk, akiknek a szervezetében és a személyiségében már súlyos károsodásokat okozott az alkohol és akik orvosi segítség nélkül nem tudják abbahagyni az ivást. Lényegesen több az iszákosok, a nagyivók és az alkalmi lerészegedők száma. Az alkoholelvonó szakrendelések forgalmi adata szerint, de a növekvő szeszfogyasztás természetes következményeként is - az alkoholizmus napról napra rohamosan terjed.” - írja az Alkohológia.

Május: alkoholizmus elleni hónap. Ankétok, előadások lesznek az elkövetkezendő hetekben Miskolc üzemében. Munkakezdés előtt az üzem-egészségügyi hálózat alkoholszondás szűrő-vizsgálatokat végez az üzemekben. A megyei tanács egészségügyi osztálya mellett működő Alkohol Ellenes Társadalmi Bizottság előadásokat tart: az italboltokban, vendéglátó egységekben ellenőrzik, hogy betartják-e az alkoholos italok kiszolgálásának szabályait.

*

Délelőtt tíz óra. A Búza tér környéke.

Paprika presszó. A küszöb előtt a járdán száradó foltok arról tanúskodnak, hogy egy-két vendég már a szinten felül „termelt”. Odabent a pultokra könyökölve elparázslott szemű férfiak bámulják a pohár fenekét. Érkezésünkre egy felszolgálónő gyorsan összekapkodja az üres poharakat, üvegeket, mintha már minden rendben volna. Egyébként fogalmam sincs, mitől presszó a Paprika? Szerintem a talponálló sem megfelelő megnevezés.

A Szeles utcai kétszázhuszonkettő számú fűszer-csemege előtt ácsorgók talán a tegnapi kiruccanásból maradt fejfájást „gyógyítgatják”. Sűrűn cserélődnek a „vendégek”, még sűrűbben a sörösüvegek. A bolt előtti járdaszakaszt igazán át lehetne alakítani kerthelyiséggé.

A Szentpéteri kapui italbolt, népszerű nevén a Gerendás sem panaszkodhat. Már most ki lehetne tenni a „Telt ház” táblát, de hát ez üzleti szempontból nem lenne kifizetődő. Egyébként is megvan a természetes tisztulás. Aki nem bírja tovább, kitámolyog a szemközti Petőfi térre, végignyúlni egy padon. Ott elalhat, nem zavarja a kutya sem. De ez a műsorszám csak később következik. A pultoknál most még a „mit mondott az öreg Kis...” szövegeknél tartanak. A kocsma előtt egy éjszakáról ittmaradt muzsikuszóron mereng, betérjen-e egy nótára...

*

Délután három óra. Fórum presszó.

A sarokban egérrágt a bajszú, huszonéves fiatalember locsolgatja pálinkával másnapos bűntudatát, de már inkább „újrészeg”, mint másnapos. Időnként egy előimádkozó hangján megszólal, csak úgy a semmibe beszél összefüggéstelen szavakat, mielőtt belötyint egy újabb findzsával.

A hátsó ajtón besétálnak a szurtos arcú gyerekek, nézik kit vegyenek palira. Valahonnan besunnyog három kék munkaköpenyes férfi. Eleinte félszegen ücsörögnek, aztán egyre jobban belemelegednek a szürcsölésbe. Csak az egyiküknek van mehetnékje, sűrűn pislog maga köré meg az órájára, de a bor, meg a két cimbora erősebb nála, maradnak tovább.

*

Beesteledett. Az Avas oldalában részeg ordítózás szivárog a pincelejáró felől. A Törpe sörözőben tinédzser korú gyerekek játsszák az öreg motorost, pedig csak néhány órája vetették le az iskolasköpenyt. Úgy látszik, még eszükbe sem jut a holnapi matekóra. A borjúnyúzó péntek. Most még óriások itt, a Törpében.

Katowice presszó. A lépcsőn tántorgó árnyak várnak bebocsátásra. Zárnak a kiskocsmák, megkezdődött a „madárvonulás”. Itt már olyan ritka a józan ember, mint a fehér holló. A visszajáró lelkek szerint ez a legalkalmasabb hely arra, hogy eltáncolják a fizetésüket. Ha már rózsaszín minden és mozog, megkapaszkodhat a pohárba a kedves vendég, mert a „ha pénz van, rám mindig számíthatsz” cimborák már elpárologtak, mint a kámfor. Jól megélnék itt a részegség kiszolgáltatottjainak vámszedői. Aki eléggé szittyós, akár ugrálhat is egyet a táncplacon a sok vihart látott, vihorászó nőekkel.

Az előcsarnokban két lerobbant, rövidzárlatos ember beszélget:

- Hova megyünk, Józsikám? - kérdezi az egyik.

- Tönkre, barátom, tönkre... - válaszol „Józsikám” rezignáltan fürkészve a messzeséget.

DÉLI HÍRLAP, 1975. MÁJUS 8.

A GICCSPATAK PARTJÁN

Mintha az ország összes kerti törpéje itt adott volna randevút egymásnak. Világkörüli hódító útjukról megtérve, szájukon elégedett, mindentudó vigyorral nézik a piaci tolongást. A giccspatak partján bőven terem a pirospöttyös bolondgomba, fémforgácstörzsű pálmafákról turbékolva röppennek fel a gipszgalambok, a dísznófejű szarvasok, kacsafejű hattyúk, díszhuszárok paradicsomából.

Elcsöppenő holdfény, kancsal hajasbabák, „magasröptű filosz bölcsességek” a falvédőkön. Van itt minden, amit csak a rossz ízlés megkíván. Terem az olcsóság, mint a dudva. Hiába, a kaszasuhintás, nyomában még erősebben burjánzik a gaz. Az arany szívű, mézesszájú árusok önfeledten kínálják az árut, de az az igazság, hogy szinte kínálni sem kell, viszik, mint a cukrot. (Mint a mérget?)

A kerti törpék autón járvák az országot. Agitálnak búcsún és vásárokon, nélkülük talán nem is lenne „igazi” az ünnep. A kertes házak fogytával kísérik hálás gazdáikat a bérházi lakásokba is. Az új bútorok között, a díszvitrinekben ott van a teljes kompánia, esetleg az új környe-

zethez illő, diszkrétebb ruhákba bújtatva. Elbizakodva mosolyognának a modern tervezésű szobák melegében: „mi minden változást túlélünk, minket lerázni nem lehet!” A beépített konyhaszekrény és a csempézett mosogató között elfér, vagy az új tévékészülék tetején a bika-fejű szarvas, az elsőosztályú dohányzóasztalkán a műhamvas műalma, műnarancs, műbanán.

A *hogyan élünk* kérdésköréből a közvetlen környezet szerepét, jelentőségét kiszakítani nem lehet. Ha úgy tetszik, egyre inkább nem magánügy az, hogy milyen mércéket állítunk magunk elé. Életünk minőségét az is meghatározza, hogy mit találunk szépnek, milyen tárgyakkal vesszük körül magunkat. Új igényeink minősége mennyiben különbözik a nagyapáéktól? A személyiség fejlődésében nagy szerepe van az egykori káros szokások eltűnésének. Fejlett esztétikai érzék és a jobbra törés igénye kell ahhoz, hogy a hamis világ hamis díszai ne kísértessenek tovább.

DÉLI HÍRLAP, 1976. NOVEMBER 13.

TANMESE A KURTAFARKÚ MALACOKRÓL ÉS EGY ISKOLÁRÓL

Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, ahol a kurtafarkú malac túr, de valahol mégis volt egy község, úgy hívták Bóga. Bóga község főterén állt egy iskola, aminek falait egy éven át támasztották a kőművesek állványai. Egy napon aztán leugrált négy-öt overállos munkás egy teherautó platójáról, lebontották és a kocsira dobálták a korhadttácsolatot. Nem maradt más utánuk, csak néhány kupac homok, kavics, egy meszesgödör meg téglatörmelék.

Azóta eltelt már egy újabb év. Az egykori iskola udvarán embermagas a gaz. Betört ablakok, le-, és elemelt ajtók, a tantermekben szemét, emberi ürülék, üres sörös-, borosüvegek. Az udvar sarkában málladozó falú disznóól, karám, mélyen tátongó, bűzlő derítögödör.

*

A templomtoronyban utolsót kondul a harang. Dél van. Kettes sorokban gyerekcsapat érkezik a hangárhoz hasonló tűzoltószertár elé. Bent az előtérben öt-hat kicsi áll egy lavór víz körül. Sikálják maszatos kezeiket. Fölöttük szigorúszemű tanítónéni figyel. Beljebb a nagyobb helyiségben már csörömpölnek a tányérok, kanalak. Két hosszú asztal mellett, gyalulatlan falócákon ücsörögnek a gyerekek. Az üres tányérokba néznek.

Ingerülten lép be a község orvosnője. /Feltételezem hívatlan látogatásom miatt./ Tanácstalanul széttárja karját:

- Nincs más megoldás. Ahol régebben ebédelték a gyerekek, azt az épületet lebontották, most építik újjá. Tudjuk jól: ezek a körülmények az egészségügyi feltételeknek egyáltalán nem felelnek meg. Ami eddig megmentett bennünket, az csupán az iskola dolgozóinak hozzáértése és lelkiismeretessége... Hála a jóistennek eddig még nem volt nagyobb zűr... Nincs megoldva a mosogatás sem, de legalább az étel átszállítására és a tálalás körülményeire tudunk figyelni. Hiába, nincs mit tenni, a gyerekeknek muszáj enni adni.

Szemben, a falu főutcájának másik oldalán a napközi otthon konyhájában az egyik szakácsnőnek mondom, mit láttam a tűzoltószertárban.

- Száznyolcvan, száznyolcvanöt ebédet főzünk itt naponta. Pedig csak ötven adagra van hitelesítve a konyhánk. Kicsi a raktárunk, kicsik a mellékhelyiségeink. Higgye el, még végézni se tudunk hol. Azért is haza kell szaladgálnunk.

*

Délután háromnegyed egy van. A kultúrház egyik kopott termébe sorra szállingóznak befelé a felsőtagozatosok. Mindjárt kezdődik a tanítás. A hámló falakon táncdalénekesek fényképei: Omega, Zorán, Kovács Kati. Az ajtóval szemben a tábla mellől bikinire vetkőzött Zalatnai Sarolta kacsint ránk egy életnagyságú, színes fotóról. Mellette tévé, lemezjátszó, két láda üres sörösüveg. A terem közepén három sor iskolapad.

Az iskola igazgatónője csöndes rezignáltsággal mondja:

- Hosszú története van a mi ingyen cirkuszunknak. Négy éve vetődött fel a gondolat, hogy most már feltétlenül meg kell oldanunk az iskola ügyét. Már tíz-tizenkét éve nagy problémánk, hogy négy helyen kell tanítanunk. A tanulóink és a napközis csoport négy külön helyen volt elhelyezve. De ha tudná milyen helyeken! Ezek között volt olyan tanterem is, ami még a jelenlegi szükségtantermeinknél is sokkal rosszabb volt. Hogy mást ne mondjak, az első és a második osztályunknak csak egy tanterme volt, udvara egyáltalán nem. A szünetben az utcán játszottak a gyerekek. Ma sem tudom hogyan úsztuk meg, hogy nem történt valami szörnyű baleset. A község vezetőivel megállapodtunk, hogy a megyei művelődési osztály segítségével előre lépünk. Ezerkilencszázhetvenhat elején vágtunk bele az iskolaépítésbe. Úgy terveztük, hogy két osztálytermünkből szolgálati lakásokat alakítunk ki, azok helyén pedig egy alsótagozatos központ lesz, ami öt tanteremből, ebédlőből és egy nagy konyhából állt volna. Az épület átalakítása meg is kezdődött hetvenhat szeptemberében. Akkor költöztek szét az osztályaink. Kettő a kultúrotthonba, kettő pedig a régi napközi otthonba. Úgy, hogy délelőtt tanítottunk, délután pedig a napközis csoportok foglalták el ugyanazokat a termeket. A művelődési ház életében azóta is megoldhatatlan gondot okoz, hogy a két terem napközben állandóan foglalt. Az egyik tantermünk éppen az ifjúsági klub. Ezért már többször panaszkodtak a helybeli fiatalok. De nem tudunk mit csinálni. Az a nevetséges az egészben, hogy mindez a bosszúság hat malac miatt...

*

Váradiek portáját szinte teljesen beborítja a kupacokba rakott csöveskukorica. A ház sarkánál három teli hordó moslék. Váradiné kezében két vödör. A hátsóudvarból jön elő a sivalkodó malacok közül. Kötényével törölgeti kezét, elnézést kér és eltűnik a házban. A hosszú karámban, a betonvályú mellett néhány süldő dörzsöli oldalát a falnak. Bentről a zárt deszkaólból mély röffenések hallatszanak. Az ól bejárata fölött drótkeretes stekklámpa világít. Váradiné fürkészően figyel a ház gangjáról. Kérem, mesélje el hogyan költöztek ebbe a házba.

- Hát, hol is kezdjem... amikor felszólítást kaptunk, hogy átalakítják az iskolát, akkor felajánlották, hogy mi majd kapunk egy lakást a csavargyárnál. Akkor elhatároztuk a férjemmel, hogy inkább veszünk egy házat, de nem megyünk oda a csavargárhoz. És akkor vettük meg ezt a lakást. Az uram közben teljesen kikészült idegileg és fizikailag. Mindenki tudja, hogy mi' emberfelettit elköveltünk és még ezek után megpiszkálták a férjemet.

- Több, mint egy évig nem költöztek ki a pedagóguslakásból, pedig erre többször kérte önöket az iskola és a község vezetése - vetem közbe.

- Nem egy évről van itt szó kérem! Amikor ők minket felszólítottak, hogy költözzünk ki, akkor egy dátumot megadtak. Pontosan nagyszombaton költöztünk ki a lakásunkból. Megmondom őszintén, korábban a tanács által felajánlott lakásokat azért nem fogadtuk el, mert azok nem feleltek meg a mi igényeinknek. Tudniillik én szerződéses vagyok. Az állatokat leszerződtem, és én azokat sehol sem tudtam volna elhelyezni. Közben én a párommal együtt fizikailag teljesen leromlottam. Kérem szépen, azt mondta nekem a tanácselnök, hogy költözzek a malomhoz! Azt ajánlotta fel! - hadarja méltatlankodva. - De én azt nem fogadtam

el... Nem az állatok, hanem a lakás miatt. A malomhoz? Hát... ha most elmegyünk, akkor én megmutatom magának, hogy kik laknak a malomnál. Csupa, csupa aljanépség.

- Hány disznójuk van?

- És ez miért fontos most személy szerint? Kérem szépen, egyszerűen nem vagyok hajlandó nyilatkozni.

A község régi malmával szemben, egy frissen tatarozott házban laknak a bógai pedagógusok közül néhányan. Abba a lakásba kopogok be, amelyiket a Váradi házaspárnak ajánlottak fel.

Fiatal nő nyit ajtót. Vonakodva válaszolgat, de azért csak felteszem a kérdést: milyen emberek laknak a szomszédban, a környéken?

- Becsületes, rendes népek. Igaz, egyszerű emberek, mint a faluban bárhol. Nincs különösebb panaszom a lakásra sem. Ha még az a néhány kiegészítő dolog meglesz, amit ígértek, akkor nem lesz semmi probléma. Amikor végeztem a főiskolán, idejöttem tanítani és tavaly, amikor férjhez mentem, akkor kaptuk ezt a lakást. Azóta itt lakunk a férjemmel. Emlékszem, ezt a lakást adták volna Váradi kollégának. Amikor megkezdődött az iskola átalakítása, első lépésként itt építettek szolgálati lakásokat. Ebben a lakásban valamikor tantermek voltak, azokból alakították ki a lakásokat, ezt ajánlották fel elsőként Váradiéknak. Hogy miért nem fogadták el? Én ezen még nem gondolkodtam, de azt hiszem, hogy nekik az életvitelük olyan, hogy állatokat tartanak és ezért ezt a helyen nem tartották megfelelőnek.

*

- Két pedagóguscsaládot költöztettünk ki elsőként - kezdi a tanácselnöknő. - Ez nem jelentett gondot, minden simán ment. Mindenki megértette, hogy ezt meg kell tenni a gyerekek érdekében. A harmadik házaspár, Váradiék viszont nem voltak hajlandóak kimenni a szolgálati lakásból, bár mi több lehetőséget is felajánlottunk nekik, válasszák ki a számukra legjobban megfelelő helyet. De itt tulajdonképpen nem a szobák számáról volt szó, hanem az állattartásról. Váradiék ragaszkodtak a sertésólhoz, de a tanácsnak nem volt és ma sincs lehetősége arra, hogy a pedagóguslakások mellé disznóólat építsen. Váradiék végül mérgükben vettek egy házat, és ott átalakítási munkába kezdtek. Közben rengeteg idő eltelt. A hosszú huzavonában az építési vállalkozó szólt, hogy felbontja a szerződést, mivel Váradiék miatt nem tudnak továbbhaladni az átalakítással. Váradiéknak ekkor már könyörögtünk, költözzenek ki, de ők úgy nyilatkoztak, hogy erre nem hajlandók. Úgy gondoltuk, hogy most már pontot kell tenni az ügy végére és a bírósághoz fordultunk. Júniusban volt a tárgyalás és július elején megszületett a határozat: Váradiéknak ki kell költözni. De addig már nem várt az építővállalat. Az egésznek a gyerekek látták kárát... a pedagóguskollégák is próbáltak hatni Váradiékra. A tantestület nagy része nekünk szorított. De amint látja semminek sem volt eredménye. Végül csúnyán elfajult a dolog. Váradiék tudták, hogy mi múlik döntésükön, de nem éreztek felelősséget. Az az ő privát ügyük, hogy tartanak-e sertést, vagy sem, de hogy az iskolában tartják, az már nem magánügy. KÖJÁL-határozattal a kezünkben is képtelenek voltunk elérni, hogy a sertéseket vigyék el az iskolából. Hogy a község lakói, a szülők mit szóltak ehhez? Hát nagyon nehéz ezt így elmondani. Az az igazság, hogy azok a szülők, akiknek iskolás korú gyerekeik van, érezték azt, hogy ez így nem jó. A falu lakóinak az a része, akik nem ismerik igazából az ügyet, csak azt látják, hogy mi bírósági ügyet húztunk Váradi tanár úrral. Azt már nem, hogy ezt mi a gyerekekért tettük. Persze a végeredmény így sem nekünk kedvez, hiszen még jövőre és talán még azután is szükségtantermekben tanulnak a gyerekek, mert még ma sincs újabb építési vállalkozónk.

*

Váradi tanár urat a megyeszékhely kórházában keresem fel. A főorvos engedélyezi a látogatást. Elmondom mit láttam, hallottam. A tanár úr nehezen ugyan, de belekezd:

- Én becsületes ember vagyok, úgy mondom ahogy van. A régi lakásunkat a tanács komfortosította. Ez azt jelentette, hogy például a szobát leparkettázták, fürdőszobát építettek. Kaptunk egy korszerű lakást. Mi ezt nem igényeltük, a tanács ennek ellenére megcsináltatta. Akkor mi azt mondtuk a feleségemmel, hogy mi innen már nem költözünk ki soha. És egyszerre csak új, fiatal vezetés jött létre az iskolában. Valóban, a mi iskolánk a környező falvakétól abból a szempontból el volt maradva, hogy több helyen folyt a tanítás és nem volt napközi. Elvileg az az igazság, hogy szükség volna ilyesmikre, hogy előbbre lépjünk. Elvileg magam is helyeslem ezt az álláspontot...

- Úgy tudom, hogy csak elvileg, mert a tanár úr csak bírósági határozatra költözött ki a szolgálati lakásból. Ezért abbamaradt az építkezés.

- Énnekem sok egyéb holmim van, ami semmiképpen nem fért volna el ezekben a házakban.

- Meg a sertések sem...

- Hát bizony volt egy sertésállományunk, amivel foglalkoztunk. Egy kis bérkiegészítésnek nagyon jó. De nincs nekünk sok sertésünk. Van amikor nyolc darab, van amikor hat, meg a malacok. Nem tudom, hogy hízóra, vagy malacra gondol-e? Mert tudja az anyadisznónak van kilenc-tíz malaca. Mi ezt a szaporulatot szoktuk felnevelni és értékesíteni. De máshol, más pedagógus kollégák ennél sokkal több hízót tartanak.

Ennek az egész ügynek nem én vagyok az oka. Én a kondicionális leromlottságomnál fogva érzékenyebbé váltam és az ellenállóképességem megtörése után támadott meg engem ez a betegség, amibe belekerültem. Én eddig soha életemben nem voltam beteg. Én öt tablettát még be nem vettem életemben. Azt hittem, hogy vasból vagyok. Megmondom őszintén ez a bizonyos idegállapot akkor állt be nálam, amikor megkezdtuk a házvásárlást, meg a tatározást. Kevés volt a pénzem és általában csak szombaton, vasárnap lehetett kapni egy kőművest, aki a vállalatnál szabadszombatos volt. Én magam szállítottam az anyagot a kocsimon. Tizennégy kilót leadtam. Legyengült a szervezetem. Megfáztam és tüdőgyulladással bekerültem a kórházba... Kérem, az építőipari kapacitás az borzalmas manapság. Higgye el... Tizenkilenc éve vagyok Bógán. Tizenkilenc éve dolgozom ebben a községben. Közben öt és fél évig kultúr-otthon-igazgató is voltam. Azt is én irányítottam. Én életemben politikai szempontból és minden más vonatkozásban aktívan részt vettem minden tevékenységben. Nekem az emberekkel és a diákokkal semmi problémám nincs. A község sportéletében előbb mint aktív sportoló, később mint sportvezető... és a kultúrházi munkahely, satöbbi. És én gyűjtögető munkát is végzek. Majd ha egyszer időm lesz, csinállok egy pályamunkát a ragadványnevekről. Sok Hajas, Zsíros, Boros, Lovas, Sáros, Pálkás, meg sok ilyen hasonló előnevű ember él a községben, és ezeknek a ragadványneveknek mindegyiknek megvan a maga története. Mindegyikhez fűződik egy jellegzetes eset, ami jellemzi a viselőjüket, és aminek az eredete roppant érdekes... - fejezte be a tanár úr a mesét.

Ennyi volt. Ha nem hiszed, járj utána, az Óperenciás tengeren is túl, ahol a kurtafarkú malac azóta is túr, és a gyerekeknek azóta sincs iskolájuk.

Itt a vége, fuss el véle!

KÉZIRAT

*(1977-ben, a Magyar Televízióban forgatás közben
betiltott dokumentum-film írásos változata.)*

VALLOMÁS

„ÁGAKRA, RÉSZEKRE SZAKADUNK” (?)

Levélféle az idén 55 éves Serfőző Simonnak

Kedves Simon,

szépen rímel a két szám: öt, meg öt. Annyi, mint ötvenöt. Az évek száma nem kevés, de a még rád váró rengeteg feladat, tennivaló még több. A világ törvényei közt eligazodni tanító, legelső iskolamesterem, az Isten éltesen!

Hol is kezdjem? A kályhánál, a kezdeteknél, amikor úgy harminc éve megismertelek. Én magam tizenhat éves legényke, Te pedig alig több, mint huszonnégy éves, de szememben már felnőtt, meglett ember. Kérdezted, de ma sem tudom, miféle mágneses mezők vezették hozzád a suttyót, suta, ákombákom írásaival. Így, madártávlatból már látom, biztató dicséretedet bezsebelve, magam felturbósítva, milyen kibírhatatlanul szorgalmas és tapintatlan voltam, hogy naponta akár többször is elkolbászoltam Hozzád, riogattalak kínrímeimmel, untattalak kétségeimmel, hirtelenjött „felfedezéseimmel”, hangos töprengéseimmel. Most világosodik meg előttem, és őszintén mondom: ha valaki engem ilyen kitartóan és intenzíven venne igénybe, én bizony kiszaladnék előle a városból. Te viszont végtelen türelemmel viselted a buta kérdéseket. Szerencse, hogy akkorában sokszor még magad sem tudtad a kész választ, így, ennek hiányában nem terelhetél semmilyen tévútra. A gondolkodás gyönyörű kínját, a fejben építkezés kőműveskelemini iparkodását köszönhetem Neked.

Köszönöm a türelmet azok helyett is akik már nem tudják megköszönni: Berencsy Sanyi, Mándoki Gyuri nevében, és a még élők nevében, hiszen valamikor fiatal, kezdő versfabrikálókból egy egész küldetéses rezesbandát bocsátottál útnak: FÚJJÁK! Demjén Pista, Fazekas Jóska és még sorolhatnám reggelig...

Elmúlt idők. ‘89-től mintha ritka mosoly villanását véltem volna látni szemed körül. De hamar megtört a sugár. Félek, újra a „vesztesek” közé sodor az IDŐ, így kétezer felé, ebben a korban, korunkban, amikor már csak a fals, a hamis, az értéktelen, a hazug triumfál. Ebben a korban, mikor naponta változik az igazság, mikor minden érték kivonul a margóra, a szélekre, a világ peremére, sötét erdőkben bujdosik, menekül a föld alá. Ma, amikor a tudatos/véletlen, botcsinálta életmű már olyan, mint a nemes célú, jól kigondolt, professzionális bűntény, melyen azonban nem fog ki semmilyen hatalom, semmilyen zsandár, visszaüt róla a politikai segédlettel bíraskodók botja, s kicsorbul rajta a jogfilozófia kétélű pallosa is.

Hozzátok jöttem - írtad első könyved címlapjára. Hozzánk jöttél, itt élsz, ha egyáltalán életnek nevezhető még ez a haldokló létezés, ez az agonizáló éntudat, ez a leprával kikezdett, szembeköpött emberi méltóság. Várakozás a reménytelenségig, virrasztva várni, hogy az angyal befűjjon trombitájába.

Mindezzel együtt szerencsés vagy. Életstratégiád: a becsület nem sok kacatot hozott a konyhára. Gerincedet sosem tudták meghajlítani, bárhogy erőlködtek a szemforgató pünkösdikirályok, a rapcsoslajcsikák. Sugallatukkal segítettek az elődök: Sinka, Váczi Mihály, Illyés, Nagy László. Mintha tegnap történt volna, emlékszem a Hetek izgatott bemutatkozására, az első találkozóra Miskolcon és Patakon. De hiába a tízegynéhány míves könyv, a versek,

szociográfiák, riportok, drámák, meg a karcsú verses válogatás és a példás irodalomszervezői, szerkesztői, könyvkiadói tevékenység, nem telt meg medállal a ládafia, földi javakkal a kamra. Talán némileg kárpótol helyette az a sok baráti szeretet, ami körülvesz, meg a család. Edit-asszony, akit, mint a géme, társul egy életre választottál, aki támaszkodni volt a regényes szegénységben, a megpróbáltatásban. Akivel, ha együtt látlak Titeket, mindenkor valami földöntúli káprázat suhint meg: a Mindenható ilyennek teremthette a tökéletes emberpárt. Tudom: mérhető sugárzás, szelíd erő árad felőletek.

Mára megtanultad nem túl szigorúan megítélni az esendő történeteket, a tévelygőket, a világ dolgait. Azért nem állhatom meg, hogy meg ne kérdezzem: megérte-e autodidakta módon perfekt tudásra szert tenni, bölcsés érlelni magad süllővilágunkban, az északi végeken? Bár az ember életművét igazán elemezni csak egy végső „esemény” megtörténte után lehet, csak akkor kerekedik ki a KÉP, az már visszavonhatatlanul látszik: költői műved megtalálta megérdemelt kiterjedését, érvényt szerzett magának értékzavaros napjainkban.

Kedves Simon! Van-e kerekesebb évforduló, mint a legényes ötvenöt, a legszebb férfikor, amikor még nem az évek számának, az aggastyánnak, a második gyerekkornak, az öregségnek szól a vállveregető méltatás. Most még mondhatom aggályomat: félő, amit rontásunkra régen elkezdtek vérző határainkon kívül és belül az idegen érdekek, azt most, hogy torkunkon keményedik a szorítás, befejezzük mi magunk. Egymás közt és egymás ellen. Ezért kell figyelni most százszorosan egymásra, a féltő szóra, intelemre.

Átkozottak legyünk, ha hagyjuk.

Ölel:

Varga Rudolf

VALLOMÁS

Ki tud róla?

„F.K. tizenhárom éves, hetedik osztályos tanuló a délutáni órákban otthonról eltávozott, s azóta ismeretlen helyen tartózkodik. Személyleírása: százötven-százötvenöt centi magas, zömök testalkatú, kerekarcú, a haja világosbarna, rövidre vágott, előre fésült. A bal szeme fölött két centi hosszú sebhely van. Ruházata: kötött piros-barna csíkozású sísapka, világos-kék, fehér csíkozású melegítő és barna félcipő. A rendőrség kéri mindazokat, akik az eltűntet látták, vagy tartózkodási helyéről tudnak, jelentsék a legközelebbi rendőri szervnél, vagy rendőrőrsön.”

*

Azért akartam világgá menni, hogy ne kerüljek vissza az iskolába. Gúnyoltak. A tanárok is mondták, hogy itt sose fogok tanulni. Akkor hát, mondom, akkor elmegyek. Azt mondták az ottani tanárok, hogy rossz voltam. Ott volt több csínyem már a végén. Szünetben is például megdobáltuk a napköziseket hógolyóval. Megszórtuk őket egy kicsit, aztán azért is már rossznak tartanak mindjárt, hogy miért dobáljuk őket.

*

Mi mentünk a múltkor is sétálni a barátommal. Jövünk vissza, aztán hát akkor ők elkezdik, hogy jönnek a kutyás-inasok és akkor mi megdobáltuk egy kicsit őket. A kutyát nem mertük ráuszítani őrájuk. Nem akartuk, mert tudtuk, hogy akkor már baj lesz, mert hogy ha megharapja valamelyiket...

Odamenni odamentek hozzájuk, de visszahívtuk. Szájkosár volt rajtuk, mert másképp megkapja mindegyiket, az biztos. Szoktunk kimenni a rétre, ott szoktuk elengedni őket, de csak szájkosárral, mikor rajtuk van. Csak szájkosárral, meg pórázzal. Hogy ha póráz nincs, akkor baj van, mert golyó az van. A vadőr az lelövi akkor. Hogyha erdőben vagyunk vele, akkor mindig csak pórázon, csak pórázzal...

*

Rajzóra előtt bejött a tanárbácsi, „osztály vigyázz”, s akkor látta, hogy én rajzoltam, aztán akkor rajzolgattam. Nem szólt nekem. És akkor bejött az osztályfőnök, hogy azokat a virágokat ne rajzoljam, s akkor utána elkezdtem rajzolni, azt amit kellett...

Egy egyenes, meg mellette egy kis síkidom.

*

Mindig én vagyok a rossz. Amikor megütöttem Kula Annát, az igaz, hogy az három hétig beteg volt, de azért az megérdemelte. Hetes voltam, aztán rászóltam, hogy Kula Anna, aztán láttam a szájáról, hogy mondja a csúnyákat, hogy így meg úgy, hogy mit dumálok, meg ezeket. Hát mondom, ne mondogass nekem semmit, oszt’ akkor írt egy levelet, amiben csúnyán fejezte ki magát. Csúnya szavakkal. Akkor kapott tőlem egyet. Elcsúszott, aztán ilyen súlyos vagy nem tudom milyen agyrázkódást kapott. Elvitték a kórházba, ott is egy hétig feküdt, meg otthon két hétig. Aztán, hát mondom, hogyha annyira meg... hát hogyha így megcsaptam, itt oldalt, hogy ha megcsapom, lehet, megint olyan mámoros lesz a feje és akkor aztán megint baj lesz.

*

Az osztályfőnököt, meg az élővilág tanáromat szeretem, azok voltak legjobbak hozzám, hát mert azok segítettek valamit. Meg a rajztanárt, a tanárbácsit, aki tartotta ott a modellezőt is. Aki hatodikban volt élővilág, meg földrajztanár, azt szerettem azt a tanárnénit. Mert az ha valami baj volt, már mindjárt látta rajtam, meg az osztályfőnök is, és akkor mindjárt kérdezték, hogy mi a bajom?

Aztán az nem mondott rá semmit, és akkor hazajöttem, otthon voltam, és akkor elmentem akkor...

*

Aznap sokan buzeráltak, piszkáltak. Azért vágtam neki, mert hogy hát nem akartam visszamenni az iskolába. Hazajöttem délután, kedden és akkor gondoltam egyet, aztán akkor elmentem K.-ra, onnan meg D.-ra. Ott felültem a vonatra, utána oszt’ felmentem Pestre, hát azért, mert nem akartam visszamenni az iskolába. Azért mert a tanárok is mind rám szálltak.

*

Másnap már apuék kerestek, csak hát nem találtak meg. D.-n, az állomáson néztem a kártyásokat, meg hát ott üldögéltem. Ókor-ókor meg néztem, hogy hogyan kártyáznak. Nem szóltak hozzám. D.-n ültem vonatra, akkor aztán mentem fel személyvonattal, fel Pestre a Nyugati állomásra. Hajnalban fél háromkor indult a vonat, de már hét órákor fenn voltam Pesten. Végigaludtam a vonatot. Felébredtem, amikor közelítettük már Pestet. És akkor a

tizenharmadik kerületben az új épületek felé, a tízemeletesek felé megnéztem ott lent, ami van ott, a csengő, mert azok olyanok, az új házak, hogy nem lehet bemenni, mert belülről van kilincs, és kívülről nincsen.

*

Aznap még Metróra szálltam, akkor elmentem Metróval és akkor leszálltam, onnan villamossal a tizenharmadik kerületbe és ott pedig az új épületek felé, elmentem az áruházba és körülnéztem, meg hát sétálgattam az utcákon. Hát az utcák nevét nem tudom. Legjobban ott a főutcán, ahol van az áruház, és ott megnéztem a kirakatot is, meg vettem magamnak ennivalót is... Nem szóltak hozzám. Én sem szóltam senkihez...

*

Elmentem abba a szemközti moziba, ott, aztán ott megnéztem egy filmet, egy embernek az életéről. Nem tudom pontosan a címét, de egy kicsit izgalmas volt. Tragikus eseményeken keresztül ment, hogy hát, hogy olyan felvételeket vett fel, amit nem szabad lett volna, hogy a katonák mit csinálnak, és akkor egyszer ilyen titkos társaságot szerveztek és akkor lepörgették a filmet, hát amit ő felvett, hogy a katonák kivégzik az embereket, meg hogy mit csinálnak velük. Az is volt benne, hogy az egyik embert, ahogy elkapták, nem tudom miért, akkor ott meg aztat a kirakatnak lökte a katona, aztán akkor elájult, aztán akkor feldobták a teherkocsira, elmentek vele. És a vége az volt, hogy az, aki fölvette nem sikerült felfedezni, hogy az volt, de merényletet követtek el, és a felesége felült egy villamosra, a villamos vezetője meg kiugrott és lóval üldözték ott egy ilyen, ahol voltak a lovasok és ottan beszélgettek. Az meg kiugrott a villamosból, hogy fogják el, s az meg hajtott be a térre, és ott meg lelőtték.

*

Fél hétkor, akkor megnéztem a kirakatot, ott is a mozi mellett, ott van egy kirakatsor, aztán ott nézelődtem. Leültem, és akkor ottan pihentem. És aztán meg nézelődtem, hogy mit csinálnak mások. Hát ott is beszélgettek, meg iszogattak, hát sört, meg bort.

*

Nem éreztem magam fáradtnak, mert szoktam pihengetni. Akkor kedden éjjel is pihentem. Gondoltam, hogy keres apu, de hát még nem gondoltam, hogy keres.

*

Ott kint a Nyugatiban, a Nyugati megállóban ott a váróteremben voltam az éjjel. Nem aludtam, újságot olvastam, azt nézegettem, mert lehetett ingyen kölcsönözni. Csak hát megvenni nem lehetett meg elvinni. Csak kölcsönözni. Esti Hírlapot, meg Nők Lapját, egy Képes Újságot. Láttam a képemet, hogy keresnek... az újságban.

*

Csütörtökön két óráig addig ott voltam a váróteremben. Nem éreztem annyira fáradtnak magamat. Péntek reggel, akkor még néztem a házakat, aztán onnan a váróteremből, onnan vittek be a kollégiumba a rendőrök. Ott járt a rendőr, aztán hát tudtam, hogy igazoltat. Megmondtam neki, hogy mi van, és akkor az bevitt az őrszobára. Onnan meg szólt egy kocsinak, amivel bevitték a kollégiumba.

*

Mindenhová kiment a rendőrség a rokonokhoz. Hát hogy nem-e azokhoz mentem, mert azt gondolták. Mert Pesten nehéz kitájolódni, az biztos.

*

A rendőrbácsi, szóval akkor elkezdett faggatni, és akkor szólt egy kocsinak, amivel bevitték a kollégiumba. Hát oda is hoztak be akkor. Akkor is hoztak oda be gyereket, csak azt már úgy kapták el kutyával. Mert azt már úgy, hogy el is törött neki a lába. Meg már egy hónap óta szökött volt. Meg voltak ott olyanok, akik intézetből szöktek meg. Aztán meg volt olyan, aki már volt fogdában is, meg aki betört a csemegébe. Hát azt írta a vallomásba.

*

A házirendben az volt, hogy reggel hétkor keltünk, akkor mosakodtunk, reggeliztünk és akkor utána takarítottunk mindig és akkor utána voltak szabad foglalkozások, hát hogy nem lehetett például zörögni, nem lehetett pingpongozni. Lehetett olvasni, meg szoktunk egymás között, aki tudott, sakkozni. Meg tanár bácsi is jól tudott, de voltak egy páran, akik nem tudtak, aztán tanár bácsival is szoktunk sakkozni, meg azokkal is... annyira nem tudtak, olyan jól mint én...

*

Hétfőn ebéd után jöttek anyuék. Amikor megláttam anyuékát, akkor fájt a szívem, hát hogy miért is kellett nekem ide kerülni. És akkor jöttünk el haza. Este már itthon voltunk. Anyu, meg apu is mondta, hogy ilyet többet nem szeretne megtudni, hogy hát ilyet csináljak. Azt mondja, hogy hát nekem nem jó, mert akkor, mert akkor nekem lesz rossz, nem ő neki, azt mondja. A többire már nem emlékszem. Már sietek, hogy elfelejtsem. Hát nem is akarok többet már erről tudni...

*

Elenium. Ebből most minden nap szednem kell, szoktam szedni, hogy vitaminokat tartalmaz. Van az orvosnál is plakát, hogy ezt ajánlja. Kisgyerekeknek szokta ezt írni az orvos mellékgyógyszernek. Nekem írta, hogy ezt szedjem most, mert tudta, hogy engemet is megviselt ez a helyzet most, hogy kicsit erősítőként legyen.

*

Fájt a szívem, hogy itt kell hagyni a szülőházat, nem tudom miért tettem még most se. Akkor csak azért, hogy ne menjek vissza az iskolába. De most meg nem tudom, hogy miért. De most már sajnálom. Akkor még nem tudtam semmit, csak annyit, hogy nem akarok visszamenni abba az iskolába. Most már megvagyok, úgy vele valahogy, belerögződtem most már a környezetembe.

Most már bent vagyok. Most már nincs semmi baj...

MAGYAR RÁDIÓ, KOSSUTH ADÓ, 1978. JÚNIUS 5.

(Ismétlés: Petőfi adó, július 23.

Petőfi adó, 1979. február 5.)

*(A hanganyag felhasználásával készült
VALLOMÁS/VARIÁCIÓK című kísérleti
dokumentumfilmet a Magyar Televízió
1984. december 17-én mutatta be.)*

A MOZI AZ ÉLETE

A mozit én nagyon szeretem. Mást nem tudok mondani, csak annyit, hogy nagyon szeretem. Bent van a véremben nem tehetek róla. Én magam sem tudom, de annyit tudok, hogy nagyon szeretem és benn van a véremben...

Pisztter Ferenc vagyok, a zombai mozi gépésze. Ezt a mozit én ezerkilencszáznegyvenkettőben építettem és ugyanabban az évben augusztus huszadikán indultam. De mivel előtt elkészültem, már a következő játszást, az igazi próbajátszást előbb kezdtem el egy előtte való ünnepnapon. Nekem pénzem nem volt annyi, hogy egy mozit teljes berendezéssel és teljes új épülettel fel tudjak építeni.

DE

Elhatároztam, hogyha valami lehetőséget találok, hogy pénzt tudjak szerezni, építék ide egy mozit, hogy a zombai nép ne járjon el olyan messzire moziba. Akkoriban még mozik csak nagyobb helyeken voltak, például Szekszárdon és Bonyhádön. A mozival a mozi indulásától kezdve foglalkozom. A filmekért rendszerint személyesen mentem el. Különösen negyvenöt után, az ostrom után, amikor még a rendes személyszállítás nem indult meg. Akkor úgy, mint a többiek, a Pestre menő akármilyen vonat, tehervonat, stb... ugye, az a rengeteg nép... a vonat teteje tele volt. Akkor a vonat tetején utaztam fel a filmért. Hogy egy deszkát szereztem valahol az állomáson és keresztbe tettem az ütközőn és ott ültem egészen Pestig. Úgyis jöttem, hogy a mozdony elején van egy olyan párkány, a mozdony elején ültem. Ott volt a film mellettem és úgy jöttem a mozdony elején. Egy időben amikor a kulákság megszületett, nem jó viszonyban voltam az addigi tanácselnökkel, aki engemet a mozi végett kulákká nyilvánított. Azonban a legközelebbi igazolóbizottság megállapította azt, hogy én helytelenül lettem kulákká csinálva. Azért. Hogy ezt a mozit építettem én kulák nem lehetek.

DE AZÉRT

A moziból kivettek és én akkor kénytelen voltam más állás után nézni. Komlóra kerültem. Komlónál az egyik bánya üzemegységének a műszakjegyzője lettem. Földem nincsen. Még máig sincsen, nem is volt. Se házam, semmim sincsen, hanem mindenem a mozi volt. Én nem arra törekedtem, hogy gyűjtöm a pénzt magamnak és hát veszek egy házat, vagy veszek egy hold földet.

Úgyhogy nekem nem az volt a célom. Én a mozit szerettem csinálni és azzal a kis összeggel, amit kaptam, én meg voltam elégedve. Szóval én szenvedélyesen csinálom a munkámat. Ez bent van nekem a véremben. Nem tudok mást mondani, ezt esetleg orvosilag lehetne megállapítani, mert én nem tudom magam megállapítani. Én a mozit szeretem. Sőt, úgy mondom, hogy nagyon is szeretem még máig is, hogy hetvenhét éves koromban még nagyon szívesen csinálom ezt a munkát.

ÉS

És örülök is, hogy még van annyi erőm és tehetségem, hogy még ezt tovább folytatni tudom. Ez egy olyan szeretet, mondjuk, mint ahogy valaki szeret kártyázni, a másik szeret inni, a harmadik nem tudom, hát mást szeret. Én, én meg ezt szeretem.

MERT

És annak örülök, hogy ezt a mozit így megszerettem és ez énnekem a mindenem. A szórákozásom, a lekötöttségem, hogy valamivel ebben a korban is még amennyiben ez a munka, ami itt a moziban van én annyira elsajátítottam, hogy a mozinak minden része és mindene a

kisujjamban van, és mindenét ismerem és tudom, és csinálom. A feleségem a tekercselő itt mellettem és én vagyok egyedül a gépész. Igazság szerint minden gépnek külön vizsgázott gépészenek kéne lennie. Itt én vagyok csak a vizsgázott gépész, amit ezerkilencszáznegyvennyolcban tettem le Budapesten a Kandóféle műszaki technikumban. Akkoriban komoly gépészvizsgák voltak... Belekezdnek még egyszer a moziba és megcsinálnám. Egyszer nagyon, nagyon meleg volt, napsütés volt és nagyon kimelekedtem. Vízzel dolgoztam egy kis tapasztást végeztem a ház körül és egy hidrofóros vezetékből folyt a víz. Nagyon hideg víz volt és nagyon megszomjaztam, nagyon kimelekedtem és megfledkeztem magamról és két vagy három esetben is elég jó mennyiséget hirtelen megittam. Reggel, amikor fel akarok kelni, érzem, hogy szédülök, nem tudok menni. Visszafekszek az ágyba, mondom a feleségemnek, hogy én nagyon rosszul érzem magamat és, és nem tudok felkelni, szédülök. Elesek ha felkelek. Rögtön hozta be a lázmérőt, álmosan ő is elnézte, azt mondja: harminchét nem tudom mennyi a lázad. Nincsen neked lázad. De nekem lázamnak kell lenni. Hát azt mondja, a hőmérő szerint nincs. Hát jól van, lefeküdt ő is, én is feküdtem tovább. Reggel méri a lázam, mikor felkelünk, hát harminckilencen, közel negyven felé volt a lázam. Akkor én még fel tudtam kelni és menni és meg is reggeliztem. Utána megint visszafeküdtem délben, megint felkeltem és ebédeltem. Nem azt a mennyiséget amit szoktam, egy keveset, mert még lázas voltam. Megint visszafeküdtem. Akkor aznap még előadás is lett volna itt a moziban tehát én szerettem volna itt lenni. A feleségemet küldtem el, hogy menjen el és csinálja meg a filmet, készítse elő és vetítse le a filmet, úgy ahogy ő le tudja vetíteni. Esetleg mondom hívja fel a jegyszédőnőt.

?

Utána én gondolkodtam. Megint felkeltem és úgy éreztem, hogy jobban érzem magam. Meg is borotválkoztam és eljöttem a moziba. Közben, útközben háromszor megszédültem. Megkapaszkodtam a kerítésbe és amikor már éreztem, hogy már megint menni tudok, megint elindultam, megint megszédültem, megkapaszkodtam és ez háromszor történt. Két asszony meglátott és odajött hozzám: „Piszter bácsi mi van magával? Mondom nekik, hogy rosszul érzem magam, szédülök. Visszavezetjük a lakására. Mondom: engemet ne a lakásomra vezessenek, hanem ide vezessenek a moziba. Ide is vezettek a moziba, fel is jöttem még a gépházba a lépcsőkön. Itt megálltam az egyik gépnél és néztem a feleségem munkáját és figyeltem. Közben feljött a jegyszédő ide a gépházba hozzám, és azt mondja hogy Piszter bácsi már mindenki elszállingózott a moziból, egy személy van elől, a harmadik helyen, aki még ott ül és nézi a filmet. Én azt mondtam a jegyszédőnek, hogy ameddig az az egy is bent marad, addig vetíteni kell tovább, és levetítjük a filmet, mert amennyiben ott megfizette a belépődíjat, végignézheti. Hát, amennyiben az előadás vége felé jártunk vége lett az előadásnak, bekapcsolom a világítást a teremben, kinézek a kinézőablakon és látom, hogy az illető még mindig ott ül és nem mozdul. És azt látom, hogy a jegyszédő megy arra, feléje és az illető még mindig nem mozdul. Akkor megmozgatja a vállát, hirtelen megmozdul és felkel, tehát az illető a jegyszédő mondása szerint is aludt és azért is nem ment ki.

Elaludt.

AKKOR

Megszédültem, nekiestem a gépnek és akkor adtak egy széket, amire leültem. Az orvos nem volt a helyén, úgyhogy őt meg kellett keresni, egy darabig várni kellett amíg jött. Megjött. Rögtön kaptam tőle egy injekciót és azt mondta, hogy Piszter bácsi, magát a mentővel bevitetem a bonyhádi kórházba. Én elleneztem, nem akartam menni, de ő abból nem engedett és nem tellett bele egy fél óra, már a mentők itt voltak. A mentők beültettek a kocsiba, le

akartak fektetni, de én azt mondtam, hogy nem fekszek le, hanem ülni is tudok. Az orvos mondta nekem utána. Azt mondja: tudja, hogy Piszter bácsi én azt hittem, hogy maga élve nem ér be Bonyhádra. Tüdőgyulladást kaptam.

MIÉRT?

Azért akartam a moziba jönni én, hogy hát a vetítés biztos legyen.

MERT

Nagyon szeretem a mozit még máma is, és mindenkor nagyon szerettem, mert ha nem szerettem volna, akkor nem csináltam volna meg. Álmodni? Ritkán. Nemigen álmodok. Családi eseményekről, unokáimról, satöbbi. Már dédunokám is van kettő, úgyhogy esetleg ezekről. A moziról is szokok álmodni. A gépkezelést esetleg, nem tudom a tisztogatását ugye. Egy előadást, mint előadást vezetnék le, satöbbi. Ilyeneket is. Előfordul, de ez nagyon ritkán... Ha nem fogok vetíteni, akkor már több mint valószínű, a végpontok felé fogok járni. Mert ameddig tudom csinálni, addig csinálom. Ha már nem tudom csinálni, akkor nem csinálom, nem is csinálhatom már. Mert akkor valószínű már olyan állapotban leszek, hogy nem fogom tudni csinálni akaratom ellenére sem. Mert már annyira legyengülök. Idős leszek, idősebb leszek ugye... Esetleg betegség is előfordulhat. Vagy pedig meghalhatok is. Az is előfordulhat.

MAGYAR RÁDIÓ, PETŐFI ADÓ, 1979. MÁRCIUS 12.

*(A hanganyag felhasználásával készült
A MOZI AZ ÉLETE (N°2) című kísérleti
dokumentumfilmet a Magyar Televízió
1984. október 15-én mutatta be.)*

TANKOLÁS, HOSSZÚ MŰSZAKBAN

Magamra húzom a British Petrol zöld overállját, közben sűrűn pislogok kifelé a hatalmas ablakon. Odakint hajnali szürkület. A szemerkélő esőben kútkezelők etetik a „korgótankú” kocsikat. Persze nekik is csak két kezük van, nem győzik a munkát. A törzsvendégek önkiszolgáló alapon tankolnak. A pénzt, pontosan kiszámolva nyújtják át.

*

Rajkó Zoltán a bevételt számolja el.

- Egész éjjel zuhogott az eső. Csendes volt a forgalom, csak tejesek, taxisok jöttek, meg néhány részeg. Majd kiestek a kocsiból. Mondom nekik, álljanak csak meg kollégák! Tegyük le a kocsit! - Dehogyan tesszük, ilyenkor vezetünk a legjobban - röffentek rám... Hajnali fél kettőkor aztán beállít egy vendég öt liter fűtőolajért. Azt mondja: nem tud aludni...

*

Hétfő reggel van. Fél hét. „Bolondóra”, ahogy az újdonsült kolléga mondja. A Búza téri benzinkút nyolc oszlopához gurulnak befelé a Zsigulik, Volgák, mikrobuszok.

A kilencvenkettes szuper töltőoszlopnál állok. Kezemben az automata töltőpisztoly. Forog a számológép, forog a vendég szeme.

- Álljanak meg főnök! - mondja a Moszkvics tulajdonosa. - A pénzt a felső zsebembe gyűri.

- Tele! - szól ki a Skodából egy vendég. Eresztem a benzint, ahogy belefér, de közben az órát figyelem, mikor fog kibuggyanni a tankból a drága üzemanyag. Halk kattánás, megáll a számoló. Hát igen ez az automatika...

Nézem, hány forintot mutat az óra. Nyúlok a zsebembe a visszajáróért.

- Hagyd csak, fiam! Vegyél egy fagyaltot! - hárít el egy mozdulattal az Opelos.

*

Fél nyolc. A forgalom csökken. Az esőről bekocogok egy kicsit az irodába. „Hosszú, forró nyár...” - hallok a zenét a rádióból, amitől egy kicsit felmelegszem. Rajkó Zoltán kávéval kínál. Már beszédesebb, befejezte a számolást.

- Rengeteg emberrel találkozom itt naponta. Tudom, kinek mi a rigolyája. Van aki logarléccel számolja ki az arányokat. Esküszik rá, hogy az a legjobb. Ez az a hely, ahol mindenki rohan. A vendéglőben csak elücsörög az ember, de itt...? Szóval megdolgozunk azért a kis borra-
valóért. Legtöbbször úgy is kerekre fogyasztják a cechet a vendégek.

Közben megérkezik a kútsoportvezető. Éjszaka fél kettőkor értem haza. Ez a kötetlen munkaidő átka. Nagyon nagy a forgalmunk; húsz-huszonháromezer liter fehéráru - szuper, extra, gázolaj - megy el naponta. Ezerkilencszázhetvenháromban nyitották meg ezt a kutat. Nyolcféle olajat árulunk, az oktánturmix-gépünk öt benzinkeveréket készít. Szeptember elseje után két-három hétig kisebb volt a tolongás. Akkoriban éjszaka is sorba álltak, vitték az üzemanyagot kannában, befőttesüvegben, zsíros bödönben...

*

- Nem adtam többet? - aggodalmaskodik a Volkswagenes.

- De igen. Parancsoljon, a húsz fillér - válaszolom udvariasan. Már lépek is a következő kocsinhoz.

Az eső egyre szaporább. Engedem a szupert egy „Zsiga” tankjába...

DÉLI HÍRLAP, 1974. OKTÓBER 22.

ÚJSÁGOT ÁRULOK

A rotációs gép gyorsjáratra állítva zakatol a nyomdában. Zúdul belőle - mint a lavina - a DÉLI HÍRLAP.

*

- Már tizenegy órára készen lehettünk volna. Idáig kellett várni, mert a lottószámokat későn kapta meg a szerkesztőség - mondja Gyuri bácsi, a nyugdíjas gépmester. Sityakját bosszúsan hátralöki fején. - Ma tizennégy ezret nyomunk ki. Szerencsére nem volt semmi fennakadás, csak ezek a lottószámok... emiatt minden pénteken megakadunk...

*

Az expedíciós hírlapelosztók főnöke rakosgatja a cédulákat. - Először a Gömői pályaudvarra küldjük a lapokat. Innen utazik Ózdra, Putnokra. Aztán a „főutcai előleg” megy ki tizenkilenc pavilonba, majd a Tiszai pályaudvar tíz pavilonját látjuk el. A „C” járatú kocsik huszonnyolc helyen áll meg Diósgyőrben. Ezt követik a további zsákok, csomagok...

*

A mozgóárusok már mind „tűkön ülnek”. Várják, hogy sorra kerüljenek. Oláh Sándor mozgóárus a DIGÉP-ből ment nyugdíjba. Öt éve, az indulástól kezdve árulja a DÉLI HÍRLAPot.

- Azelőtt az „Estivel” jártam. „Déliből” naponta kétszázat adok el. Ez mindig megvan, ha esik, ha fúj...

*

Még meg sem száradt a festék a lapokon. Harmincat a hónom alá kapok és ballagok kifelé az utcára, „eladni, amit főztünk”.

Hol kezdjem? Mit mondjak? Kit szólítsak meg?

A Katalin utcai buszmegállóban kisegítenek zavaromból. Egy csinos hölgy markomba nyomja a pénzt. Valami köszönetfélét motyogok. Pár méterrel odébb elkiáltom magam: „alegfrissebb-hírekkelmegjelentadélihírlap!”

Megy ez, mint a karikacsapás. Mire az Ady-hídhöz érek, már jó néhányat eladtam. Szembe jön velem öreg irodalomtanárom, Kálmán bácsi, aki valaha nagy jövőt jósolt nekem. Lába a földbe gyökerezik. Természetesen nem fogadom el tőle a borraivalót.

*

A Fórum presszó bejáratánál - még be sem lépek az ajtón -, kapásból eladok hármat. Odabent a sarokasztalnál már készítik elő az aprót. Egyszerre öten is indulnak felém, amikor hátulról rám kiabálnak:

- Nem megy ki azonnal! Ez a Marcsa néni területe! - tuszkol kifelé a vöröshajú pincérnő.

- Örömmel! - mondom, és kedvesen mosolygok vissza rá. De már késő. Megérkezett Marcsa néni személyesen. - Feljelenetek! - rázza felém az öklét... Tönkre teszek, te bitang!

*

A buszmegállóban „letarolom” a vevőket riválisaim előtt. Árut raknak le egy teherkocsiról, felgyűrt ingujjú ügyfelem rám reccsent:

- Dobj ide egyet, kisapám!

Aztán csinos hölgyek jönnek. Egy szót sem kell szólnom. Nyújtják felém a pénzeket. Gavallérosan összecsapom a cipőm sarkát: „parancsoljanak hölgyeim!”

Nem várt fordulat; kedves ismerősöm tart felém széles vigyorral arcán:

- Mi van? Lebuktál, hapsikám?!

Mire a Napsugár cukrászda elé érek, már csak négy példány lobog a bal karomon. A villamosmegállóban az újságos-standot nézem. Itt még nincs mai Déli.

- Mikor tetszenek megkapni? - bökök rá a karomon fekvő példányokra.

- Már ide kellett volna érnie... - mondja az eladó néni egy irigykedő, rosszálló pillantás kíséretében.

Mire átérek a zebrán, üres a kezem. Mindet eladtam, most visszamegyek a szerkesztőségbe egy újabb kötegért...

DÉLI HÍRLAP, 1974. SZEPTEMBER 28.

SÁRGULÓ KÉPEK EGY ÉRETTSÉGI TABLÓRÓL

Május végén, június elején, a ballagások, írásbeli, szóbeli vizsgák idején, amikor kirakat mögött az érettségi tablók hetyke fiainak, sejtelmes mosolyú lányainak arcába nézek, mindig elkap az egykori „harci láz”. Milyen is volt a mi tavaszunk?

A hosszúhajú legénykéek képeit szemlélve eszembe jut a mi fényképészkedésünk keserves tortúrája. A beígért büntetések ellenére egyikünk sem nyíratkozott meg a fotográfus előtti ünnepélyes megjelenés napjára, pedig kedves osztályfőnökünk néhány pártoló tanárral egyetértésben eldöntötte, hogy ha nem lesz snájdig frizuránk, nem lesz tablónk sem. Ez ügyben viszont már néhány szemfüles osztálytársunk jó előre megkezdte az intézkedést. Reggelente, egyikük tollal, papírral a kezében végigjárta a padokat, a házi feladatot izgatottan körmölőket macerálva: „fizessétek csak be a pénzt!” Faanyagra, ragasztóra, lakkra és még ki tudja, mire. Könnyű kézítusa után kifordultak a nadrágzsebek rejtékéből a zsíros, összehajtogatott tizesek, húszasok. A szervezők persze tablókészítés ürügyén állandóan lógtak az órákról. Szabad ki-bejárásuk volt, kettesével jártak kirakatot, aprósöveget, üveget, szakembert keríteni. Tevékenységüket irigykedve figyeltük. Részletesen beszámoltattuk őket a fejleményekről, lehetőleg matek órán, a feleltetés, ismétlés, tételkidolgozás kárára.

Szóval, a tablókészítésbe már annyi időt, pénzt, fáradságot beleöltünk, hogy osztályfőnökünk a füleinkre lógó hajfürtök ellenére sem tudta megállítani a „gépezetet”. (Azokban az időkben, a beat öskorszakában még nem volt ilyen magától értetődő a hosszú haj. A tanárok véresen komoly hadjáratot indítottak az új divat ellen. Az ellenőrzések, fodrászolló alá irányítások még mindennaposak voltak.) Végül aztán elkészült a tábló és testületileg kivonultunk az ünnepélyes felavatásra. Álltunk a kirakat előtt és bámultuk magunkat, nagy megelégedéssel. Ma is emlékszem a névsorra: Bartók, Bernáth, Csabai, Csorba, Dobóczi, Dombos, Donga, Farkas, Ferenczy, Gaál, Galgovics, Győri, Hímer, Holczvéber, Illés, Kádas, Kecskeméti, Kerékgyártó, Kiss, Kormos, Kriston, Kaszper, Knopp, Madaras, Mátrai I, Mátrai II, Merényi, Nagy, Ondó (Marosi), Papp, Pasztercsák, Princz, Rondzik, Simon, Szántó, Szűcs, Tóth, Varga. Hatvannyolcra már csak huszonnyolcan voltunk, legkisebb létszámú osztály az évfolyamon, könnyű volt fejben tartani a neveket. A IV/C után nagy fekete betűkkel azt írtuk: Találkozunk ezerkilencszázhetvenháromban! Az utolsó napok füstölgő tervezgetéseink azt is megbeszéltük, kik lesznek a felelősei az érettségi találkozóknak. A biztonság kedvéért többen is vállalkoztak - abban az esetben, ha valamelyikük elfelejtené, hát majd a másik összehozza a fiúkat, akik közül azóta az egyik műszerész lett, a másik mérnök, a harmadik raktáros, a negyedik katonatiszt. De van köztünk mütös, orvos, jogász, tolmács, pincér, zenész is.

Hét év nem olyan hosszú idő. Néhányukkal összefutok azóta is az utcán, hivatalokban. Ilyenkor hosszan veregetjük egymás hátát, szóba kerül, hogy jó lenne már összejönni egyszer. Valaki mindig el is vállalja, hogy összeszedi az osztályt, amiből természetesen nem lesz semmi.

Ilyenkor, május végén, június elején, a ballagások, írásbeli, szóbeli vizsgák idején, amikor a főutca kirakatai mögött az érettségi tablók hetyke fiainak és rejtelmes mosolyú lányainak arcába nézek, és elolvasom az érettségi találkozók időpontját, elszorul a szívem és arra gondolok: csak ne rólunk, a hatvannyolcas évfolyam fiúosztályáról vegyenek példát!

DÉLI HÍRLAP, 1975. JÚNIUS 17.

ÚJ ÉVÜNK, ÚJ ÉLETÜNK

Elszökött az ezerkilencszázhetvenhatos szökőév, háromszázhatvanhat napjával. Hozott tavaszt, rügyfakadót, hozott nyarat, meleget, őszt is, rozsdás levelekkel, telet, zimankós hideget. Mindenkinek meghozta a maga örömét, a maga bánatát. Kinek-kinek elsősorban magán múlt, a mérleg két serpenyőjébe miből, mennyi jutott.

Szétnyílik az év, mint keményfedelű bizonyítvány -, rajta pecsét, az éjféli pezsgópukkanás -, s mint kisdíjakok bámuljuk, miből milyen az érdemjegy. És ami mögötte van; mennyi drukk, mennyi átízgult óra. Sikerül-e megúszni a felelést?

Legközelebb már csak ezerkilencszáznyolcvanban hosszabbodik meg újra egy nappal az év. De addig is „el kell valamivel ütni az időt”, hát tervezgetünk, reménykedve az új naptár első lapja fölött.

Leltározunk. Számba vesszük az óév nagy eseményeit, eldobáljuk a fölösleges jegyzetlapokat. Leltározunk, mi valósult meg az álmokból tavaly óta. Nagypénzre váltjuk a filléres hétköznapiakat; és már tudjuk mindnyájan, a régi hibák csapdáiba nem esünk bele soha többé. Fogadkozunk, az új esztendőben új életet kezdünk, rossz szokásainkat a régi naptár lapjai közé préselve elhagyjuk, mint hervadt virágokat. Az iszákos absztinenciára, a szenvedélyes dohányos cigarettaszünetre, a nagyevő fogyókúrára, a hűtlen hűségre fogadkozik. Esküszünk mindenre, ami szent, az új évben minden másképpen lesz.

Én magam, szívemben könnyű szorongással gondolok arra, hogy néhány nap múlva elbúcsúzom a redakciótól, ahol inas éveimet töltöttem. Búcsúzom az északi végektől, a világ közepétől. Új kihívások várnak, menni kell, de minél távolabb kerülök lelki támaszpontomtól, képzeletben annál közelebb leszek szülőföldemhez.

Nem tudni, a borok, a záporozó konfetti, vagy a kinti hó az oka, hogy olyan ártatlanul lépünk HETVENHÉT szűz idejébe, mint az idei év első újszülöttei.

DÉLI HÍRLAP, 1977. JANUÁR 4.

-&-